

Народна банка на
Република Северна Македонија

**ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
2022 ГОДИНА**

ISBN 1409-6307

Copyright: © 2023 Сите права на публикацијата ги има Народната банка на Република Северна Македонија. Копирање и умножување на овој материјал не е дозволено.

За користење на податоците од оваа публикација е потребно да се цитира изворот.

Народна банка на Република Северна Македонија

Годишен извештај за 2022 година

Скопје, април 2023 година

Содржина

Обраќање на гувернерот	4
I. Монетарната политика во 2022 година.....	9
1.1. Цели на монетарната политика	9
1.2. Поставеност на монетарната политика	10
II. Меѓународно окружување	15
III. Макроекономски движења во 2022 година	19
3.1. БДП и инфлација.....	19
3.2. Пазар на труд.....	24
3.3. Јавни финансии.....	27
3.4. Биланс на плаќања, МИП и надворешен долг	31
3.5. Монетарни и кредитни агрегати	36
3.5.1. Монетарни агрегати.....	36
3.5.2. Кредитна активност	39
IV. Макроекономскиот амбиент и монетарната политика во 2023 - 2025 година.....	42
V. Монетарни инструменти.....	46
Прилог 1. Движења на девизниот пазар и интервенции на Народната банка	49
Прилог 2. Движења на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност	52
VI. Управување и инвестирање на девизните резерви	55
6.1. Состојба и промени на девизните резерви.....	55
6.2. Услови на меѓународните финансиски пазари и активен пристап на инвестирање на девизните резерви.....	56
6.3. Структура на девизните резерви	58
6.4. Резултати од управувањето и инвестирањето на девизните резерви	60
VII. Платежни услуги и платни системи	63
7.1. Платежни трансакции остварени со безготовински платни инструменти	64
7.1.1. Кредитни трансфери иницирани од физичките и правните лица	65
7.1.2. Платежни картички.....	66
7.2. Платежна инфраструктура.....	67
7.3. Платни системи во земјата	68
7.4. Надзор на платните системи во согласност со меѓународно прифатените стандарди	69
VIII. Издавање и управување со книжните и кованите пари на Република Северна Македонија – трезорско работење.....	71
8.1. Издадени пари во оптек	71

8.2.	Снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари.....	73
8.3.	Обработка и поништување книжни и ковани пари	73
8.4.	Експертиза на сомнителни / фалсификувани пари	73
8.5.	Контрола на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење кај банките и центрите за готовина	75
8.6.	Продажба на ковани пари за колекционерски цели	75
IX.	Внатрешна ревизија.....	76
9.1.	Работење на Комитетот за ревизија	77
X.	Управување со човечките ресурси	78
XI.	Извршување на Програмата за работа за 2022 година	81
	Стратегиска цел 1 – Унапредување на инфраструктурата за водење на монетарната политика	83
	Стратегиска цел 2 – Задржување и натамошно јакнење на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем	84
	Стратегиска цел 3 – Поддршка на населението и корпоративниот сектор преку развој на сигурни, иновативни и ефикасни платни системи.....	86
	Стратегиска цел 4 – Унапредување на инвестициската политика и обезбедување оптимален поврат на девизните резерви согласно принципите на сигурност и ликвидност	87
	Стратегиска цел 5 – Приспособување кон стандардите на Европскиот систем на централни банки	88
	Стратегиска цел 6 – Зголемена транспарентност и отчетност	90
	Стратегиска цел 7 – Финансиска едукација и инклузија.....	92
	Стратегиска цел 8 – Зголемена свесност за климатските промени и придонес за зелена одржлива економија	95
	Стратегиска цел 9 – Зајакнување на управувањето со ризиците на ниво на Народната банка	96
	Институционален капацитет.....	99
11.1.	Институционален капацитет: Интегритет и доверба во националната парична единица.....	99
11.2.	Институционален капацитет: Човечки ресурси	100
11.3.	Институционален капацитет: Информатички систем.....	100
11.4.	Институционален капацитет: Статистички податоци.....	101
11.5.	Институционален капацитет: Истражувачка дејност	102

Обраќање на гувернерот

Почитувани,

Изминатата 2022 година има големо значење за нас од повеќе аспекти. Во 2022 година го одбележавме јубилејот 30 години од монетарното осамостојување. Одбележавме три децении од почетокот на градењето значаен столб на државноста – монетарниот суверенитет. Низ годините сведочевме за кризи и премрежиња, коишто преку заложби од генерациите пред нас придонесоа за јакнење на Народната банка како институција. Но, оваа година ни донесе и нов економски предизвик на глобално ниво и нè потсети дека како носители на макроекономски политики, треба непрекинато и будно да ги следиме движењата заради навремени реакции.

Така, по декада на ниска глобална инфлација, во која и покрај енормната ликвидност, инфлацијата беше под целите на централните банки, во втората половина на 2021 година беше прекинат овој тренд и инфлацијата почна да се придвижува во нагорна насока, главно под влијание на глобалните ризици и енергетската криза. Со почнувањето на војната во Украина во првите месеци на 2022 година, глобалната неизвесност дополнително се зголеми и се одрази врз цените на основните производи на светскиот пазар. Следствено, во 2022 година, инфлацијата достигна историски највисоки нивоа речиси кај сите економии, а особено кај помалку развиените економии. Така, во регионот на Централна и Југоисточна Европа просечната инфлација достигна 13,3%, а кај нас достигна 14,2%, наспроти 9% во Европската Унија.

Во овој контекст, имајќи предвид дека инфлацијата го намалува реалниот расположлив доход на домаќинствата, особено на оние со пониски примања, ја зголемува неизвесноста и премијата за ризик, со што неповолно делува и врз потрошувачките и врз инвестициските одлуки, односно врз амбиентот за економски раст, централните банки, вклучително и Народната банка, и покрај тоа што не станува збор за стандарден шок на побарувачката, немаат друг избор освен да ја затегнуваат монетарната политика. Покрај тоа, глобалната неизвесност и присутните ризици наметнаа потреба од соодветна реакција на политиките за заздување на инфлациските очекувања.

Со оглед на нашата монетарна стратегија на стабилен курс на денарот, поставеноста на нашата монетарна политика зависи од два клучни фактора – состојбите на девизниот пазар и притисоците врз девизниот курс, како и инфлациските движења и очекувања. Првите притисоци во овие два сегмента беа забележани со појавата на енергетската криза кон крајот на 2021 година, од кога и започна нашата реакција. Најнапред, започнавме со постепено намалување на ликвидноста преку интервенции на девизниот пазар, а потоа од април 2022 година продолживме и со зголемување на основната каматна стапка (8 пати за 350 базични поени, доведувајќи ја каматната стапка на нивото од 4,75% на крајот на годината). Истовремено, беа зголемени и каматните стапки на депозитите преку ноќ, седумдневните депозити, кредитите преку ноќ, каматната стапка на репо-операциите. Во неколку наврати направивме измени кај инструментот задолжителна резерва, преку коишто се поттикнува процесот на денаризација и зеленото финансирање, а сето тоа заради поддршка на стабилноста во економијата.

Како резултат на нашите мерки, заедно со мерките на другите носители на политиките, како и стабилизирањето на цените на примарните производи, веќе од ноември 2022 година се забележува постепено забавување на инфлацијата. Истовремено, кон крајот

на годината се забележани и подобрувања во валутната структура на депозитите, при позитивни придвижувања кај депозитите во денари и на подолг рок. Во услови на постепено намалување на притисоците на девизниот пазар од енергетската криза, во втората половина на годината беше остварен нето-откуп на девизниот пазар. При остварени приливи врз основа на задолжувањето на државата во странство и истовремен забележителен раст на приливите врз основа на странски директни инвестиции, девизните резерви остварија пораст. Иако забавено, економијата и натаму расте, за што придонесе и солидната кредитна поддршка од банките (растот на вкупните кредити во декември достигна 9,4%), а предуслов за тоа беше и ќе биде задржаната финансиска стабилност.

Во контекст на одржувањето на финансиската стабилност, Народната банка во 2022 година донесе и неколку мерки за натамошно јакнење на отпорноста на билансите на банкарскиот систем, во услови на продолжена неизвесност во домашното и глобалното економско окружување. Во ваков амбиент, кога е можна појава на идни ризици, беше оценето дека е неопходна претпазливост на банките при управувањето со кредитниот ризик и планирањето на нивните капитални позиции. За таа цел, во јули беше донесена одлука за воведување стапка на противцикличен заштитен слој на капиталот за изложеностите на банките во домашната економија, во висина од 0,50%. Стапката на противцикличниот заштитен слој на капиталот беше зголемена за 0,25 процентни поени, до нивото од 0,75%, во декември, при оцена на натамошни неизвесности од окружувањето и зголемување на цикличните системски ризици, особено поради сè повисоките цени на недвижностите проследени со раст на станбените кредити. Покрај оваа макропрудентна мерка, беше донесена и одлука со која попрецизно се определува начинот на пресметување на показателите за квалитетот на кредитната побарувачка, заради поголема унифицираност на начинот на пресметка на тие показатели од страна на сите банки. Овие показатели за кредитната побарувачка се во согласност и со Законот за финансиска стабилност донесен во текот на 2022 година, како и во согласност со соодветната европската практика.

Показателите за состојбите во банкарскиот систем посочуваат на успешно одржување на неговата отпорност и способност за давање кредитна поддршка и во натамошниот период. Солвентноста на банкарскиот систем забележа подобрување, при што стапката на адекватност на капиталот забележа зголемување за 0,4 п.п., до највисокото ниво за последните десет години, од 17,7% на крајот на 2022 година. Ликвидноста на банките искажана преку учеството на ликвидните средства во вкупната актива се задржа на задоволително ниво од 30% на крајот на годината. Иако амбиентот во кој работеа банките беше исполнет со бројни неизвесности и предизвици поради воениот конфликт меѓу Русија и Украина, продлабочувањето на енергетската криза и инфлациските притисоци, немаше негативни ефекти врз билансите на банките, коишто го одржуваат добриот квалитет на кредитното портфолио. Така, стапката на нефункционални кредити изнесуваше 2,9% и беше значително пониска во споредба со претпандемичниот период.

Заложбите на Народната банка за одржување на ценовната и финансиска стабилност во 2022 година беа истакнати од Меѓународниот монетарен фонд во рамките на Извештајот во врска со одобрувањето средства од Инструментот за претпазливост и ликвидност. Имено, ММФ посочи дека Народната банка постојано води соодветни политики и соодветно реагира на различни шокови, одржувајќи ја успешно стабилноста и бранејќи го девизниот курс на денарот. Во однос на финансиската стабилност, ММФ укажа дека банкарскиот систем е добро капитализиран и отпорен на шокови. За ова, придонесува и ефективната супервизија, којашто работи по високи меѓународни стандарди, има силна правна и регулативна рамка и соодветни оперативни практики.

Исто така, ММФ истакна во извештајот дека при спроведувањето на своите функции, Народната банка применува силни стандарди за одговорно работење и висок степен на транспарентност во работењето.

Признавање на работата и одлуките на Народната банка имавме и од Европската централна банка (ЕЦБ), којашто донесе одлука со која се продолжува можноста за Народната банка за користење на репо-линијата до 15 јануари 2024 година, со што на нашата централна банка ѝ се става на располагање девизна ликвидност од 400 милиони евра за уште речиси една година. Репо-линијата е само уште еден заштитен слој, имајќи го предвид високото ниво на девизни резерви и високата ликвидност на банките, коишто ја гарантираат стабилноста на денарот и макрофинансиската стабилност. Пристапот за користење на овој инструмент претставува и значајна поддршка за политиките спроведувани од страна на нашата централна банка.

Европската комисија, исто така, во рамките на [Годишниот извештај за напредокот кон членство во Европската Унија](#), заклучува дека севкупно, поставеноста на монетарната политика во 2022 година е во согласност со економските основи, одговарајќи соодветно на пазарните очекувања за натамошен раст на инфлацијата, истовремено ублажувајќи го негативното влијание врз економијата предизвикано од пандемијата и енергетската криза.

Тимот на Народната банка неуморно и сестрано работеше. Справувајќи се со ценовните притисоци и обезбедувајќи ја стабилноста на денарот, не само што продолживме со тековните проекти, туку и ги засиливме напорите за чекорење со другите централни банки и работење по европски стандарди.

Во текот на 2022 година, централната банка презеде бројни активности за создавање предуслови за спроведување на новиот Закон за платежни услуги и платни системи, чија примена започна од почетокот на 2023 година. Со одредбите од новата регулативна рамка, јасно се уредуваат обврските на давателите на платежни услуги и се зголемува заштитата на правата на корисниците на платежни услуги. Со Законот за платежни услуги и платни системи се транспонираат голем број директиви и регулативи на Европската Унија во сферата на плаќањата и се очекува дека ќе настанат значителни промени во однос на проширувањето на листата на даватели на платежни услуги и сетот платежни услуги, како и во однос на подеталното уредување на релациите помеѓу давателите и корисниците на платежни услуги. Народната банка подготви и донесе 25 подзаконски акти наменети за банките со кои се операционализира примената на Законот.

Имајќи ја предвид потребата од обезбедување детални и сеопфатни податоци за финансиските инструменти, Народната банка започна со објавување нови статистички податоци за показателот должнички хартии од вредност. Овој показател ги прикажува финансиските врски помеѓу секторите во националната економија, како и помеѓу секторите на националната економија и секторот странство, врз основа на должничките хартии од вредност. Изработката на показателот за должничките хартии од вредност е уште еден исчекор на Народната банка кон обезбедување на потребните дополнителни показатели во рамките на највисокиот статистичкиот стандард за дисеминација на податоци на Меѓународниот монетарен фонд – СДДС плус.

Народната банка, на својата веб-страница, меѓу податоците и показателите за банкарскиот систем, почна да објавува и квартални податоци за кредитите за зелено финансирање одобрени на домаќинствата и нефинансиските друштва. Објавувањето на

овие податоци е една од активностите на Народната банка со која придонесува за создавање „зелена“ и одржлива економија. На почетокот на 2022 година, Народната банка спроведе Анкета за ризиците од климатските промени според која 40% од домашните банки и штедилници имаат воведено производи и услуги како реакција на климатските промени, додека 80% од испитаниците одговориле дека размислуваат за воведување нови производи и услуги како реакција на климатските промени.

На иницијатива на Народната банка, а заради создавање услови за поддршка на развојот на финтек-секторот, финансиските регулатори – Народната банка (НБ), Министерството за финансии (МФ), Комисијата за хартии од вредност (КХВ), Агенцијата за супервизија на капитално финансираното пензиско осигурување (МАПАС) и Агенцијата за супервизија на осигурувањето (АСО), склучија Меморандум за соработка. Со Меморандумот се поставува систем преку кој регулаторите координирано ќе дејствуваат, секој во својата надлежност, во однос на спроведувањето на националната Стратегија за финтек-секторот чијашто прва верзија е веќе подготвена од Народната банка.

Народната банка и во 2022 година продолжи со засилени активности во доменот на финансиската едукација со што придонесува за подигањето на финансиската писменост и финансиската инклузија на населението во нашата земја. Воедно, продолжија активностите за спроведување на Стратегијата за финансиска едукација и финансиска инклузија, усвоена во јули минатата година. Изминатата година, Народната банка му посвети посебно внимание на зајакнувањето на заштитата на потрошувачите во рамките на банкарскиот сектор, при што во првиот квартал започна со работа посебна организациска единица за заштита на потрошувачите и финансиска едукација. Покрај изработката на интерни акти, воспоставувањето систем за евиденција, проверката на наодите од поплаките на потрошувачите кон банките и нивното одговарање, се работеше и на прибирање податоци и анализа на поставеноста на банките во доменот на заштитата на потрошувачите.

Европските перспективи и натаму се од голема стратегиска значајност за Народната банка. Во рамките на почнатото следење (англ. screening), во втората половина на 2022 година, претставници од Народната банка учествуваа на состаноците на билатерална фаза на аналитички преглед на неколку поглавја во кои е вклучена Народната банка.

Годинава има големо значење за нас од повеќе аспекти. Во 2022 година го одбележавме и [јубилејот 30 години од монетарното осамостојување](#). Народната банка го прослави овој јубилеј, вткајувајќи го во активности со кои се наврати на историјата. За важниот национален јубилеј, одржавме Свечена академија и Истражувачка конференција на Народната банка, организирана во партнерство со Европската инвестициска банка (ЕИБ), на која учествуваа гувернери на централни банки од регионот и од Европа, како и претставници на меѓународни финансиски организации, на научната јавност и на банкарскиот сектор. За одбележувањето на 30-годишниот јубилеј од монетарното осамостојување, односно функционирањето на нашата самостојна централна банка, Народната банка ја објави и публикацијата [„30 години од осамостојувањето на Народната банка: предизвици, реформи и унапредување на работењето“](#). Во Музејот на Народната банка свечено беше [отворена изложба „В/редности и вредности“](#), со која во времетраење од шест месеци граѓаните имаа можност да го видат нашето културно наследство преточено на македонските банкноти. Во просториите на музејската поставка, Народната банка организира дебата, со цел да ја афирмира научната и уметничката мисла, да поттикне дискусија за вредностите од различни професионални перспективи, да даде ретроспектива на случувањата и искуствата во текот на

монетарното осамостојување на земјава и создавањето на современиот економски систем, како и да ги опфати идните перспективи во контекст на тековните глобални економски случувања. Како дел од мозаикот настани посветени на одбележување на триесетгодишнината од нашето монетарно осамостојување, беше организирана и трибина каде што новинарите од економските редакции на сите медиуми разговараа за транспарентноста на Народната банка, при што беше истакната досегашната соработка и отвореноста во комуникацијата, како сегашен и натамошен императив за квалитетно економско новинарство и поддршка на транспарентноста за ефикасно спроведување на монетарната политика.

И токму годинава, 2022 во која го одбележавме значајниот јубилеј, се докажа дека инвестирањето во човечкиот капитал, коешто Народната банка го спроведува на редовна основа, како и во последните неколку децении, ги овозможи победите извојувани во текот на изминатите 30 години, во кризните, но и во успешните периоди. Во сите изминати години, па и оваа, ја задржавме стабилноста на денарот, еден од симболите на нашата државност и сидрот на стабилноста на нашата економија.

Почитувани,

Укажувањето на заложбите и успесите при одбележување на секоја измината година за нас е професионална и морална сатисфакција. Годишниот извештај е повод да се навратиме кон нашите незапирливи заложби за остварување на нашата основна цел – одржување на ценовната стабилност, дури и во вакви услови на исклучителни предизвици за монетарната политика. Притоа, Народната банка и натаму внимателно ќе ги следи макроекономските движења и подготвена е да презема натамошни чекори за осигурување на среднорочната ценовна стабилност, којашто е предуслов и за одржлив економски раст, и за подобар живот на граѓаните.

Годинава што измина беше тешка година за сите. За Народната банка беше предизвик на кој одговоривме стручно и компетентно.

28 април 2023 година
Скопје

Гувернер
и претседавач на Советот на
Народната банка
д-р Анита Ангеловска-Бежоска

I. Монетарната политика во 2022 година

Задржана стабилноста на девизниот курс на денарот

Отпочнато забавување на инфлацијата кон крајот на годината

Одржување адекватно ниво на девизните резерви

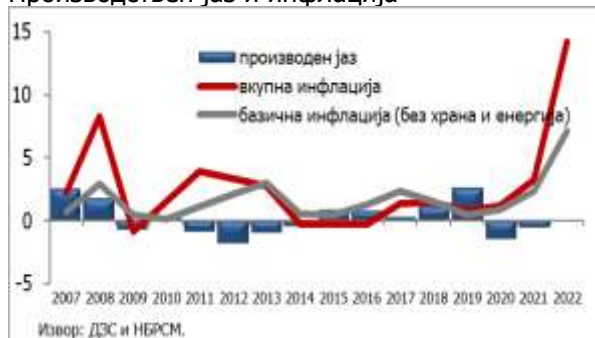
1.1. Цели на монетарната политика

Одржувањето на ценовната стабилност претставува основна законски дефинирана цел на монетарната политика на Народната банка. Друга цел, подредена на основната цел, е да придонесува кон одржување стабилен и конкурентен финансиски систем што е пазарно ориентиран. Народната банка ја поддржува и општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел и во согласност со принципот на отворена пазарна економија со слободна конкуренција. Од стратегиски аспект, од октомври 1995 година се применува стратегијата на одржување стабилен номинален девизен курс на денарот, до 2001 година во однос на германската марка, а потоа во однос на еврото.

Домашната економија на почетокот на 2022 година се соочи со нов, неочекуван шок од нееекономски карактер, којшто дополнително го усложни амбиентот за водење монетарна политика. Војната во Украина којашто почна во февруари 2022 година и санкциите и трговските ограничувања поставени кон Русија, повторно ја зголемија неизвесноста во глобалната економија и предизвикаа дополнителни ценовни шокови на светските пазари на енергија и прехранбени производи. Со оглед на високата отвореност и зависност од увоз на домашната економија, ефектите од глобалното окружување се одразија во домашната економија, којашто во услови кога сè уште има последици од ковид-19, се соочи со висока инфлација, продлабочување на надворешната нерамнотежа и притисоци на девизниот пазар. **Водејќи се од основните законски одредби, Народната банка во текот на 2022 година внимателно го следеше променливото окружување и соодветно ја приспособуваше монетарната политика за остварување на законски дефинираните цели.** Во услови на стратегија на „де факто“ фиксен девизен курс на денарот во однос на еврото, ваквите поместувања наметнаа потреба од промени во монетарната политика преку стабилизирање на инфлациските очекувања и инфлацијата на среден рок, одржување на стабилноста на домашната валута, притоа следејќи ги и промените на монетарната политика на Европската централна банка. За таа цел, Народната банка уште од крајот на 2021 година започна со постепено нормализирање на монетарната политика, што беше направено преку соодветно управување со ликвидноста, како и со постепено зголемување на основната каматна стапка во неколку наврати, почнувајќи од април 2022 година. Затегнувањето на монетарната политика придонесе за намалување на инфлациските очекувања, стабилизирање на девизниот пазар, а кон крајот на годината и на инфлацијата. Просечната инфлација во 2022 година изнесуваше 14,2%, што е изразено нагорно придвижување на домашните цени на годишна основа. Повисокото ценовно ниво главно е одраз на фактори на страната на понудата и на историски високиот раст на увозните цени, што предизвика раст на домашната енергетска и прехранбена ценовна компонента, а во поумерен обем и кај базичната инфлација. И покрај неизвесниот амбиент и повисокото ценовно ниво во 2022

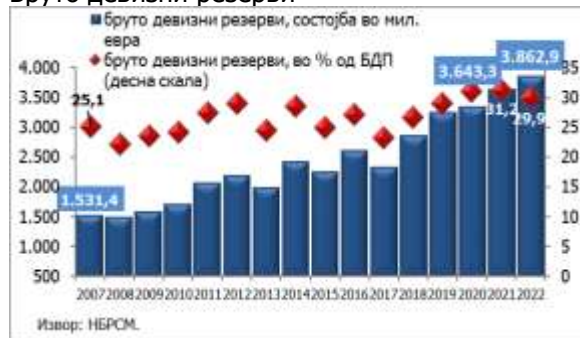
година, стабилноста на девизниот курс беше успешно одржана, а девизните резерви се задржаа на соодветното ниво во согласност со меѓународните стандарди и се во сигурната зона. Во 2022 година, успешно беше одржана и финансиската стабилност, а беа донесени и неколку макропрudentни одлуки коишто придонесоа за дополнително јакнење на капиталната основа на банките и нивната отпорност на шокови.

Графикон 1
Производствен јаз и инфлација*

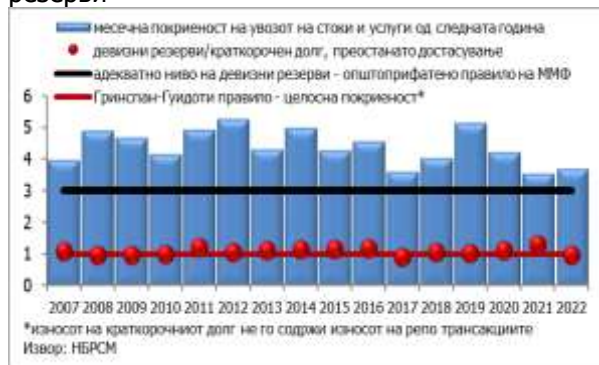

* Производствениот јаз претставува показател за цикличната положба на економијата и се пресметува како отстапување на оствареното од потенцијалното ниво на БДП во однос на потенцијалното ниво на БДП (производен јаз = (остварен БДП – потенцијален БДП)/потенцијален БДП). Кај вкупната и базичната инфлација е прикажана просечната годишна промена (во %).

Графикон 2
Бруто девизни резерви

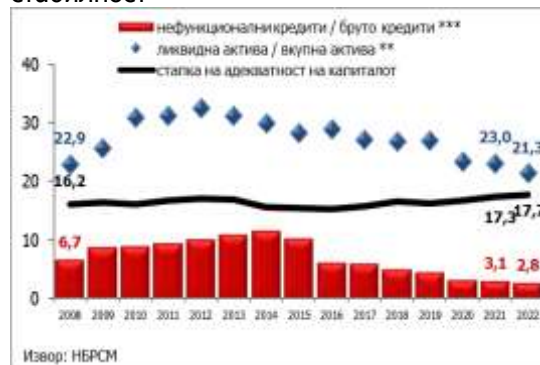

Графикон 3
Показатели за адекватноста на девизните резерви

* Според правилото на Гринспан и Гвидоти, земјата треба да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни резерви.
** Ликвидната актива се состои од високоликвидната актива и краткорочно орочените депозити кај странски банки. Вкупната актива не ги вклучува средствата кај домашните банки.
*** Показателот се однесува на кредитите кон финансискиот и нефинансискиот сектор, при што за 2016 година податокот ги вклучува промените од регулаторните измени.
Извор: НБРСМ и ДЗС.

Графикон 4
Избрани показатели за финансиската стабилност

1.2. Поставеност на монетарната политика

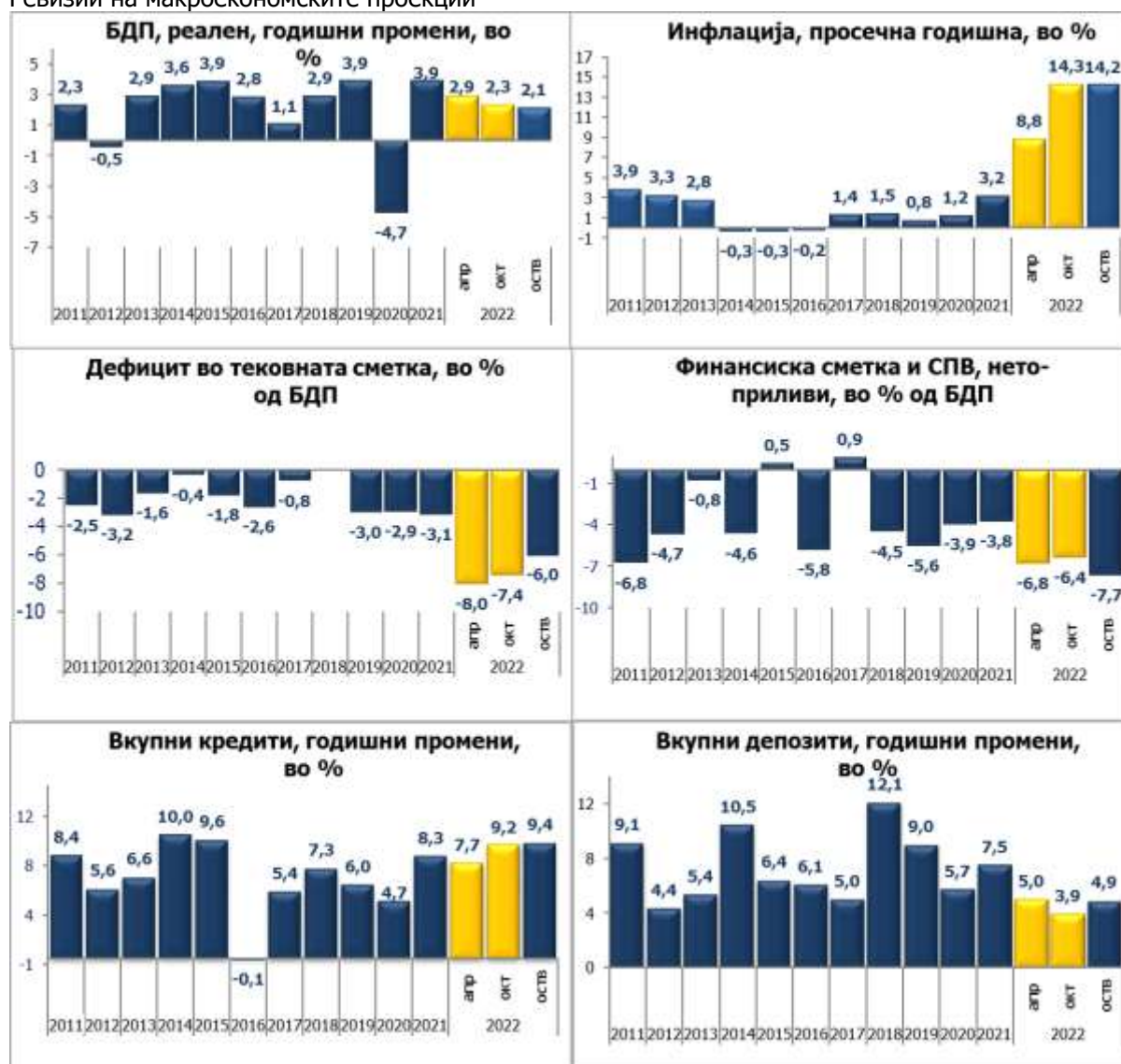
И во текот на 2022 година, Народната банка ја нормализира монетарната политика, процес што започна од крајот на 2021 година. Имено, како одговор на нагорните движења кај инфлацијата и инфлациските очекувања, Народната банка од април 2022 година започна со постепено зголемување на основната каматна стапка, во неколку наврати сè до нивото од 4,75% на крајот од 2022 година, при истовремено задржување на понудениот износ на благајничките записи на нивото од 10.000 милиони денари. Истовремено, беа зголемени и каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и на седум дена, до нивото од 2,65% и 2,70%, соодветно. Со оглед на

монетарната стратегија на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото, промените во домашната монетарна политика ги следеа и промените во монетарната политика на Европската централна банка. Монетарната поставеност беше поддржана и со дополнителни мерки, односно со промени кај инструментот задолжителна резерва насочени кон намалување на евроизацијата, но и поттикнување на кредитирањето проекти за обновливи извори на енергија. Ваквата поставеност на монетарната политика придонесе и за намалување на притисоците на девизниот пазар и одржување на стабилноста на девизниот курс. Во текот на 2022 година беа донесени и макропрudentни мерки, како што е воведувањето на противцикличниот заштитен слој на капиталот за изложеностите во Република Северна Македонија и за изложеностите кон други земји, со што дополнително се јакнат заштитните механизми во банкарскиот систем. Вкупните депозити и натаму растат на годишна основа, но забавено, во услови на неизвесност. Ризиците за светската и домашната економија на краток и на среден рок и понатаму се нагласени, а војната во Украина сè уште е главниот извор на ризици, особено на пазарите на енергија и прехранбени производи. Народната банка редовно и внимателно ги следи клучните економски параметри и потенцијалните ризици од домашното и надворешното окружување, заради соодветно приспособување на монетарната политика и одржување на ценовната стабилност на среден рок.

Макроекономскиот амбиент во 2022 година наметна потреба од натамошно нормализирање на монетарната политика, со постепено затегнување на финансиските услови, заради стабилизирање на ценовните притисоци и инфлациските очекувања. Овие промени се однесуваат и на стабилизирање на девизниот пазар, којшто во првата половина од годината беше под поголем притисок, пред сè како одраз на енергетската криза, а делумно и под влијание на склоноста за располагање со девизи. Имено, на почетокот на годината, на девизниот пазар имаше зголемена потреби за девизи од компаниите заради повисокиот увоз на енергенти, во услови на значителен раст на светските цени на овие производи. Во текот на втората половина на годината овие притисоци значително се намалија како резултат на солидните движења во платниот биланс, а делумно и како резултат на користењето широк спектар на инструменти од страна на Народната банка.

Нивото на цените во домашната економија во 2022 година забележа просечен годишен раст од 14,2%, којшто во најголем дел се поврзува со повисоките цени на енергијата и прехранбените производи, предизвикани од глобалните шокови на понудата. Сепак, при засилување на инфлациските очекувања, присутни ризици во услови на раст на платите, како и согледувања за поизразени преносни ефекти врз останатите цени, Народната банка делуваше со затегнување, во согласност со почнатиот циклус монетарно затегнување и во глобални рамки.

Графикон 5
Ревизии на макроекономските проекции

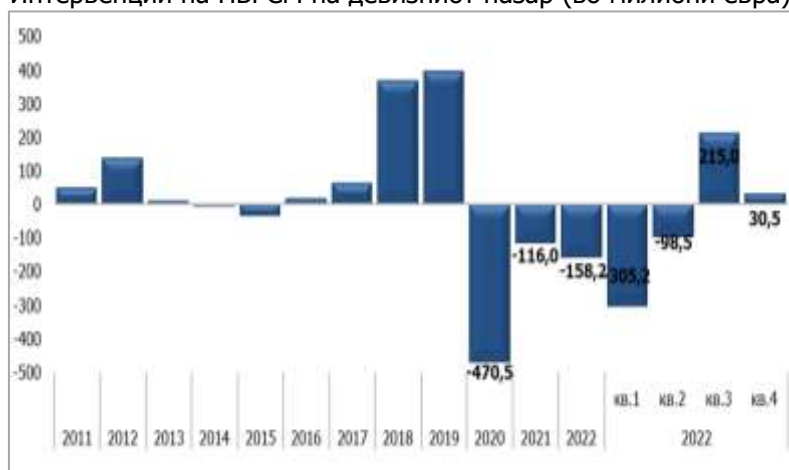

Извор: НБРСМ и ДЗС. Проекциите за сите показатели се однесуваат на макроекономските проекции на НБРСМ.

Девизните резерви во текот на 2022 година забележаа зголемување, задржувајќи се во сигурната зона во текот на годината. Зголемувањето на девизните резерви во најголем дел е резултат на трансакциите за сметка на државата¹. Од друга страна, Народната банка интервенира со нето-продажба на девизи на девизниот пазар, малку повеќе во споредба со 2021 година, поради случувањата во првата половина од годината, кога беа најизразени ефектите од зголемувањето на цените на енергијата и храната во светски рамки, предизвикани од војната во Украина. Сепак, солидните позитивни финансиски текови во рамките на финансиската сметка на билансот на плаќања, особено во втората половина од годината, овозможува целосно финансирање на високиот дефицит во тековната сметка и дополнителен раст на девизните резерви.

¹ Задолжувањето на државата на странскиот пазар преку обврзница за германскиот финансиски пазар издадена на крајот на септември 2022 г. во вредност од 250 милиони евра и повлекувањето на првата транша од Инструментот за претпазливост и ликвидност (ПЛЛ) одобрен од Меѓународниот монетарен фонд во ноември 2022 г., во износ од 110 милиони евра (од вкупно 530 милиони евра одобрени со аранжманот).

Графикон 6
Интервенции на НБРСМ на девизниот пазар (во милиони евра)

Извор: НБРСМ.

Депозитите на приватниот сектор растат и во текот на годината, но забавено, заради неизвесноста предизвикана од новопојавената геостратежиска криза, којашто имаше влијание и врз валутната, рочната и секторската структура на депозитите. Годишниот раст на вкупните депозити во 2022 година изнесува 4,9%. Од секторски аспект, растот пред сè произлегува од зголемувањето на депозитите на домаќинствата, при помал годишен раст на депозитите на претпријатијата. Од валутен аспект, растот произлегува од депозитите во странска валута, коишто растеа посилно во првата половина од годината, иако во втората половина на годината забрза растот и на денарските депозити (вклучително и депозитните пари). Од аспект на рочната структурата зголемувањето пред сè произлегува од најликвидната компонента на депозитите, односно од зголемувањето на депозитните пари, при раст и на краткорочните депозити, додека долгорочните депозити забележаа мал пад. Сепак, треба да се истакне дека кон крајот на годината, кај денарските и долгорочните депозити е забележан раст, што упатува на јакнење на довербата во домашната валута и во банкарскиот систем, а делумно е резултат и на монетарните промени од страна на Народната банка.

Од аспект на *кредитите на приватниот сектор*, нивниот раст забрза во текот на 2022 година искачувајќи се на 9,4%. Од секторски аспект, растот произлегува од повисокиот позитивен придонес на кредитите на претпријатијата, при понизок позитивен придонес на кредитите на домаќинствата. Во однос на валутната структура, позитивен придонес имаат и кредитите во домашна и во странска валута (вклучително и денарските кредити со валутна клаузула).

Со оглед на примената на стратегија на стабилен номинален девизен курс на денарот во однос на еврото, промените на *каматните стапки во еврозоната*, како економија сидро, имаат важна улога од аспект на поставеноста на монетарната политика во земјата. Во текот на 2022 година, Европската централна банка (ЕЦБ) започна да ја затега монетарната политика, при што на крајот на годината основната каматна стапка достигна ниво од 2,5%, а распонот меѓу каматните стапки на Народната банка и ЕЦБ изнесуваше 2,25 п.п. Во однос на каматните стапки на банките во домашната економија, распонот помеѓу каматната стапка на денарските и каматната стапка на девизните депозити во 2022 година забележа минимално проширување (од 0,6 п.п. на 0,7 п.п.), како резултат на малку поизразеното нагорно поместување на каматната стапка на денарските депозити, во однос на зголемувањето на каматната стапка на девизните депозити, во склад со мерките преземени од Народната банка.

Графикон 7

Распон на основните каматни стапки на НБРСМ и ЕЦБ, во п.п.

Основна каматна стапка на НБРСМ: каматна стапка на благаяјничките записи на НБРСМ.

Основна каматна стапка на ЕЦБ: каматна стапка на основните операции за рефинансирање на ЕЦБ.

Графикон 8

Распон на каматните стапки на банките во домашната економија, во п.п.

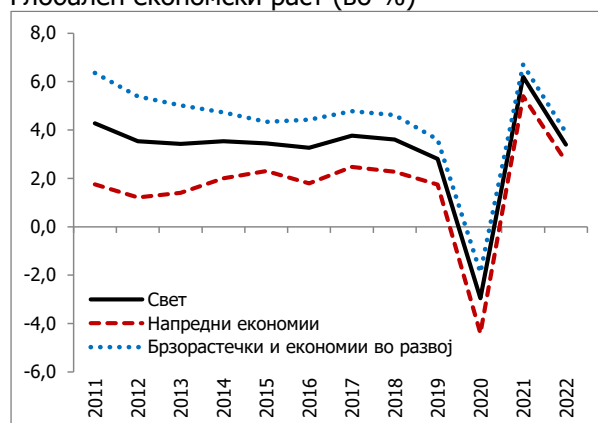
II. Меѓународно окружување²

На почетокот на 2022 година, глобалната економија се соочи со уште еден шок од неекономски карактер, но со големи глобални економски последици. Воената инвазија на Украина предизвика повторно зголемување на неизвесноста на високо ниво, намалување на довербата, како и ценовни шокови на глобалните пазари на храна и енергија, што заедно со забавените синџири на снабдување заради пандемијата доведоа до глобална инфлација незапамената во изминатите децении. Во ваков контекст, централните банки, вклучително и глобално значајните, започнаа со затегнување на монетарната политика, со што значително се заострија и условите на финансиските пазари.

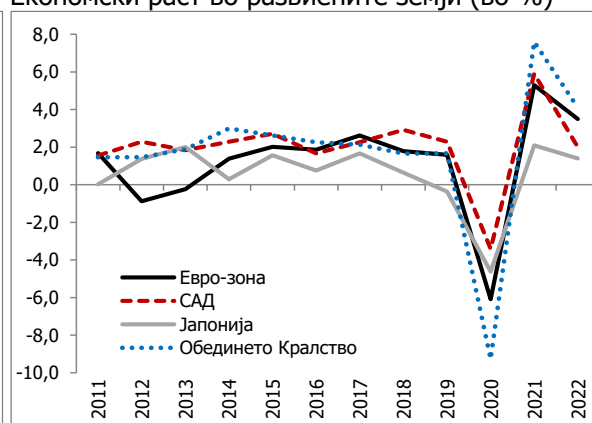
Со оглед на неповолното окружување, растот на глобалната економија во 2022 година е проценет на 3,4%, што претставува значително забавување во однос на 2021 година (6,2%). Забавувањето на економскиот раст е широко распространето низ светот, но посилно забавување се забележува кај напредните економии, коишто во просек остварија двојно пониски стапки на раст во споредба со 2021 година.

Глобалниот економски раст дополнително би забавил во 2023 година и би бил придружен со висока неизвесност. Влошувањето на воената состојба во Украина и натаму е главниот извор на ранливост за глобалната економија, посебно за европските земји и земјите со низок доход, пресликан преку евентуален повторен скок на цените на енергентите и храната, со негативни последици врз реалниот доход, потрошувачката и глобалната трговија. Исто влијание би имале и подолготрајното опстојување на високите нивоа на инфлацијата, влошувањето на должничките проблеми во услови на затегнати глобални финансиски услови, евентуалното влошување на проблемите поврзани со синџирите на снабдување и засилувањето на геополитичката фрагментација. Од друга страна, евентуално побрзиот пад на инфлацијата, а со тоа и полагабите глобални финансиски услови, како и посилен раст на агрегатната побарувачка, може да влијаат повољно врз глобалниот економски раст.

Графикон 9
Глобален економски раст (во %)

Графикон 10
Економски раст во развиените земји (во %)

Извор: Светски економски преглед, октомври 2022 година и ажуриран извештај од јануари 2023 година, ММФ.

Во однос на глобалната инфлација, растот на цените, којшто почна да забрзува од крајот на 2021 година, продолжи засилено во 2022 година и достигна 8,8% (4,7% во

² Анализата се заснова врз „Светскиот економски преглед“ на ММФ, ажурирање октомври 2020 и јануари 2021 година; „Глобалните економски изгледи“ на Светската банка, јануари 2021 година; кварталните извештаи на Народната банка.

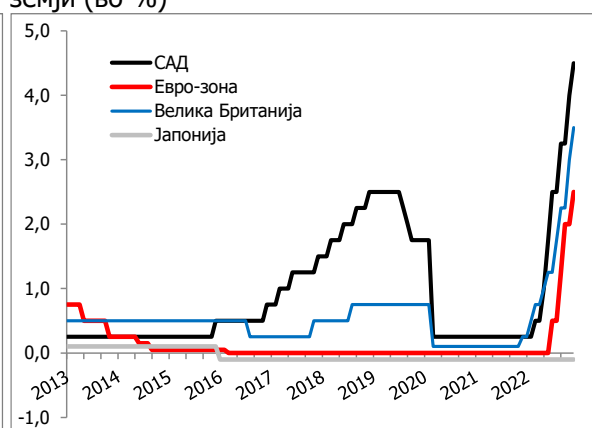
2021 година). Забрзаниот раст на цените е главно одраз на зголемените цени на енергијата и храната, во согласност со ценовните движења на светските берзи, под влијание на руско-украинскиот воен конфликт и кога сè уште се забавени синџирите на снабдување. Гледано по групи земји, во 2022 година, стапката на инфлација кај развиените економии изнесува 7,3% (3,1% во 2021 година), а кај брзорастечките и економиите во развој инфлацијата се искачи на 9,9% во просек (5,9% во 2021 година). Сепак, во последните месеци од годината под влијание на намалените цени на примарните производи, глобалната инфлација бележеше надолна патека, којашто би била карактеристична и за следниот период.

Графикон 11
Глобална стапка на инфлација (во %)

Извор: Светскиот економски преглед, октомври 2022 година и ажуриран извештај од јануари 2023 година, ММФ.

Графикон 12
Референтни каматни стапки во развиените земји (во %)

Извор: централните банки.

Во однос на квантитативните показатели што го отсликуваат надворешното окружување на македонската економија, кај странската ефективна побарувачка се оценува забавување на растот во 2022 година, додека странската ефективна инфлација значително забрза. Имено, оцените укажуваат на раст на странската ефективна побарувачка од 2,6% (наспроти растот од 4,3% во 2021 година), при економски раст кај сите земји трговски партнери, со најголем позитивен придонес на Германија, Грција и Бугарија. Побавниот раст на странската ефективна побарувачка е главно одраз на влошеното глобално економско окружување поради негативните прелевања од војната во Украина, најсилно кај германската економија, којашто е наш најзначаен трговски партнер. Што се однесува до странските ефективни цени за 2022 година, во просек, тие остварија висок раст од 9,6% (наспроти растот од 2,7% во 2021 година), како одраз на ценовниот раст кај сите земји, со најголем придонес на Германија, Србија и Бугарија³.

³ Инфлацијата во Србија, Хрватска и Полска е коригирана за промените во девизниот курс.

Графикон 13
Странска ефективна побарувачка

Графикон 14
Странска ефективна инфлација

Извор: националните заводи за статистика и пресметки на НБРСМ⁴.

На пазарите на примарни производи, во 2022 година, во просек, е забележан раст на цените во однос на 2021 година, што се должи на силниот раст на цените во првата половина од годината, заради ескалација на војната во Украина. Во јуни, цената на нафтата го достигна врвот и изнесуваше 111,4 евра за барел, по што главно имаше надолна патека, во услови на зголемени стравови од глобална рецесија и послаба побарувачка на нафта од Кина поради рестриктивните мерки поврзани со ковид-19. Следствено, просечната цена на суровата нафта во 2022 година изнесува 94,1 евро за барел и е повисока за 56,8% во однос на 2021 година (60,0 евра за барел). Во 2022 година, цените на основните прехранбени производи на светските берзи, исто така, забележаа значителен раст од 28,1%, под влијание на ефектите од војната во Украина, додека растот на цените на основните метали беше послаб и изнесуваше 5,7%.

Графикон 15
Месечно движење на цената на примарните енергетски и неенергетски производи (евра, индекс: 2010=100)

Графикон 16
Месечно движење на цените на суровата нафта, металите⁵ и храната (евра, индекс: 2010=100)

Извор: Базата на податоци на ММФ за цените на примарните производи.

⁴ Странската ефективна побарувачка е пресметана како збир од пондерираните индекси на БДП на најзначајните трговски партнери на нашата земја. Во пресметката на индексот се вклучени: Германија, Грција, Италија, Холандија, Белгија, Шпанија, Србија, Хрватска, Словенија и Бугарија. Пондерите се пресметани врз основа на учеството на извозот кон овие земји во вкупниот извоз. Странската ефективна инфлација претставува пондериран збир на индексите на потрошувачките цени на земјите најзначајни партнерки на нашата земја, во доменот на увозот на стоки за широка потрошувачка. Пондерирациската структура се заснова врз нормализираните учества на номиналниот увоз од секоја од земјите во вкупниот номинален увоз во периодот 2016 – 2018 година. Во пресметката на овој показател се вклучени: Германија, Грција, Франција, Италија, Шпанија, Австрија, Словенија, Бугарија, Полска, Хрватска и Србија.

⁵ Индексот на металите е композитен индекс којшто вклучува цени на бакарот, алуминиумот, железната руда, лимот, никелот, цинкот, оловото и ураниумот.

Во текот на 2022 година, најголемиот дел од централните банки на развиените земји водеа затегната монетарна политика, во услови на зголемени инфлациски притисоци. Така, во март, ФЕД ја зголеми референтната каматна стапка за 0,25 п.п., што беше прво зголемување по период од малку повеќе од три години. Претходно, во февруари, ФЕД продолжи со намалувањето на откупот на трезорски и хипотекарни хартии од вредност, а во март оваа мерка беше прекината. Во наредните месеци, при подолготрајни ценовни притисоци, ФЕД продолжи со почесто и посилно затегнување на монетарната политика. Така, во текот на годината, референтната каматна стапка беше зголемена за седумпати, односно за 4,25 п.п. збирно и таа во декември се движеше во распон од 4,25% до 4,5%. Истовремено, во текот на овој период ФЕД постепено го намалуваше портфолиото на трезорските и хипотекарните хартии од вредност. Банката на Англија, по првичното покачување на крајот од 2021 година, продолжи со постепена нагорна корекција на референтната каматна стапка, во четири наврати од по 0,25 п.п. во текот на првата половина од 2022 година. Во наредниот период, при рекордни стапки на инфлација, продолжи со монетарното затегнување, односно за 2,25 п.п. збирно во второто полугодие, со што референтната каматна стапка достигна 3,5% во декември. Исто така, во 2022 година, Банката на Англија почна со извршувањето на програмата за продажба на средства преку намалување на портфолиото на хартии од вредност во билансот на банката.

Основните каматни стапки на Европската централна банка (ЕЦБ) останаа исти во текот на првата половина од 2022 година, но беше најавено нивно постепено зголемување во второто полугодие, по завршувањето на програмата за квантитативно олеснување (APP), којашто беше прекината на 1 јули 2022 година. Покрај ова, до крајот на март, ЕЦБ продолжи со откупот на хартии од вредност врз основа на програмата за откуп на средства за итна поддршка на економијата заради пандемијата (PEPP), но поумерено⁶. ЕЦБ, во јули, за првпат по повеќе од една деценија, ги зголеми трите основни каматни стапки (за 0,5 п.п.), што претставува воедно и излез од негативната зона на каматната стапка на расположливите депозити⁷. Во септември и октомври, ЕЦБ дополнително ги зголеми основните каматни стапки за 0,75 п.п., а во декември за 0,5 п.п. Од почетокот на процесот на нормализација, основните каматни стапки се зголемија за 2,5 п.п., со што каматната стапка на основните операции за рефинансирање, на расположливите кредити преку ноќ и на расположливите депозити во декември изнесуваа 2,5%, 2,75% и 2,0%, соодветно. Притоа, ЕЦБ ќе продолжи со реинвестирање во целост на достасаните хартии од вредност во рамките на програмата за откуп на средства (APP) сè до крајот на февруари 2023 година, по што се предвидува намалување на портфолиото во согласност со утврдената динамика.

⁶ Исто така, во март беше објавено продолжување на репо-линиите за девизна ликвидност од ЕЦБ наменети за централните банки надвор од еврозоната до 15 јануари 2023 година, а заради продолжената глобална неизвесност, во декември 2022 година нивната важност се продолжи до 15 јануари 2024 година.

⁷ Во јули ЕЦБ одлучи да воведо дополнителен инструмент наречен инструмент за заштита на трансмисијата (TPI), заради ефективна трансмисија на монетарната политика низ сите земји од еврозоната во текот на процесот на нормализирање на монетарната политика, којшто е предвидено да се активира во услови на непосакувани пазарни движења коишто би ја загрозиле монетарната трансмисија.

III. Макроекономски движења во 2022 година

Табела 1

Основни показатели за македонската економија

годишни промени, во %	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Реален сектор										
Бруто домашен производ *	2.9	3.6	3.9	2.8	1.1	2.9	3.9	-4.7	3.9	2.1
Инфлација	2.8	-0.3	-0.3	-0.2	1.4	1.5	0.8	1.2	3.2	14.2
Стапка на невработеност	29.0	28.0	26.1	23.7	22.4	20.7	17.3	16.4	15.7	14.4
Надворешен сектор										
Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-1.6	-0.4	-1.8	-2.6	-0.8	0.2	-3.0	-2.9	-3.1	-6.0
Трговски биланс (% од БДП)	-22.9	-21.7	-20.1	-18.8	-17.8	-16.2	-17.3	-16.6	-20.3	-26.8
Странски директни инвестиции (% од БДП)	2.8	2.3	2.2	3.3	1.8	5.6	3.2	1.4	3.3	5.2
Бруто надворешен долг (% од БДП) **	64.0	70.0	69.3	74.7	73.4	73.0	72.4	78.7	80.8	80.7
Бруто девизни резерви (во милиони ЕУР)	1,993.0	2,436.5	2,261.8	2,613.4	2,336.3	2,867.1	3,262.6	3,359.9	3,643.3	3,862.9
Монетарен сектор										
Парична маса (М4)	5.2	10.6	6.9	6.2	5.1	11.8	9.3	6.9	7.0	5.1
Вкупни кредити	6.6	10.0	9.6	6,5***	5.4	7.3	7,6***	4.7	8.3	9.4
Вкупни депозити (со депозитни пари)	5.4	10.5	6.4	6.1	5.0	12.1	9.0	5.7	7.5	4.9
Фискален сектор										
Буџетско салдо (% од БДП)	-3.8	-4.2	-3.5	-2.7	-2.7	-1.8	-2.0	-8.0	-5.4	-4.1
Јавен долг (% од БДП)	40.3	45.8	46.6	48.8	47.7	48.4	49.2	59.7	61.0	55.2
Банкарски сектор										
Стапка на адекватност на капиталот (%)	16.8	15.7	15.5	15.2	15.7	16.5	16.3	16.7	17.3	17.7
Нефункционални кредити на нефинансискиот сектор/ бруто кредити (%)	11.5	11.3	10.8	6.6	6.3	5.2	4.8	3.4	3.2	2.9
Ликвидна актива / вкупна актива (%)	31.2	29.8	28.2	28.9	27.1	26.7	26.9	23.3	23.0	21.3

Извор: НБРСМ, ДЗС, Министерство за финансии.

* Претходен податок за 2021, проценет податок за 2022.

** Без обврски на монетарната власт (без репо договори)

*** Коригирано за отписите.

3.1. БДП и инфлација

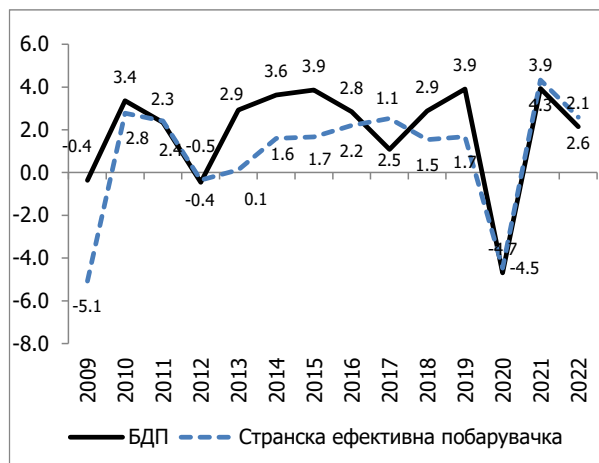
Според проценетите податоци на ДЗС, во 2022 година реалниот БДП забележа раст од 2,1%⁸, што претставува забавување во споредба со растот од 3,9% во 2021 година. Имено, во текот на 2022 година дојдоа до израз неповолните ефекти од воената инвазија на Русија врз Украина, којашто наметна нови глобални предизвици поврзани со енергетската криза и високи стапки на инфлација, што доведе до забавување на економскиот раст. Овие ефекти предизвикаа пад на домашното индустриско производство, пред сè во сегментите коишто се енергетски најинтензивни (металната индустрија), а дополнително и продлабочување на падот во градежништвото. Следствено, растот на економската активност од производната страна беше поттикнат од закрепнувањето кај услугите (главно трговија, транспорт, туризам и угостителство). Гледано по одделни компоненти, од аспект на домашната побарувачка, растот на економската активност во 2022 година, во најголем дел се должи на позитивниот придонес на бруто-инвестициите, главно под влијание на залихите. Во 2022 година

⁸ Реалниот БДП во текот на 2022 година ја следеше следнава динамика: прв квартал 2,2%, втор квартал 4%, трет квартал 2% и четврти квартал 0,6%.

придонесот на личната потрошувачка кон растот значително се намали, а придонесот на јавната потрошувачка беше негативен. Нето извозната компонента имаше висок негативен придонес, во услови на поголем раст на увозот во однос на растот на извозот, поврзано со растот на залихите.

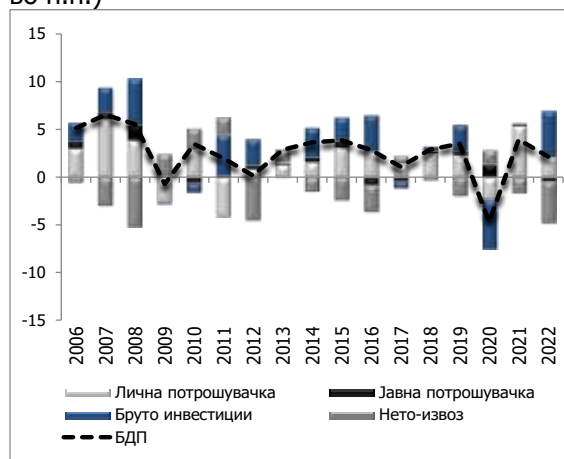
Графикон 17

БДП и странска ефективна побарувачка
(годишни стапки на реална промена, во %)

Графикон 18

БДП (реален раст, во %) и расходни
компоненти на БДП (придонеси кон растот,
во п.п.)

Извор: Државниот завод за статистика и Еуростат, пресметки на НБРСМ. Податоците за БДП за 2021 година се претходни, а за 2022 година се проценети.

Гледано подетално преку производната страна, растот на економијата во текот на 2022 година е најизразен е кај **групата дејности „трговија, транспорт и угостителство“** со што таа и натаму закрепнува, како најпогодена од кризата предизвикана од пандемијата. Притоа, растот кај **трговијата** се должи на високиот раст кај сите три вида трговија (трговија на мало, трговија на големо и трговија со моторни возила). Исто така, според подеталните податоци за превезени патници и стоки, раст на активноста бележи и **транспортот**. Висок раст на активноста се забележува и кај **угостителството**, како еден од секторите што беа најмногу погодени од пандемијата, при висок раст на бројот на туристи и ноќевања, како и вкупниот промет. Кога станува збор за **индустријата**, анализирано преку индексот на индустриското производство, падот во најголема мера се должи на негативниот придонес на преработувачката индустрија, поради неповолните остварувања кај дел од традиционалните дејности, како што се производството на метали, производството на прехранбени производи и производството на тутунски производи. Од друга страна, преработувачките дејности каде што се активни најголемите странски извозни капацитети од автомобилската индустрија, како и производството на основни фармацевтски производи и фармацевтски препарати, имаа позитивен придонес. Исто така, позитивен придонес имаше и енергетскиот сектор како резултат на зголеменото домашно производство на електрична енергија во услови на енергетска криза, што предизвика и поголемо ископување јаглен и лигнит. Додадената вредност во **градежниот сектор** забележа пад и во 2022 година, што гледано преку високофреквентните податоци, е резултат на пад и кај нискоградбата и кај високоградбата.

Графикон 19

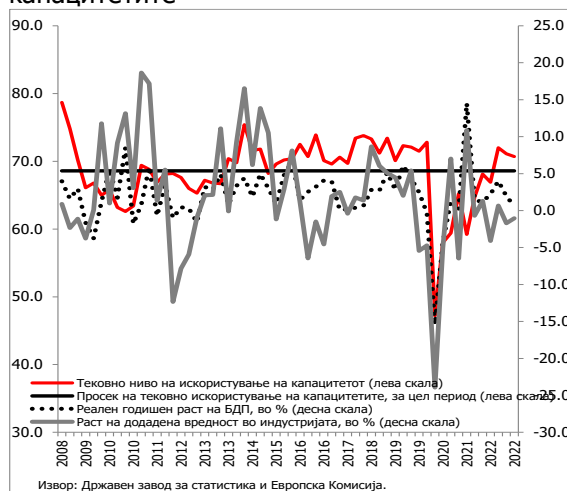
Придонес кон реалната годишна промена на БДП (во процентни поени)

Извор: Државниот завод за статистика и Европската комисија, пресметки на НБРСМ. Податоците за БДП за 2021 година се претходни, а за 2022 година се проценети.

Графикон 20

БДП, индустрија и искористување на капацитетите

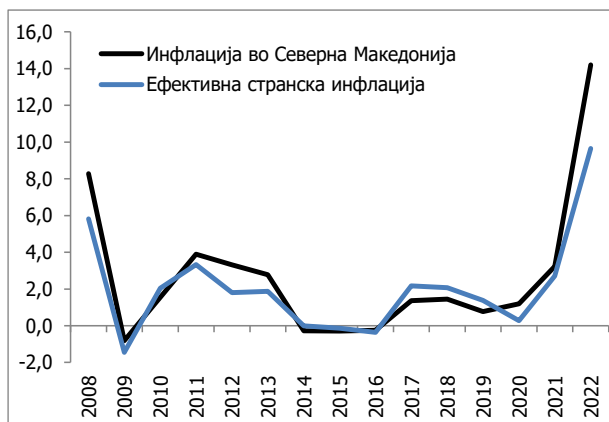

Гледано од аспект на агрегатната побарувачка, во 2022 година растот на економската активност се должи во целост на домашната побарувачка, додека нето-извозот имаше негативен придонес. Во рамките на домашната побарувачка, најголем позитивен придонес имаа **инвестициите** што во еден дел е резултат на растот на залихите предизвикан од зголемениот увоз на интермедијарни производи, сировини и енергенти. Натрупувањето залихи е вообичаена појава при неизвесност и променливост на достапноста и цените на производите и услугите, каква што предизвикаа пандемијата и воениот конфликт. Дополнителен позитивен придонес кон растот има и **потрошувачката на домаќинствата**, но значително послаб во однос на претходната година, а во услови на реален пад на платите, забавен раст на потрошувачките кредити и зголемена неизвесност. Од друга страна, мал негативен придонес имаше **јавната потрошувачка**. Исто така, во текот на 2022 година извозот забележа релативно висок раст, поттикнат од засилената извозна активност кај дел од производствените капацитети во странска сопственост. Растот на извозот и на домашната побарувачка, пред сè на залихите, придонесе за висок раст на увозот на стоки и услуги, поради што нето извозната компонента забележа негативен придонес во вкупниот БДП.

По подолг период на ниска инфлација, во 2022 година инфлацијата забележа забрзување, при што просечната стапка на инфлација достигна 14,2%. Главен фактор за поизразените нагорни придвижувања на домашните цени е историски високиот пораст на увозните цени на храна и енергентите. Овие промени во најголем дел се поврзуваат со постпандемичното нарушување на глобалните синџири на снабдување, како и со ефектите од војната во Украина. Со оглед на овие остварувања, поместувањето на инфлацијата главно ги одразува повисоките цени на храната и енергијата, како директен ефект од увозните притисоци, коишто придонесуваат за три четвртини од порастот на домашните потрошувачки цени во 2022 година. Со оглед на траењето на ваквите глобални ценовни движења и неизвесноста околу нив, овие притисоци се пренесоа врз цените на другите производи и услуги во ценовниот индекс.

Графикон 21

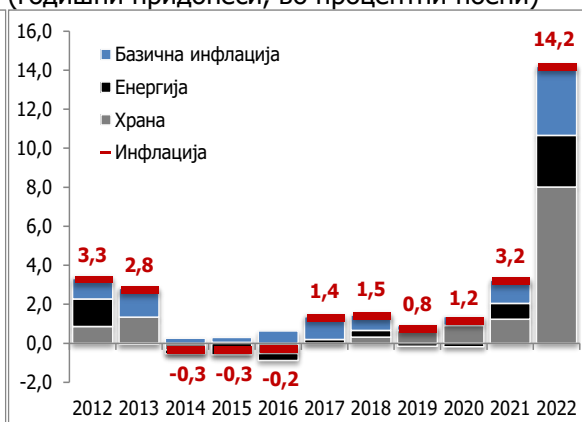
Домашна инфлација и странска ефективна инфлација (стапки на раст, во %)

Извор: ДЗС, Еуростат и пресметки на НБРСМ.

Графикон 22

Променлива (храна и енергија) и долгорочна компонента на инфлацијата (годишни придонеси, во процентни поени)

Најголем придонес врз инфлацијата во 2022 година имаат **цените на храната**, коишто забележаа раст од 21,5%, објаснувајќи 56,4% од вкупниот пораст на потрошувачките цени, со оглед на високото учество на прехранбената компонента во потрошувачката кошница. Во услови на релативно висока увозна зависност, растот на цените на храната произлегува главно од надворешни фактори, како што се растот на цените на основните прехранбени производи на меѓународните пазари и преносниот ефект од повисоките цени на електричната енергија и нафтените деривати врз оперативните трошоци на претпријатијата во прехранбената дејност. Исто влијание имаа и зголемените цени на вештачките ѓубрива, добиточната храна и останатите влезни компоненти во примарното производство, а во одреден дел и апрецијацијата на САД-доларот. Од структурен аспект, растот на цените е на широка основа, при што најголем придонес имаа зголемените цени на лебот, житарките, месото, млекото, сирењето и јајцата. Со цел да се ублажат ценовните притисоци кај основните прехранбени производи, во текот на годината беа донесени повеќе мерки (замрзнување на цените во трговијата на мало и големо⁹, намалување на повластената стапка на ДДВ од 5% на 0% и ограничување на трговските маржи¹⁰, ограничување на извозот и

⁹ На 4 декември 2021 година, Владата на РСМ донесе одлука за замрзнување на цените на основните прехранбени производи (леб, шеќер, брашно, сончогледово масло за јадење, млеко, сирење, урда, свежо месо и сувомеснати производи, како и ориз, јајца и тестенини во согласност со проширената листа на 14 декември) на нивото од 1 декември, со важност до 28 февруари 2022 година (во согласност со дополнителната одлука на Владата од 28 јануари 2022 година).

¹⁰ На 9 март 2022 година, Владата на РСМ донесе пакет-мерки за справување со растот на цените на храната. Така, повластената стапка на ДДВ за основни прехранбени производи беше намалена од 5% на 0%, а трговската маржа беше ограничена на нивото од 4% во трговијата на големо и на нивото од 3% во трговијата на мало. Овие мерки имаа важност до 31 мај 2022 година и се однесуваа на следниве производи: леб, брашно (тип 400), млеко со масленост од 2,8%, 3,2% и 3,5%, бел шеќер, сончогледово масло, бел ориз, јајца, месо и други кланични производи за јадење. На 14 јуни, Владата донесе одлука да продолжи мерката за ограничување на трговските маржи, со тоа што таа беше утврдена во висина до 5% во трговијата на големо и трговијата на мало, и тоа за белиот леб, белиот шеќер и сончогледовото масло за јадење (со исклучок на ладно цеденото), односно во висина до 10% за брашното од пченица (тип 400 и 500), макароните и шпагетите од тврда пченица, македонскиот бел ориз, трајното кравјо млеко со масленост од 2,8%, 3,2% и 3,5% и јајцата од кокошка. Оваа мерка првично беше со важност до 30 септември, а потоа се одлучи да се продолжи со нејзината примена до крајот на годината. Исто така, на 6 октомври беше донесена одлука за ограничување на трговската маржа во висина до 10% и за млечните производи, како што се: урда, кравјо и мешано бело сирење, кашкавал, кисело млеко, павлака и јогурт, со важност до крајот на годината.

укинување на царината на дел од основните прехранбени производи¹¹, како и мерки коишто се однесуваат на електричната енергија за домашните производители на прехранбени производи¹²). Гледано динамички, растот на цените на храната на годишна основа почна да забавува во последните месеци од годината, во услови на надолен тренд на цените на основните прехранбени производи на светските берзи.

Цените на **енергентите** забележаа раст од 20,2%, зафаќајќи 18,7% од вкупната инфлација. Растот на цените на енергетската компонента се должи главно на регулаторните зголемувања на домашната цена на електричната енергија за домаќинствата. Имено, цената на електричната енергија за домаќинствата беше зголемена во јануари и јули, со тоа што во јули беше воведено и скалесто тарифирање за потрошувачката во високата тарифа¹³. Висок пораст забележаа и цените на нафтените деривати, како резултат на повисоките цени на овие енергенти на меѓународниот пазар, ефект којшто само делумно беше ублажен со преземените мерки¹⁴. Дополнителен притисок врз енергетската компонента на инфлацијата имаа и зголемените цени на цврстите горива, за кои беше донесена и мерка за ограничување на извозот на огревно дрво и пелети, надополнета со ограничување на трговската маржа¹⁵, а во помала мера и зголемените цени на централното греење¹⁶. Гледано динамички, во услови на надолен тренд на цената на нафтата на светските берзи во втората половина од годината, растот на цените кај енергетската компонента забави во последното тримесечје.

Забрзаниот раст на цените на храната и енергијата, коишто се влезна компонента кај повеќе други производи и услуги, создаде притисок и врз **базичната инфлација**, којашто забележа раст од 7,1% и придонесува за една четвртина од вкупниот пораст на потрошувачките цени. Растот на оваа компонента во најголем дел се должи на повисоките цени на услугите во рестораните и хотелите, што во голема мерка е поврзано со зголемените трошоци за храна и енергија, а во одредена мерка веројатно и со одржувањето на побарувачката, во услови на понатамошен раст на расположливиот доход. Позначителен придонес имаат и цените на безалкохолните пијалаци, на патниот

¹¹ Во рамките на пакет-мерките од 9 март 2022 година, Владата донесе одлука за ограничување на извозот на масло од сончоглед, со важност до 31 мај. На 20 јули беше донесена одлука да се ограничи извозот на пченица и наполица и брашно од пченица и наполица, а на 11 август беше донесена одлука за ограничување на извозот на семе од сончоглед, мерки коишто требаше да важат до крајот на годината, меѓутоа на 6 октомври беше одлучено да престане нивното важење. На 9 март 2022 година, исто така, Владата донесе одлука за бесцарински увоз на масло за јадење од сончоглед, којашто требаше да важи до 31 мај, но на 20 јули се одлучи да се продолжи со примената на оваа мерка до крајот на годината, додека на 30 август е донесена одлука за укинување на царинските стапки за млеко и павлака, со важност до крајот на годината.

¹² На 30 октомври 2022 година е донесена одлука според која на компаниите коишто произведуваат основни прехранбени производи како што се: масло за јадење, леб и пекарски производи, брашно, млеко и млечни производи и месо, ќе им се овозможи да се снабдуваат со електрична енергија по субвенционирана цена од 80 евра по мегават/час, за временскиот период додека трае кризната состојба во снабдувањето со електрична енергија, а почнувајќи од декември 2022 година. Покрај тоа, на 9 септември 2022 година, Владата донесе одлука според која највисоката трговска маржа на електричната енергија за сите трговски друштва и трговци поединци кои вршат трговија на пазарот со електрична енергија на големо и на мало се утврдува во висина најмногу до 10%, мерка за која е предвидено да трае до 15 април 2023 година.

¹³ Во согласност со одлуките на Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ), цената на електричната енергија за универзалниот снабдувач е зголемена за 9,48% во јануари и во просек за 9,9% во јули 2022 година (ниската тарифа за 8,8%, а високата тарифа во просек за 10,4%). Притоа, од 1 јули, РКЕ за првпат воведо скалесто тарифирање за потрошувачката во високата тарифа, односно воведо модел со 4 блок-тарифи. Во однос на дотогашната единствена висока тарифа, цената на електрична енергија за блокот 1 е повисока за 5,5%, блокот 2 за 10,3%, блокот 3 за 18,3% и блокот 4 за 138,7%.

¹⁴ Во делот на горивата, во рамките на пакет-мерките од 9 март 2022 година, беа донесени следниве мерки: намалување на стапката на ДДВ од 18% на 10% при промет на безоловен бензин, гасно масло, течен нафтен гас и метан и намалување на акцизата.

¹⁵ Владата на РСМ, на 20 јули 2022 година, донесе одлука за ограничување на извозот на огревно дрво и пелети до крајот на годината. Покрај тоа, на 11 август, Владата донесе одлука за определување на највисоката трговска маржа во трговијата на мало за огревно дрво и пелети, во висина од најмногу 10%, со важност до крајот на годината.

¹⁶ Крајната цена на испорачаната топлинска енергија во просек е зголемена за 14,05% во јануари кај трите компании на територијата на Градот Скопје, а во август за 14,18% за потрошувачите снабдувани од БЕГ.

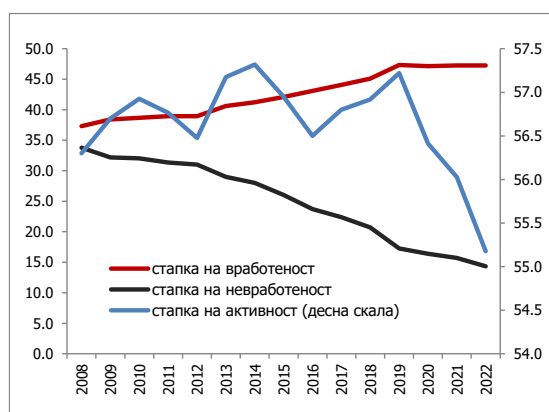
и воздушниот сообраќај при зголемени патувања, цените на производите за лична хигиена и рутинско одржување на домаќинствата, како и цените на тутунот каде што во голема мерка има и ефекти од еднократни ценовни приспособувања¹⁷.

3.2. Пазар на труд

Во согласност со случувањата во надворешното окружување и поместувањата во домашната економија, повеќето од показателите за пазарот на труд¹⁸ во текот на 2022 година упатуваат на главно понеповолни трендови, како од аспект на побарувачката, така и од аспект на понудата на работната сила. Имено, побавниот економски раст, при висока неизвесност од развојот на војната во Украина и влошување на пазарот на енергија, се одрази и врз побарувачката на пазарот на труд. Така, бројот на вработени лица во 2022 година се намали за 0,2%. Анализирани по сектори, намалувањето на вработените најмногу се поврзува со намалувањето на бројот на вработени во секторот земјоделство, а во помала мера и со намалувањето на бројот на вработени во услужниот сектор. Од друга страна, расте бројот на вработени во индустријата. Со тоа, стапката на вработеност стагнира, одржувајќи се на нивото од 47,3%. И во текот на 2022 година се спроведуваат активните мерки за вработување¹⁹ заради поддршка на вработеноста во економијата.

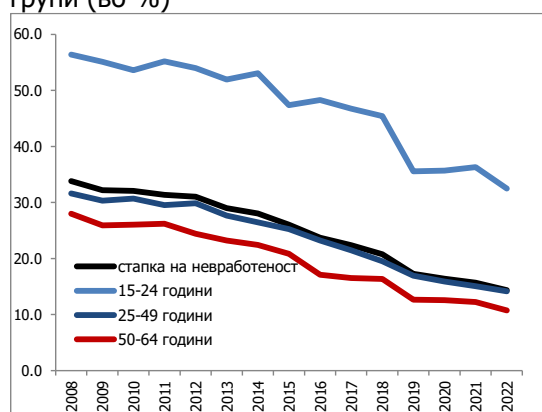
Графикон 23

Одбрани показатели од пазарот на труд (во %)

Графикон 24

Стапка на невработеност според старосните групи (во %)

Извор: Државниот завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

На страната на понудата на работна сила во текот на 2022 година исто така се забележани неповолни придвижувања. Имено, вкупното активно население забележа

¹⁷ Цените на поголемиот дел на брендови и видови цигари се зголемени за 10 денари од февруари 2022 година како резултат на трендот на зголемување на цените на сировините, репроматеријалите и енергентите, пред сè гасот и електричната енергија, коишто имаат значителен удел во производството, како и поради редовното годишно зголемување на акцизата (секоја година, почнувајќи од 2013 година заклучно со 1 јули 2023 година, акцизата на цигарите се зголемува за 0,2 денари/парче).

¹⁸ Анализата на пазарот на труд е направена преку користење на кварталните анкети за работната сила, односно годишните показатели за 2022 година се изведени како просек од објавените квартални податоци. Според соопштенијата на ДЗС објавени на 10.3.2023 година и 4.4.2023 година, за активното население во Република Северна Македонија, резултати од Анкетата за работната сила за IV тримесечје од 2022 година и преработени податоци за 2021 година и по тримесечја, при обработката на податоците по квартали за 2021 и 2022 година се користени регионалните демографски дистрибуции по пол и по петгодишни старосни групи за калибрирање на населението во согласност со податоците од Пописот од 2021 година. Според ДЗС, во текот на 2023 година ќе бидат објавени преработени податоци и за 2019 и 2020 година.

¹⁹ И во текот на 2022 година, Министерството за труд и социјална политика и Агенцијата за вработување и натаму спроведуваат активни мерки и програми наменети за зголемување на вработеноста. Со Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот во 2022 година се опфатија околу 13.000 невработени лица, преку 9 различни видови програми во чии рамки се содржани и одделни мерки (повеќе информации на <https://av.gov.mk/operativen-plan.nspix> и <https://vlada.mk/node/27001>).

намалување од 1,4%, што при раст на неактивното население за 1,2%, доведе до надолно поместување на стапката на активност (за 0,6 п.п.), којашто се сведе на 55,2%. Во услови на стабилизација кај стапката на вработеност, преминот на дел од невработените лица во неактивно население беше главната причина за натамошно намалување на стапката на невработеност којашто во 2022 година се сведе на историски најниското ниво од 14,4% (годишно намалување за 1,1 п.п.). Притоа, гледано по старосни групи, намалувањето на вкупната стапка на невработеност се забележува кај сите старосни групи, а најизразен е падот во групата од 15 до 24 години (од 36,1% на 32,5%), каде што сепак и натаму стапката е највисока помеѓу старосните групи.

Номиналниот раст на просечните исплатени плати продолжи во 2022 година. Растот во еден дел е резултат на зголемувањето на минималната плата од 18,5% во март 2022 година²⁰, како и на зголемувањето на дел од платите во јавниот сектор²¹ во септември 2022 година. Дополнително влијание имаа и одредени структурни фактори, како што е недостатокот на работна сила во одредени сегменти на пазарот на труд. Следствено, номиналните нето и бруто-плати²² забележаа годишен раст од 11%²³ и 11,1%, соодветно (5,7% соодветно, во 2021 година). Годишен раст на нето-платите е забележан кај сите сектори на дејности, а најголем раст бележат дејностите коишто првично беа најпогодени од пандемијата. Така, највисок раст е забележан кај платите на дејностите поврзани со „објекти за сместување“ (18,4%), „уметност, забава и рекреација“ (16,4%), преработувачка индустрија (14,6%), „трговија“ (14,2%). Во услови на раст на општото ниво на потрошувачките цени, реалните нето и бруто-плати се намалија за 2,7% и 2,6%, соодветно.

²⁰ Во согласност со последните законски измени и дополнувања за раст на минималната плата („Службен весник на РСМ“ бр. 41/22) од март 2022 година беше извршено вонредно зголемување на минималната нето-плата за 2.806 денари, во согласност со постигнатиот тристран договор помеѓу Владата, синдикатите и работодавачите, каде што државата ќе го субвенционира делот врзан за придонесите (од март 2022 до декември 2022 година во износ 1.197 денари за секој месец). Висината на минималната плата во бруто-износ, започнувајќи од март 2022 година до февруари 2023 година изнесува 26.422 денари (претходно 22.146 денари), односно минималната плата во нето-износ изнесува 18.000 денари (претходно 15.194 денари). Исто така, со последните измени и дополнувања е утврдена и нова методологија со која минималната плата ќе се усогласува во следниот период (од март 2023 година), и тоа со порастот за претходната година на просечно исплатената плата во РСМ и индексот на трошоците на живот – 50% од порастот од секој показател, соодветно. Исто така, дефинирано е дека висината на минималната плата не може да биде пониска од 57% од висината на просечно исплатената нето-плата во РСМ за претходната година.

²¹ Во согласност со ребалансот на Буџетот, кај септемвриската плата има покачување од 15% за вработените во правосудството, средното и основното образование и детската грижа, раст од 7% на платите за вработените во високото образование и раст од 5% на платите за вработените во МВР и во здравството.

²² Вкупните исплатени бруто-плати опфаќаат: исплатени нето-плати за извештајниот месец, платен персонален данок и платени придонеси (за пензиско и инвалидско осигурување, за здравствено осигурување, за вработување, за професионално заболување). Податоците се однесуваат на исплатените плати.

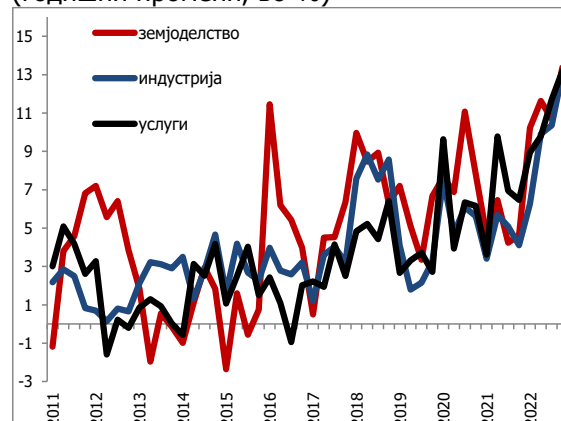
²³ Стапките по кои се плаќаат придонесите во 2022 година се 18,8% за задолжителното пензиско и инвалидско осигурување и 7,5% за задолжителното здравствено осигурување, исто како и во претходната година.

Графикон 25
Просечни бруто и нето-плати
(годишни промени, во %)

Извор: Државниот завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

Графикон 26
Просечни нето-плати по сектори
(годишни промени, во %)

Од аспект на показателите на конкурентноста²⁴, во текот на 2022 година продуктивноста на трудот²⁵ и натаму се зголемува, но поумерено во споредба со претходната година, забележувајќи раст од 2,6% (раст од 4,4% во 2021 година). Растот на продуктивноста во 2022 година е резултат на растот на економската активност, во услови на минимално намалување на бројот на вработени лица. Гледано по сектори, најголемиот позитивен придонес доаѓа од услужниот сектор и мал дел од земјоделството, додека индустријата има минимален негативен придонес. Поради повисокиот раст на платите од растот на продуктивноста, номиналните трошоците за труд по единица производ во 2022 година се повисоки за 8,5% (раст од 1,2% во 2021 година). Притоа, поголемиот дел од зголемувањето на трошоците за труд по единица производ се објаснува со повисоките трошоци во услужниот сектор и во помала мера во индустријата, додека во земјоделството е забележан мал пад на трошоците за труд.

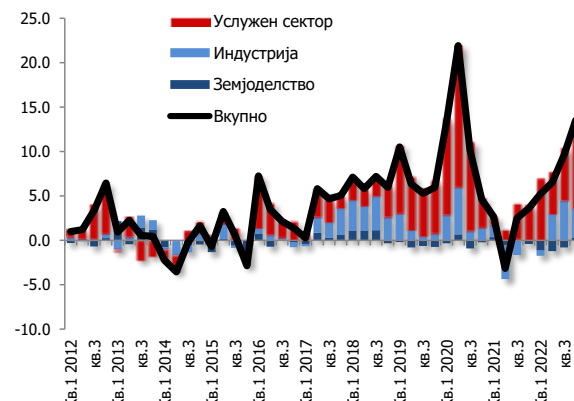
²⁴ Продуктивноста и трошоците за труд по единица производ за целата економија се пресметани врз база на податоците од Државниот завод за статистика за: БДП, бројот на вработени лица и за просечните номинални бруто-плати. Вкупната продуктивност се пресметува како пондериран збир на пресметаната продуктивност на ниво на индивидуален сектор. Во рамките на секој сектор продуктивноста се пресметува како сооднос помеѓу додадената вредност во тој сектор и бројот на вработени лица.

²⁵ Податоците за продуктивноста се интерни пресметки на Народната банка и треба да се толкуваат со задршка. Имено, во согласност со Пописот на населението, домаќинствата и становите од 2021 година, настанат е структурен прекин во серијата за бројот на вработени во првиот квартал од 2021 година. Со цел да се продолжи со конзистентна анализа на продуктивноста, НБРСМ прави одредено приспособување на податоците за бројот на вработени.

Графикон 27
Продуктивност на трудот
(придонеси кон годишниот раст, во п.п.)

Графикон 28
Трошоци за труд по единица производ
(придонеси кон годишниот раст, во п.п.)

Извор: Државниот завод за статистика и пресметки на НБРСМ.

3.3. Јавни финансии

И во текот на 2022 година се бележи постпандемична фискална консолидација. Буџетскиот дефицит во 2022 година умерено се намали на 4,5% од БДП од 5,4% од БДП претходната година. Намалувањето на дефицитот е резултат на натамошното постпандемично закрепнување на буџетските приходи, а пред сè на повисоките даночни приходи. Се стеснува и примарното буџетско салдо²⁶, коешто во 2022 година изнесуваше 3,3% од БДП, наспроти 4,1% од БДП во 2021 година.

Остварувањата во фискалниот сектор во текот на 2022 година во еден дел беа под влијание на енергетската криза, којашто се разгоре со воените случувања во Украина во првиот квартал од 2022 година. Ваквиот економски амбиент и големата променливост наметна потреба за зголемена поддршка од страна на државата за дел од компаниите и финансиска помош за ранливите категории граѓани. Во вакви околности кон средината на годината беше направен ребаланс на буџетот, со нагорна корекција на дефицитот планиран за 2022 година, од првично планираниот износ од 33.529 милиони денари (4,2% од БДП) на 42.736 милиони денари (5,4% од БДП), при поизразено зголемување на расходната во однос на приходната страна²⁷.

²⁶ Примарното буџетско салдо е разлика меѓу вкупните буџетски приходи и вкупните буџетски расходи, намалени за отплатата на тековните обврски врз основа на земените заеми (камати). Овој фискален показател се смета за посоодветен при анализата на тековниот курс на политиката, заради фактот што во него не се интегрирани фискалните трошоци врзани за минатото однесување на фискалната политика во врска со јавниот долг.

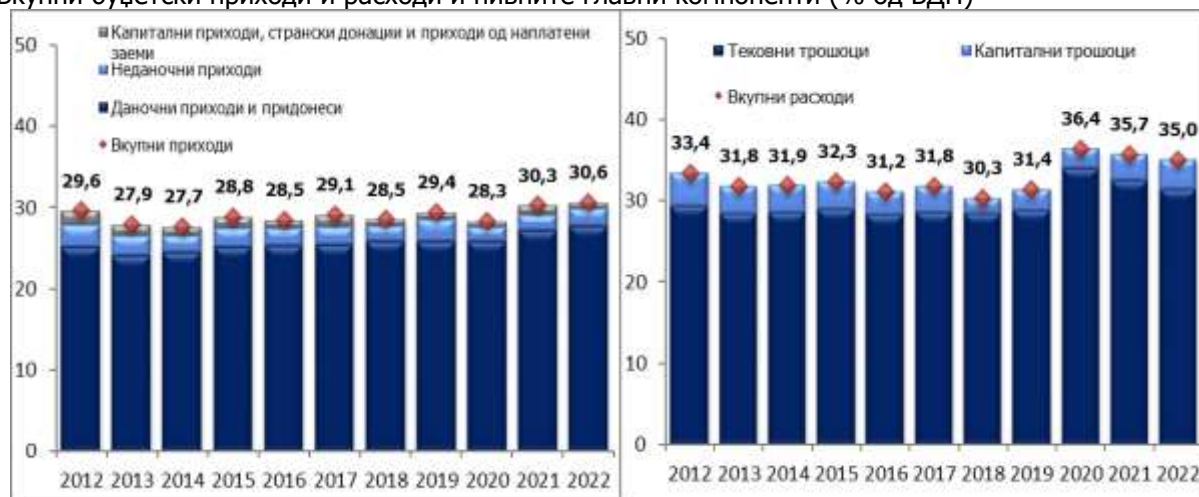
²⁷ На 19 јули 2022 година е усвоен ребалансот на буџетот за 2022 година („Службен весник на РСМ“ бр. 164 од 20.7.2022 година), додека одлуки за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите се донесени во ноември и декември („Службен весник на РСМ“ бр. 232 од 2.11.2022 година и „Службен весник на РСМ“ бр. 272 од 16.12.2022 година).

Графикон 29
Фискални показатели (% од БДП)

Извор: Министерството за финансии и пресметки на НБРСМ.

Графикон 30
Вкупни буџетски приходи и расходи и нивните главни компоненти (% од БДП)

Извор: Министерството за финансии и пресметки на НБРСМ.

Вкупните буџетски приходи во 2022 година се повисоки за 11,5% на годишна основа (по растот од 15% во претходната година). Растот на вкупните приходи произлегува од зголемувањето на речиси сите категории, со исклучок на останатите приходи²⁸ коишто забележаа намалување. Во текот на 2022 година, буџетските расходи забележаа раст од 8,4% на годишна основа (раст од 5,5% во претходната година). Зголемувањето на расходите се должи на зголемените тековни трошоци за 7% на годишна основа (раст од 2,7% во претходната година) при намалување на капиталните трошоци. Годишниот раст на тековните трошоци во најголем дел се должи на растот на категоријата „трансфери“²⁹ и главно произлегува од финансиската поддршка на енергетскиот сектор и повисоките трошоци за пензии³⁰. Буџетскиот дефицит остварен

²⁸ Останатите приходи вклучуваат капитални приходи, странски донации и приходи од наплатени заеми.

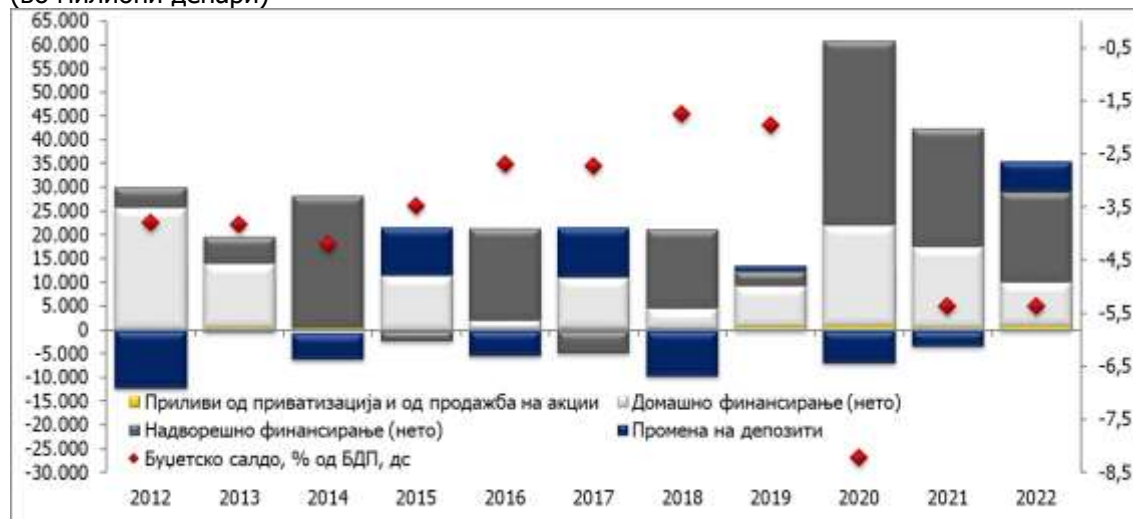
²⁹ Категоријата „трансфери“ се однесува на трошоците за пензии, трошоците за социјална заштита, трошоците за здравствена заштита и други трансфери (главно субвенции).

³⁰ Трошоците за пензиите се зголемени заради порастот од 2,9% во јануари и од 6,8% во септември 2022 година врз основа на редовно усогласување на пензиите (со порастот на трошоците на животот). Исто така, во периодот од април до јуни му е исплатена помош од 1.000 денари месечно на секој пензионер во согласност со пакетот економски мерки од 9 март 2022 година.

во 2022 година во најголем дел беше финансиран преку надворешно³¹ нето-задолжување на државата, а дополнително и преку нето-задолжување на домашниот пазар и од депозитите на државата кај Народната банка.

Графикон 31

Структура на финансирањето на буџетското салдо*
(во милиони денари)

* Негативната промена на депозитите во структурата на финансирање на буџетското салдо претставува раст на депозитите на државата.

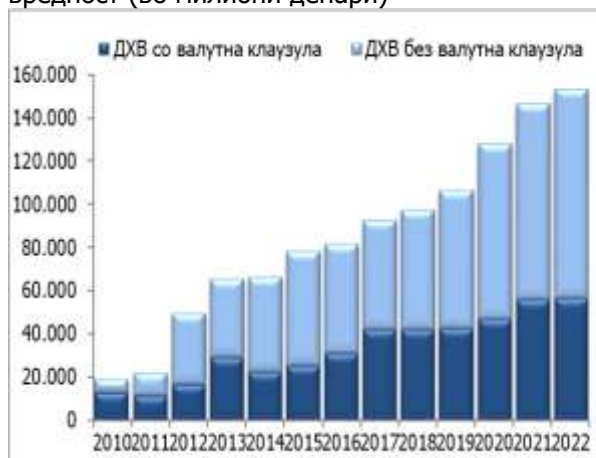
Извор: Министерството за финансии и пресметки на НБРСМ.

Во однос на финансирањето преку домашниот примарен пазар на хартии од вредност, состојбата на издадените хартии од вредност се зголеми за 7.013 милиони денари и на крајот на годината изнесуваше 153.322 милиони денари. Новите емисии на државни хартии од вредност во поголем дел беа со подолга рочност од рочноста на хартиите од вредност коишто достасуваа (пред сè со достасување од 15 години), што придонесе за зголемување на просечната рочност на издадените државни хартии од вредност, а со тоа и за продлабочување на овој сегмент од финансискиот пазар, како и за раст на учеството на државните обврзници во структурата на државните хартии од вредност. Особено поволни поместувања беа забележани и кај валутната структура, што е воочливо преку растот на издадените државни хартии од вредност во домашна валута.

³¹ Задолжувањето на државата на странскиот пазар во најголем дел произлегува од обврзницата за германскиот финансиски пазар издадена на крајот на септември 2022 година во вредност од 250 милиони евра и од повлекувањето на првата транша од Инструментот за претпазливост и ликвидност (ПЛЛ) одобрен од Меѓународниот монетарен фонд во ноември 2022 година, во износ од 110 милиони евра (од вкупно 530 милиони евра одобрени со аранжманот).

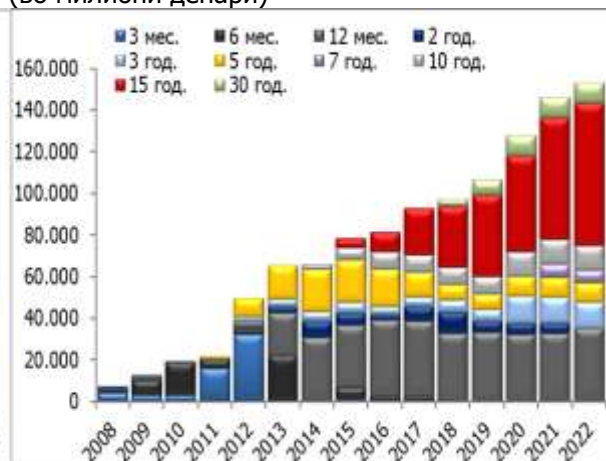
Графикон 32

Валутна структура на државните хартии од вредност (во милиони денари)

Графикон 33

Рочна структура на државните хартии од вредност (во милиони денари)

Извор: Министерството за финансии и НБРСМ.

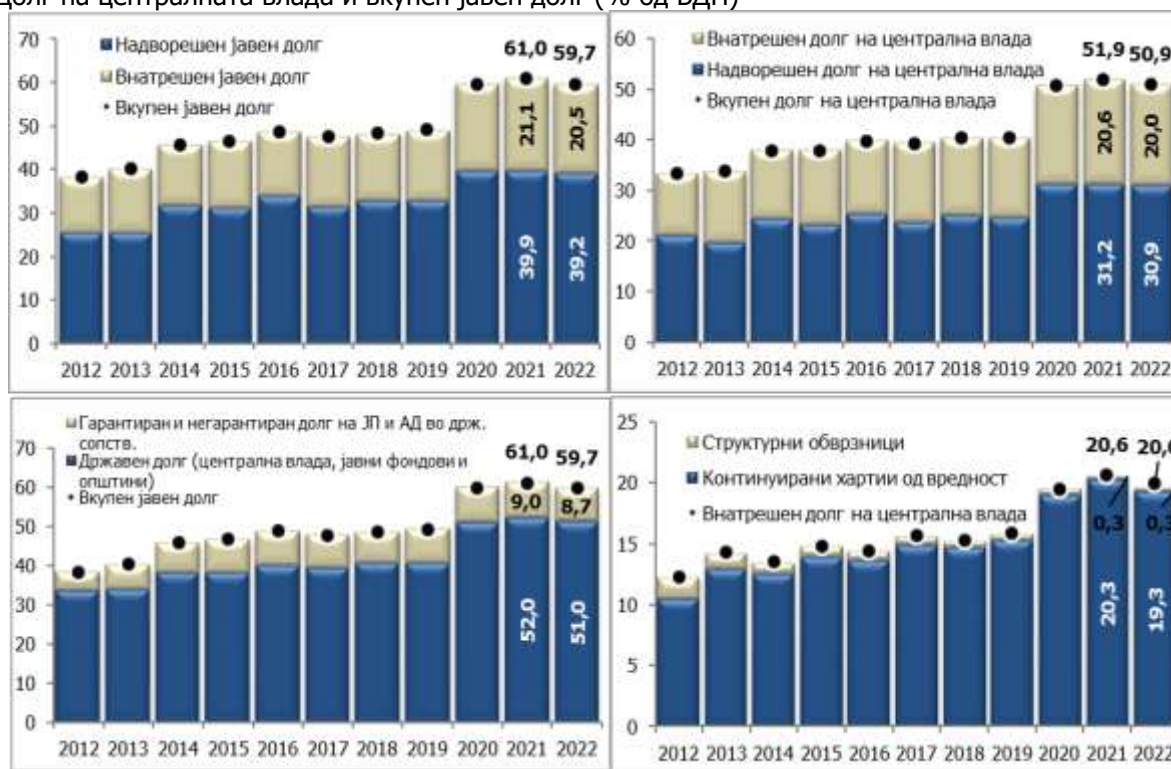
Во однос на вкупната задолженост на државата, долгот на централната влада во 2022 година изнесуваше 50,9% од БДП, наспроти 51,9% од БДП во 2021 година. Мало намалување е забележано и кај надворешниот и кај внатрешниот долг на централната влада, коишто изнесуваа 30,9% и 20% од БДП, соодветно (31,2% и 20,6% од БДП во претходната година, соодветно). Слични се движењата и кај вкупниот јавен долг³², којшто на крајот на 2022 година се сведе на 59,7% од БДП (61% од БДП во претходната година), при понизок надворешен и домашен јавен долг (39,2% и 20,5% од БДП, соодветно). Во рамките на јавниот долг, вкупниот државен долг (долгот на централната влада, јавните фондови и општините) во 2022 година изнесува 51% од БДП и е понизок за 1 п.п. во однос на претходната година, додека долгот на јавните претпријатија (гарантиран и негарантиран)³³ изнесува 8,7% од БДП, што е годишно намалување од 0,3 п.п. Во однос на структурата на долгот не се забележуваат позначителни промени, така што на крајот на 2022 година, учеството на државниот долг во вкупниот јавен долг изнесува 85,4%, додека долгот на јавните претпријатија (гарантиран и негарантиран) учествува со 14,6%.

³² Јавниот долг е дефиниран со Законот за јавен долг („Службен весник на РМ“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019), според кој тој претставува збир на државниот долг и долгот на јавните претпријатија основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје, како и трговските друштва коишто се во целосна или во претежна сопственост на државата или на општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје.

³³ Во согласност со измените во Законот за јавен долг од мај 2019 година, негарантираниот долг на јавните претпријатија и акционерски друштва основани од државата или од општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје се пресметува во јавниот долг („Службен весник на РМ“ бр. 62/2005, 88/2008, 35/2011, 139/2014 и 98/2019).

Графикон 34

Долг на централната влада и вкупен јавен долг (% од БДП)

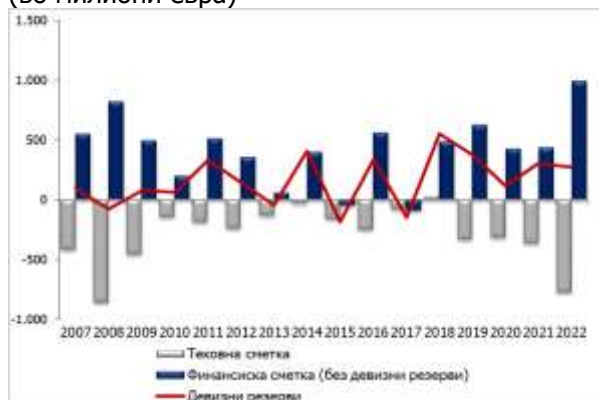

Извор: Министерството за финансии и пресметки на НБРСМ.

3.4. Биланс на плаќања, МИП и надворешен долг

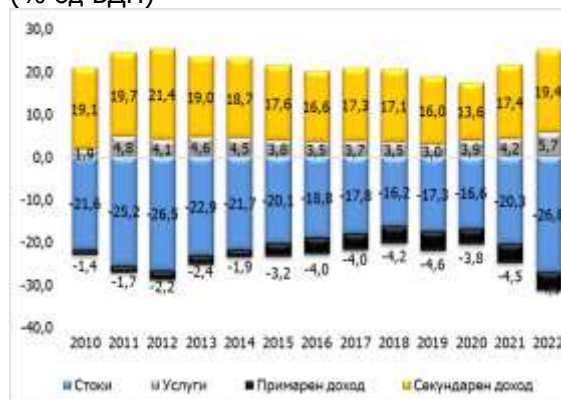
Во текот на 2022 година, кога започна руската инвазија на Украина, но и додека сè уште имаше проблеми во глобалните синџири на снабдување и влошување на пазарите на примарни производи, особено енергентите, дефицитот во тековната сметка на билансот на плаќања забележа годишно проширување од 2,9 п.п. и изнесуваше 6% од БДП. Гледано по компоненти, продлабочувањето на дефицитот во тековната сметка во целост се должи на зголемениот трговски дефицит (за 6,5 п.п. од БДП), односно на повисокиот раст на увозот од растот на извозот на стоки, што во најголем дел се должи на ценовниот ефект од зголемувањето на берзанските цени на енергијата и храната на светските пазари во 2022 година. Од друга страна, останатите компоненти од тековната сметка придонесоа за подобрување на негативните движења во трговското салдо. Најизразен позитивен придонес има зголемениот суфицит кај услугите (за 1,5 п.п. од БДП), изразен преку повисоките остварувања кај деловните и телекомуникациските, компјутерските и информациските услуги. Поволно делуваше и подобрувањето на суфицитот кај секундарниот доход, што главно го отсликува растот на приватните трансфери (значителен пораст на приливите од нето откупената ефективна на менувачкиот пазар), во еден дел како резултат на целосното укинување на ограничувачките мерки поврзани со патувањата, за разлика од ограниченото меѓународно движење на патници во 2021 година. Намалувањето на дефицитот кај примарниот доход (за 0,1 п.п. од БДП) претежно произлегува од понискиот одлив кај доходот од инвестиции.

Графикон 35
Тековна и финансиска сметка
(во милиони евра)

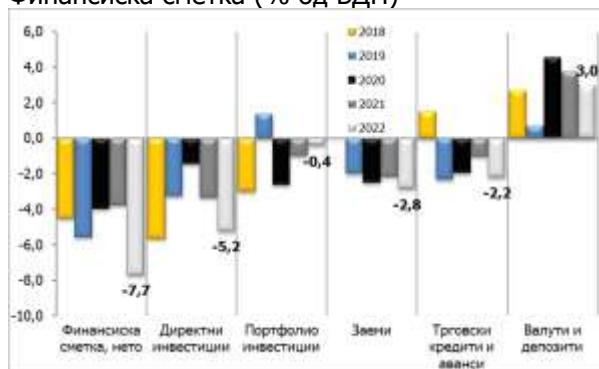
Извор: НБРСМ.

Графикон 36
Основни компоненти на тековната сметка
(% од БДП)

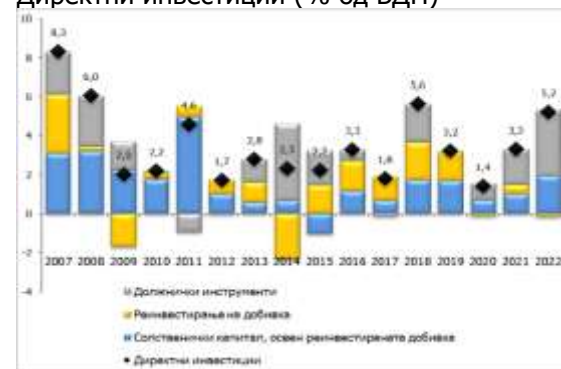
Во 2022 година, во финансиската сметка на билансот на плаќања беа остварени нето-приливи од 990,7 милиони евра, или 7,7% од БДП, коишто овозможува целосно финансирање на дефицитот во тековната сметка и истовремено раст на девизните резерви. Поволните остварувања се резултат на остварените нето-приливи кај речиси сите компоненти на финансиската сметка, со исклучок на категоријата „валути и депозити“. Приливите во финансиската сметка во најголем дел произлегуваат од нето-приливите кај директните инвестиции, коишто во 2022 година изнесуваат 670,2 милиона евра, или 5,2% од БДП, што претставува раст од 1,9 п.п. во однос на претходната година. Во однос на структурата на директните инвестиции, преовладуваат нето-приливите врз основа на меѓукомпаниски долг, при истовремено значителни нето-приливи и кај сопственичкиот капитал, во услови на мали нето-одливи кај реинвестираната добивка. Дополнителни нето-приливи во финансиската сметка се остварени врз основа на трговски кредити и краткорочни заеми. Нето-приливите остварени кај портфолио-инвестициите се должат на задолжувањето на државата во странство врз основа на издадени должнички хартии од вредност³⁴. Од друга страна, кај категоријата валути и депозити се забележани високи нето-одливи, што во целост се должи на остварените нето-одливи кај останатите сектори.

Графикон 37
Финансиска сметка (% од БДП)

Извор: НБРСМ.

Графикон 38
Директни инвестиции (% од БДП)

Во 2022 година негативното салдо во надворешнотрговската размена на стоки забележа зголемување на годишна основа од 40,9% (или за 6,4 п.п. од БДП), при

³⁴ На 29.9.2022 година, на германскиот пазар беше издадена обврзница („Namensschuldverschreibungen“ – NSV) во износ од 250 милиони евра со рок на достасување од 3 години и каматна стапка 6-месечен ЕУРИБОР + провизија од 3,75%.

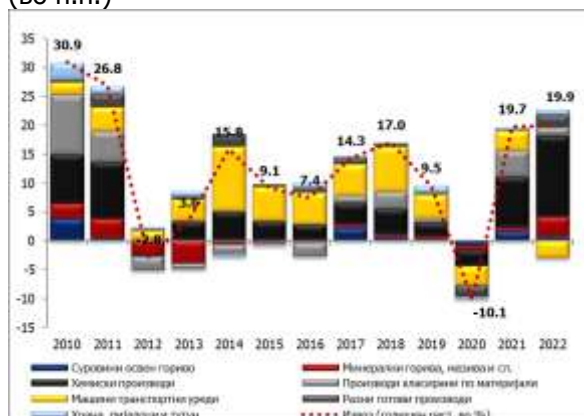
засилен раст на увозната од растот на извозната компонента. Ваквото продлабочување на трговскиот дефицит во најголем дел (околу 80%) се објаснува со проширениот енергетски дефицит во услови на глобални ценовни шокови кај енергентите како резултат на воените случувања во Украина и санкциите воведени кон Русија. Високиот раст на цените на електричната енергија и природниот гас во 2022 година, надолнето со високата енергетска зависност на домашната економија од увоз, доведе до значително продлабочување на трговскиот дефицит на годишно ниво. Високиот раст на берзанските цени на храната, особено во првата половина од годината и нарушувања во глобалните синџири на снабдување коишто сè уште постојат дополнително предизвикаа притисоци врз трговското салдо.

И покрај неповолното и неизвесно надворешно окружување, извозот на стоки во 2022 година и натаму се зголемува, со годишна стапка на раст од 19,9%. Околу половината од растот е поврзан со зголемениот извоз на индустриските капацитети во странска сопственост, кога се бележи постпандемично закрепнување на автомобилската индустрија, зголемено искористување на дел од постојните, но и активност на нови капацитети. Во текот на 2022 година, солиден придонес кон подобрите остварувања на извозниот сектор имаат и дел од традиционалните дејности, како и извозот на енергенти. Имено, во 2022 е забележан зголемен извоз на електрична енергија, при раст на цените, но и зголемен количински извоз поради производствените вишоци поврзани со невообичаено поволните временски услови кон крајот на годината и намалената потрошувачка.

На страната на увозот е забележан засилен раст од 25,8% на годишна основа, пред сè поради остварувањата кај енергетската компонента, што ја покажува изразената ранливост на домашната економија на енергетски шокови. Притоа, речиси половината од придонесот на енергетскиот увоз се должи на придонесот на увозот на нафтни деривати, под значително влијание на високите увозни цени, при истовремено зголемен количински увоз. Позитивен придонес бележи и увозот на останатите енергенти, како што се увозот на електрична енергија и увозот на гас, што претставува ценовен ефект, при истовремено намален количински увоз на годишна основа. Значителен позитивен придонес бележи и суровинскиот увоз на автомобилската индустрија, анализирано преку придонесот на увозот на опремата и машините, како и увозот на обоените метали. Помал придонес за растот на увозот даде и увозот на железо и челик.

Графикон 39

Придонеси во годишната промена на извозот (во п.п.)

Извор: ДЗС.

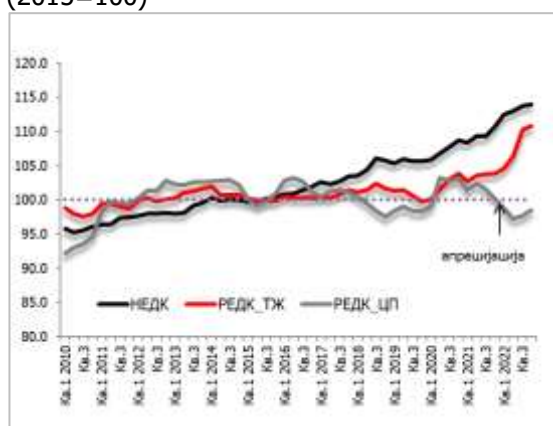
Графикон 40

Придонеси во годишната промена на увозот (во п.п.)

Во однос на показателите за ценовната конкурентност на домашната економија³⁵, во 2022 година реалниот ефективен девизен курс дефлациониран со трошоците на живот оствари апрецијација од 4,4% на годишна основа, наспроти индексот пресметан со цените на производителите на индустриски производи којшто оствари депрецијација од 3,3%. Притоа, номиналниот ефективен девизен курс апрецира за 3,5% на годишна основа како резултат на понатамошната депрецијација на турската лира во однос на денарот. Релативните трошоци на живот забележаа раст од 0,9%, додека релативните цени на производителите на индустриски производи забележаа намалување од 6,5% (поголем раст кај странските цени во однос на домашните во текот на 2022 година).

Графикон 41
НЕДК и РЕДК, без примарните производи пресметан според индексот на трошоците на живот и цените на производителите (2015=100)

Графикон 42
Релативни цени (2015=100)

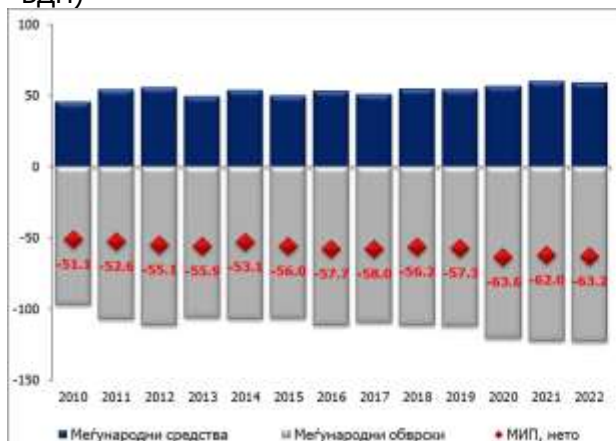

Извор: НБРСМ.

На крајот на 2022 година, негативната нето меѓународна инвестициска позиција (МИП) на домашната економија изнесува 8.150,8 милиони евра, или 63,2% од БДП. Во споредба со состојбата на крајот на претходната година, таа е влошена за 1,2 п.п. од БДП, во услови на раст на меѓународните обврски и намалување на меѓународните средства (за по 0,6 п.п. од БДП, соодветно). Секторската анализа на МИП покажува дека продлабочувањето во најголем дел се должи на намалувањето на нето-средствата на централната банка на годишна основа, како резултат на повисоките обврски врз основа на краткорочни заеми (поврзани со редовните операции за управување на девизните резерви), како и малку пониските средства кај девизните резерви. Истовремено, повисоки нето-обврски се остварени и кај останатите сектори (при повисоки обврски врз основа на директни инвестиции), како и кај депозитните институции. Од друга страна, поволни поместувања се забележани кај нето-позицијата на државата, каде што се намалени нето-обврските врз основа на портфолио-инвестиции, односно должнички хартии од вредност.

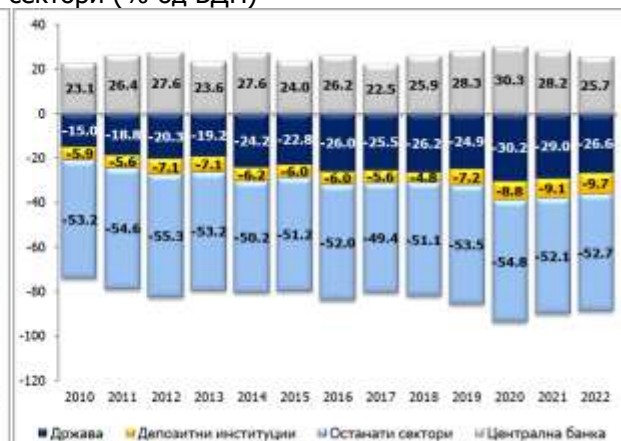
³⁵ Анализата на показателите за ценовната конкурентност се заснова врз индексите на РЕДК, пресметани со пондери засновани на надворешнотрговската размена без примарните производи. Примарни производи коишто не се опфатени во пресметката се: нафтата и нафтените деривати, железото и челикот, рудите и увозните сировини за новите индустриски капацитети во странска сопственост.

Графикон 43
Меѓународна инвестициска позиција (% од БДП)

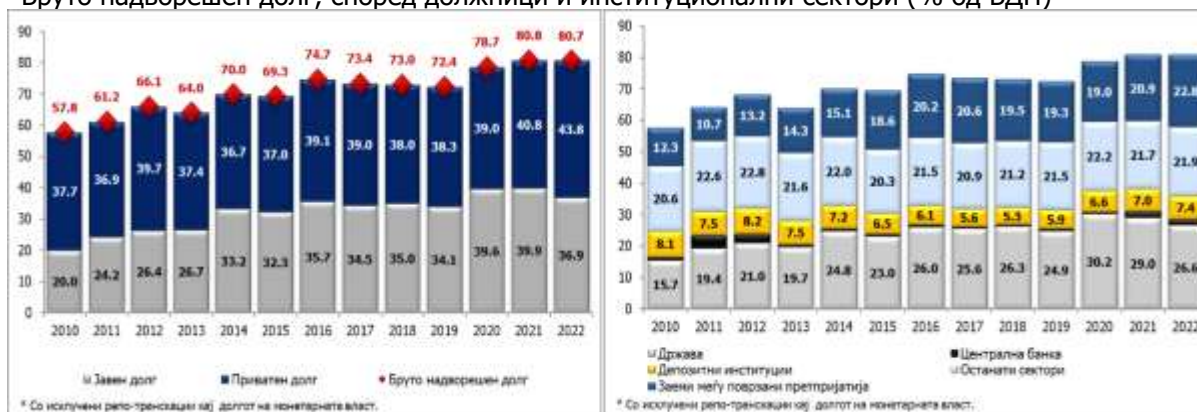
Извор: НБРСМ.

Графикон 44
Меѓународна инвестициска позиција, по сектори (% од БДП)

Бруто надворешниот долг на крајот на 2022 година изнесува 10.411 милиони евра³⁶, или 80,7% од БДП, речиси идентично со нивото од крајот на 2021 година (80,8% БДП). Ваквото остварување е во услови на намалување на долгот на јавниот сектор за 3,0 п.п. од БДП, при истовремен раст на приватниот долг за 3,0 п.п. од БДП. Понискиот долг на јавниот сектор во најголем дел е резултат на намалувањето на долгот на централната влада при пониски обврски врз основа на должнички хартии од вредност. Од друга страна, годишниот раст на приватниот долг главно произлегува од повисокиот меѓукомпаниски долг кај капитално поврзаните субјекти, а во помал дел и од повисокиот долг на небанкарскиот приватен сектор (како резултат на повисоките трговски кредити) и на приватните банки (поради порастот на краткорочните обврски врз основа на валути и депозити).

Графикон 45
Бруто надворешен долг, според должници и институционални сектори (% од БДП)

Извор: НБРСМ

Показателите за надворешната задолженост на домашната економија и понатаму се во безбедната зона. Учеството на бруто надворешниот долг во БДП и натаму е во интервалот на висока задолженост, додека сите останати показатели укажуваат на ниска задолженост на домашната економија³⁷.

³⁶ Податоците за бруто и нето надворешниот долг не ги вклучуваат обврските на централната банка врз основа на репо-договори.

³⁷ Нивото на бруто надворешниот долг без трговските кредити и меѓукомпанискиот долг изнесува 49,5% од БДП, што е показател за умерена задолженост.

На 31.12.2022 година, нето надворешниот долг изнесува 4.048,6 милиони евра, или 31,4% од БДП, што во однос на крајот на претходната година претставува зголемување за 0,9 п.п. од БДП. Повисокиот нето надворешен долг се должи на зголемениот приватен нето-долг (за 2,8 п.п. од БДП), при понизок јавен нето-долг (за 1,9 п.п. од БДП).

Табела 2
Показатели за надворешната задолженост

Показатели на надворешната задолженост	Солвентност				Ликвидност		
	Отплата на камата/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Бруто долг/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Бруто долг/ БДП	Отплата на долгот/ извоз на стоки и услуги и други приливи	Девизни резерви/ краткорочен долг	Девизни резерви/ краткорочен долг со преостанато достасување*	Краткорочен долг/ Вкупен долг
	во %				сооднос	сооднос	во %
31.12.2004	2.4	129.3	47.3	12.4	1.1	0.9	30.3
31.12.2005	2.7	147.0	54.2	11.1	1.7	1.0	26.7
31.12.2006	3.4	131.3	49.8	21.7	2.0	1.3	29.0
31.12.2007	2.8	119.3	51.3	19.4	1.3	1.1	39.8
31.12.2008	2.7	116.9	54.1	10.2	1.3	0.9	35.2
31.12.2009	2.4	131.0	57.8	11.8	1.3	0.9	32.9
31.12.2010	3.2	140.4	59.7	13.9	1.5	1.0	27.9
31.12.2011	3.1	148.4	64.6	16.8	1.8	1.2	25.2
31.12.2012	2.9	142.1	67.6	13.1	1.6	1.0	26.7
31.12.2013	2.5	137.3	67.3	15.8	1.6	1.1	23.3
31.12.2014	3.0	148.9	74.0	17.2	1.8	1.1	22.3
31.12.2015	2.7	143.4	73.2	19.9	1.7	1.1	21.3
31.12.2016	2.4	148.8	79.3	14.8	1.7	1.2	21.9
31.12.2017	2.7	138.6	76.9	12.7	1.3	0.9	23.9
31.12.2018	2.2	130.7	77.3	15.7	1.4	1.0	25.8
31.12.2019	2.0	121.9	76.3	9.0	1.6	1.0	25.6
31.12.2020	1.9	122.3	77.9	13.6	1.9	1.1	20.4
31.12.2021	2.2	126.9	83.8	16.3	1.8	1.3	21.5
31.12.2022	1.8	124.3	88.1	9.2	1.5	1.0	25.0
Критериум за умерена задолженост	12 - 20%	165 - 275%	30 - 50%	18 - 30%	1.00		

*Критериумот за умерена задолженост е земен според методологијата на Светска банка за изработка на показатели на задолженост, којашто подразбира користење тригодишни подвижни просеци на БДП и извозот на стоки и услуги и други приливи, како именители во пресметката на показателите.

Изработено во согласност со „External debt statistics: Guide for compilers and users“, издаден од страна на ММФ.

Според правилото на Гринспан и Гвидоти, потребно е земјата да одржува целосна покриеност на краткорочниот долг (преостанато достасување) со девизни резерви.

Извор: НБРСМ.

3.5. Монетарни и кредитни агрегати³⁸

3.5.1. Монетарни агрегати

И во текот на 2022 година, се бележи постпандемично закрепнување на економијата, но поумерено. Домашната економска активност беше под влијание на неекономскиот шок, предизвикан од воените случувања во Украина. Во вакви околности повторно се зголеми неизвесноста, а на светскиот пазар на енергенти цените и натаму растат, доведувајќи до енергетска криза. Следствено, во 2022 година кај паричната маса и вкупните депозити во финансискиот сектор³⁹ беше забележан забавен

³⁸ Податоците за вкупните депозити и кредити од август 2020 година па наваму не ги вклучуваат податоците за една банка на која во август 2020 година ѝ е укината дозволата за основање и работење и е отворена стечајна постапка. Со цел пореално да се согледаат остварените текови во банкарскиот систем, без ефектот од ваквата промена во приказот на податоците во монетарната статистика, кај остварувањата на вкупните депозитни и кредитни текови во 2020 година се направени приспособувања во тековите со податоците за соодветната банка. Имено, приспособувањето кај вкупните депозити е направено со вклучување на износот на депозитите којшто не подлежи на обесштетување преку ФОД во тековната состојба на вкупните депозити, додека приспособувањето кај вкупните кредити е направено со вклучување на јулските податоци за состојбата на кредитите на банката во тековната состојба на вкупните кредити.

³⁹ Податоците се однесуваат на депозитите на недржавниот сектор во банките и штедилниците, средствата на останатите финансиски институции на сметките кај Народната банка и средствата на единиците на локалната самоуправа на сметките кај Народната банка. Податоците соодветствуваат со методолошките измени на Народната банка од јуни 2018 година. Повеќе информации за методолошките измени може да се најдат на следнава врска: http://www.nbrm.mk/monetarna_statistika_i_statistika_na_kamatni_stapki.nspix.

раст. Притоа, ефектите од кризата делумно беа ублажени со мерките на државата за финансиска поддршка на компаниите од енергетскиот сектор и ранливите категории домаќинства погодени од кризата, коишто и оваа, како и минатата година, во еден дел придонесоа за растот на паричната маса и на депозитите.

Графикон 46
Парична маса М4 и вкупните депозити

Извор: НБРСМ.

Графикон 47
Парична маса М4, учество во БДП

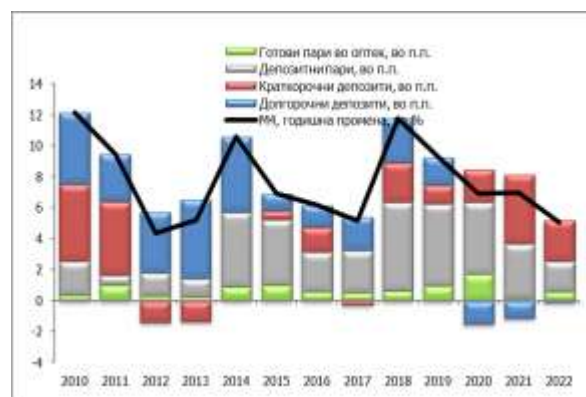
Во 2022 година годишниот раст на најшироката парична маса М4 забави и изнесуваше 5,1%. Гледано структурно, во услови на зголемена неизвесност поради воените случувања во Украина и склоност на држење средства во поликвидна форма, и понатаму се забележува раст на најликвидните компоненти на М4 – готовите пари во оптек и депозитните пари, коишто забележаа годишен раст од 6,8% и 5,8%, соодветно. Умерено растеа и краткорочните депозити, додека кај долгорочните депозити беше забележано мало намалување. Показателот за учеството на годишната промена на паричната маса во БДП се намали и на крајот на годината изнесуваше 3,3% (4,7% во 2021 година). Притоа, учеството на паричната маса М4 во БДП на крајот на годината изнесуваше 68,9%, наспроти 72,3% во претходната година⁴⁰.

Табела 3
Компоненти на паричната маса – состојби и промени

	Состојба			Годишна промена		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
	во милиони денари			во %		
Готови пари во оптек	43.701	44.480	47.494	21,0	1,8	6,8
Депозитни пари	160.765	177.716	188.036	15,2	10,5	5,8
М1	204.466	222.196	235.530	16,4	8,7	6,0
Краткорочни денарски депозити до 1 година	44.042	40.033	39.429	-10,2	-9,1	-1,5
Краткорочни девизни депозити до 1 година	134.950	160.778	175.061	12,3	19,1	8,9
М2	383.458	423.007	450.020	11,2	10,3	6,4
Долгорочни денарски депозити над 1 до 2 години	30.665	27.727	28.003	-16,8	-9,6	1,0
Долгорочни девизни депозити над 1 до 2 години	22.108	24.020	21.779	-0,8	8,6	-9,3
М3	436.231	474.753	499.803	8,0	8,8	5,3
Долгорочни денарски депозити над 2 години	34.667	29.376	25.521	-3,1	-15,3	-13,1
Долгорочни девизни депозити над 2 години	16.092	16.876	22.031	3,0	4,9	30,5
Вкупни депозити (без депозитни пари)	282.523	298.809	311.825	1,0	5,8	4,4
Вкупни депозити	443.288	476.525	499.861	5,7	7,5	4,9
М4	486.989	521.005	547.355	6,9	7,0	5,1

Извор: НБРСМ.

Графикон 48
Парична маса, годишна промена и структура

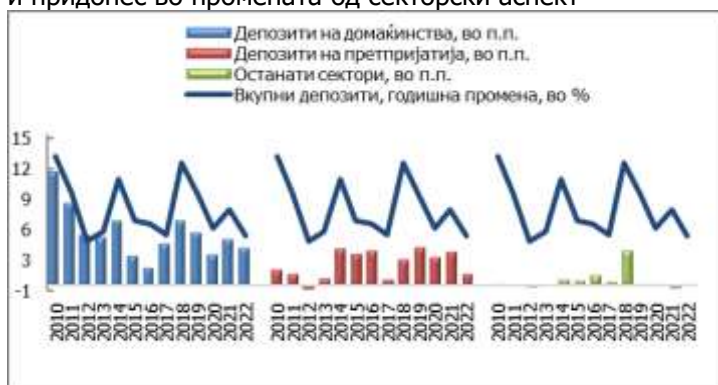
Во 2022 година, вкупните депозити во финансискиот сектор остварија раст од 4,9%, којшто беше послаб во споредба со претходната година (7,5%). Од секторски

⁴⁰ Поголемата разлика помеѓу остварениот номинален БДП за 2021 и 2022 година, се одразува и во релативните показатели за парична маса во однос на БДП.

аспект, растот пред сè произлегува од зголемувањето на депозитите на домаќинствата, при помал годишен раст и на депозитите на претпријатијата. Од валутен аспект, растот е резултат на депозитите во странска валута, при поумерен раст на денарските депозити (вклучително и депозитните пари).

Графикон 49

Вкупни депозити (со депозитните пари), годишна промена и придонес во промената од секторски аспект

Извор: НБРСМ.

Депозитите на домаќинствата⁴¹ забележаа годишен раст од 5,8% во 2022 година (7,1% во 2021 година). На почетокот на војната во Украина, во услови на зголемена несигурност беше забележано краткотрајно и умерено месечно намалување на штедењето во март, по што депозитите на населението и натаму се зголемуваат. Воениот конфликт во Украина, шокот кај светските цени на примарните производи, особено енергентите и општото зголемување на неизвесноста предизвика промена и на валутната и на рочната структура на депозитите на домаќинствата во текот на 2022 година. Имено, во првата половина на годината, кога ефектите од насобраните шокови беа најизразени, беше забележана промена на склоностите кај економските субјекти, во полза на поголем придонес на штедењето во странска во однос на домашна валута и раст на краткорочната компонента на штедењето, што е вообичаено однесување во периоди на неизвесност. Веќе кон средината на годината, дојде до пресврт во трендовите, така што кон крајот на годината беше забележан раст на депозитите во домашна валута и на долг рок.

⁴¹ Податоците за депозитите ги вклучуваат и депозитните пари.

Графикон 50

Вкупни депозити на домаќинствата, годишна промена и придонес во промената според рочната и валутната структура

Извор: НБРСМ.

Графикон 51

Вкупни депозити на претпријатијата, годишна промена и придонес во рочната и валутната структура

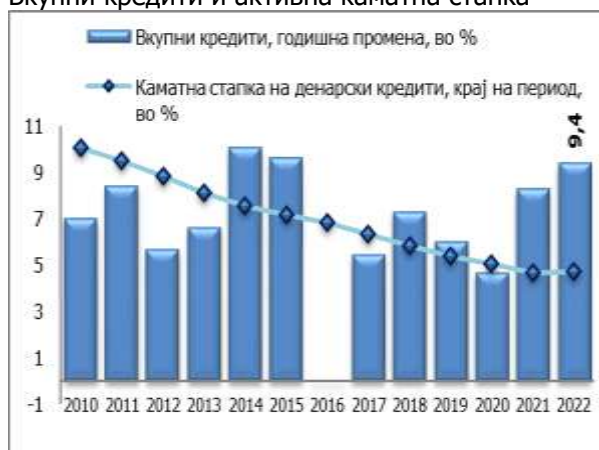
Во 2022 година, растот на депозитите на претпријатијата забави сведувајќи се на 3,7% (11,6% во 2021 година). Значително зголемените ликвидносни потреби на компаниите под влијание на енергетската криза и поскапиот увоз доведоа до невообичаено намалување на депозитите на претпријатијата во првата половина на годината. Сепак, со стабилизирањето на притисоците, во втората половина на годината средствата на претпријатијата во банките забележаа раст, којшто го надмина падот од првата половина. Гледано структурно, раст е остварен кај краткорочните депозити на претпријатијата, при пониски долгорочни депозити на годишна основа. Од валутен аспект, придонесот на девизните и на денарските депозити (со вклучени депозитни пари) во растот на вкупните депозити на претпријатијата е речиси воедначен.

Степенот на евроизација, мерен преку учеството на депозитите со девизна компонента во вкупните депозити на банкарскиот систем, во 2022 година умерено се зголеми на нивото од 44,5% (43% во претходната година). Кај депозитите на домаќинствата, учеството на депозитите со девизна компонента достигна 52% (50,3% во претходната година), што сепак претставува умерено зголемување на склоноста на домаќинствата за штедење во странска валута, во споредба со поизразеното нагорно поместување во периодот на глобалната финансиска криза.

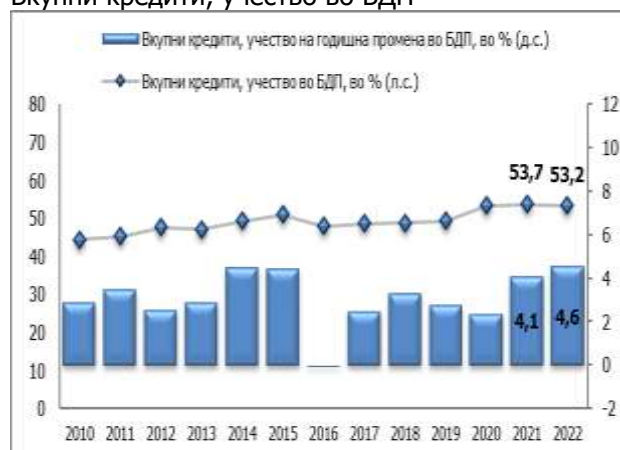
3.5.2. Кредитна активност

И во текот на 2022 година банкарскиот сектор ѝ обезбедува солидна кредитна поддршка на домашната економија, а растот на вкупните кредити забрза и достигна 9,4% (8,3% во 2021 година). Истовремено, системските мерки на Народната банка и претпазливото управување со ризиците од страна на банките придонесоа за одржување на здравата солвентна и ликвидносна позиција на банките. Годишниот прираст на вкупните кредити на крајот на 2022 година достигна 4,6% од БДП (4,1% од БДП во 2021 година), додека учеството на кредитите во БДП се задржа на релативно стабилно ниво (53,2%).

Графикон 52
Вкупни кредити и активна каматна стапка

Графикон 53
Вкупни кредити, учество во БДП

Извор: НБРСМ.

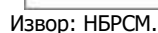
Според Анкетата за кредитната активност на Народната банка, во 2022 година се забележува нето-зголемување на побарувачката на кредити, посилно кај претпријатијата и послабо кај домаќинствата, при посилно нето-затегнување на кредитните услови кај домаќинствата и претпријатијата, во однос на претходната година. Од аспект на ризиците, кај претпријатијата и понатаму се забележува зголемување на согледувањата за ризикот, значително посилно во однос на минатата година, анализирано преку очекувањата на банките за вкупната економска активност.

Набљудувано од секторски аспект, за првпат по подолг период, кредитната поддршка на банките во 2022 година во поголем дел беше насочена кон претпријатијата со годишен раст од 11,5% (8,7% во 2021 година), во согласност со нивните зголемени ликвидносни потреби, односно пред сè за инвестиции во залихи и обртен капитал, но во еден дел и за инвестиции во основни средства⁴². Во однос на кредитирањето на домаќинствата⁴³, тоа бележи поумерен пораст од 7,4% (7,9% во 2021 година), а анализата според индивидуалните типови кредити укажува дека носител на растот се станбените кредити, при поумерен раст на потрошувачките кредити. Во однос на валутната структура на растот на вкупните кредити, позитивен придонес имаат и кредитите во домашна и во странска валута (вклучително и денарските кредити со валутна клаузула).

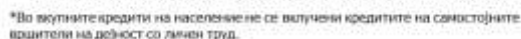
⁴² Според Анкетата за кредитната активност на Народната банка.

⁴³ Без кредитите на самостојните вршители на дејност со личен труд.

Вкупни кредити, годишна промена и секторска структура

Вкупни кредити на домаќинствата, годишна промена и структура по намена

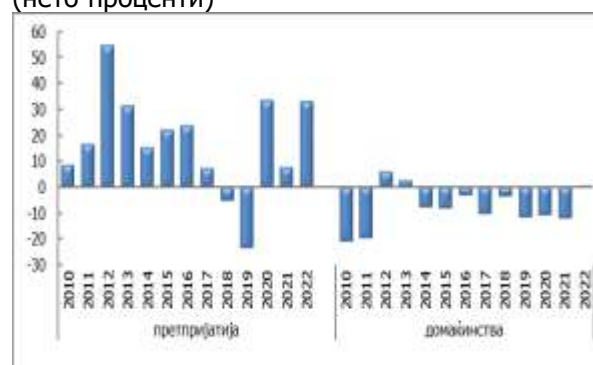

Понуда и побарувачка (нето-проценти)*

Подетални информации за анкетите на кредитната активност се наоѓаат на интернет-страницата на НБРСМ.
Извор: Анкета за кредитната активност, НБРСМ.

Согледувања за ризикот од страна на банките
(нето-проценти)*

* Кај домаќинствата, прикажан е просек од нето-процентите на факторите на ризик коишто влијаат врз кредитните услови при одобрувањето на станбените и потрошувачките кредити.

IV. Макроекономскиот амбиент и монетарната политика во 2023 - 2025 година

Монетарната политика на Народната банка⁴⁴ и натаму ќе биде насочена кон одржување на ценовната стабилност, како основна монетарна цел дефинирана во согласност со законските одредби. Народната банка и во следниот период ќе придонесува за одржување стабилен и конкурентен банкарски сектор и ќе ја поддржува општата економска политика и економското закрепнување, во услови на продолжено траење на воениот конфликт во Украина и неизвесност од развојот на пандемијата на ковид-19, без притоа да го загрози остварувањето на основната цел. За остварување на законски дефинираната цел, Народната банка ќе продолжи со примената на стратегијата на одржување стабилен номинален девизен курс на денарот во однос на еврото. Значењето на девизниот курс за одржување на ценовната стабилност и стабилните инфлациски очекувања на економските субјекти произлегува од карактеристиките на домашната економија, како мала и отворена, со висока зависност од увоз. Овие аспекти се посебно значајни во услови на изразени надворешни ценовни притисоци и шокови на страната на понудата. Оперативната рамка на монетарната политика, како и досега, ќе биде поставена на приспособлива основа, заради одржување на стабилноста и ликвидноста на девизниот пазар и стабилизирање на инфлацијата на среден рок. На тој начин, монетарната политика ќе придонесува за одржување на вкупната макроекономска стабилност, како клучен фактор во создавањето поволен амбиент за одржлив економски раст.

Народната банка во текот на 2022 година, во услови на постојани ценовни притисоци, заради одржување на стабилноста на девизниот курс и стабилизирање на инфлацијата на среден рок, продолжи со приспособувањето на монетарната политика, коешто започна од крајот на 2021 година. Од април 2022 година, па сè до крајот на годината, основната каматна стапка на Народната банка беше зголемена во повеќе наврати, за вкупно 3,50 п.п., со што на крајот на 2022 година го достигна нивото од 4,75%. Во согласност со зголемувањето на основната каматна стапка, беа применети и повисоки каматни стапки на кредитот преку ноќ. Покрај тоа, беа зголемени и каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и на седум дена, и истите на крајот на 2022 година изнесуваат 2,65% и 2,70%, соодветно. Затегнувањето на монетарната политика има за цел да ги стабилизира инфлациските очекувања предизвикани од надворешните ценовни шокови, коишто постојат подолг период. Со оглед на монетарната стратегија на стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото, промените во домашната монетарна политика ги одразуваат и промените во монетарната политика на Европската централна банка. Во текот на годината, беа преземени и дополнителни мерки, преку коишто се зајакнуваат монетарните сигнали, а коишто придонесуваат за понатамошна поддршка на процесот на денаризација на економијата. Така, кај инструментот задолжителна резерва беше направена промена (во три наврати) преку раздвојување на стапките на задолжителна резерва од валутен аспект, при што стапката на задолжителната резерва за денарските обврски беше намалена, а истовремено стапката на задолжителна резерва за обврските во странска валута се зголеми. Од овие мерки се очекува позитивно влијание врз валутната структура на депозитите во банкарскиот систем, преку поттикнување на штедењето во домашна валута, што е во согласност и со националната Стратегија за денаризација на македонската економија. Исто така, беше применета и нестандартна мерка заради поттикнување на кредитирањето на проектите поврзани со домашното производство на

⁴⁴ Во овој дел е даден осврт на макроекономските проекции на Народната банка од октомври 2022 година.

електрична енергија од обновливи извори. Со ваквата одлука, основата за издвојување задолжителна резерва во денари на банките се намалува за износот на новоодобрените кредити за финансирање проекти за домашно производство на електрична енергија од обновливи извори. На тој начин, во услови на енергетска криза и силен раст на глобалните цени на електричната енергија, коишто влијаат и врз девизниот пазар, но и врз домашните цени и животниот стандард, Народната банка придонесува кон ублажување на притисоците и на структурните проблеми во економијата. Покрај тоа, со оваа мерка се поддржуваат и „зелените финансии“ и одржливото финансирање, како стратегиска цел во најновиот стратегиски план на централната банка. Во текот на годината беа донесени и дополнителни системски мерки за понатамошно јакнење на отпорноста на банкарскиот систем.

Според последните официјални макроекономски проекции на Народната банка, постпандемичното закрепнување на домашната економија се одвива побавно, во услови на влошени економски изгледи поради војната во Украина и продлабочување на енергетската криза, којашто се одразува и врз трошоците на животот и следствено доведува до пониски проектирани стапки на економски раст во однос на претходните очекувања. Ревизијата ги одразува очекувањата за забавен раст на нашите главни трговски партнери, влијанието на повисоката инфлација, заострените услови на финансирање, отежнатите синџири на снабдување и зголемената несигурност поврзана со руската инвазија на Украина. Со оглед на големата неизвесност и променливост на амбиентот, подготвени се две сценарија. Според основното сценарио, растот во 2023 година би изнесувал 2,6%, при што би бил поддржан и од најавениот јавен инфраструктурен циклус, но и инвестициите и проширувањето на капацитетите во дел од извозниот сектор. Во случај на изостанување на овие очекувани ефекти, а во услови кога се очекува дека придонесот од надворешната побарувачка ќе биде мал, економските изгледи може да бидат понеповолни, при што алтернативното сценарио покажува натамошно забавување, поточно сведување на стапката на раст на 1,8% во 2023 година. Во согласност со претпоставките за постепено исцрпување на ефектите од тековните надворешни шокови врз глобалната и домашната економија, смирување на инфлациските притисоци, намалување на неизвесноста и обновување на довербата на економските субјекти, се предвидува зголемување на растот на БДП на 3,6% во 2024 година и на 4% во 2025 година. Од аспект на структурата на БДП, се очекува дека домашната побарувачка и натаму позитивно ќе придонесува кон растот во 2023 година, а во 2024 година, мал позитивен придонес се очекува и од нето-извозот.

По високиот раст на потрошувачките цени во 2022 година, кога се оценуваат надолни приспособувања кај увозните цени, за 2023 година се очекува забавување на инфлацијата. Исто така, под влијание на најавените мерки за субвенционирање на цената на електричната енергија за прехранбената индустрија од страна на државата за временскиот период додека трае кризната состојба во снабдувањето со електрична енергија, како и поради ефектите од постепено затегнување на монетарната политика, се очекува дека инфлацијата ќе изнесува 8 – 9%, во зависност од силината на порастот на цените на електричната енергија на регулираниот пазар. На среден рок, инфлацијата и натаму ќе се стабилизира, сведувајќи се на нивото од 2,4% и 2% во 2024 и 2025 година, при претпоставка за целосно исцрпување на ефектите од тековниот пораст на цените на примарните прехранбени и енергетски производи на светскиот пазар и отсуство на нови шокови на страна на понудата. Сепак, во услови на значителни варијации во движењето на светските цени на примарните производи, предизвикани од војната во Украина и воведените санкции кон Русија од поголем дел од земјите во светот, неизвесноста во однос на идните движења на цените е исклучително висока.

Оцените за движењата во надворешниот сектор во периодот 2023 – 2025 година посочуваат на дефицит кај тековните трансакции од 3% од БДП во просек, по изразеното проширување во 2022 година како резултат на продолжените неповолни услови на размена предизвикани од растот на увозните цени, особено кај енергијата и храната. За 2023 година, се очекува стеснување на дефицитот на тековната сметка на 5,6% од БДП, главно поради стеснувањето на негативното салдо во размената на стоки и услуги. Имено, се очекува дека негативните ефекти од војната во Украина ќе се прелеат и во 2023 година, додека пазарите за примарни производи би се стабилизирале. Така, намалената домашна побарувачка на енергенти и зголеменото домашно производство ќе придонесат за постепено стеснување на енергетскиот дефицит, додека солидните извозни остварувања на автомобилскиот сектор и закрепнувањето на металопреработувачката индустрија, како и понискиот увоз за потрошувачка и инвестиции би придонесле за понатамошно стеснување на неенергетскиот трговски дефицит и истовремено за понизок вкупен дефицит на годишна основа. Исто така, се очекува дека добрите остварувања кај извозот на услуги ќе продолжат и во 2023 година што би довело до понатамошен раст на суфицитот кај оваа категорија. За 2024 година се очекува дополнително намалување на дефицитот во тековната сметка до 2,1% од БДП и негово сведување на 1,2% од БДП во 2025 година. Предвидено е дека проектираните нето-приливи во финансиската сметка во целост ќе ги финансираат тековните трансакции во периодот 2023 – 2025 година и ќе овозможат дополнителен раст на девизните резерви. Се очекува дека најголемиот дел од финансиските текови ќе произлезат од надворешното задолжување на државата и странските директни инвестиции. Показателите за адекватноста на девизните резерви упатуваат на нивно задржување во сигурната зона во текот на целиот период на проекциите.

Кредитната активност на банкарскиот систем и натаму е еден од важните фактори за поддршка на економскиот раст. За 2023 година се очекува стапка на кредитен раст од 7,1%, при понеповолни финансиски услови и неповолен ефект од натамошната неизвесност и забавената економска активност, додека на среден рок се предвидува стабилизирање на кредитната активност, со просечна стапка на раст од 7,5%. Кредитниот раст, како и досега, ќе биде поддржан од растот на депозитите, како главен извор на финансирање на банките. Со стабилизацијата на тековите и делувањето на мерките на Народната банка за поттикнување на денарското штедење, за 2023 година се очекува умерено забрзување на растот на депозитите, со што би достигнал 6,5%. Со засилената економска активност и зголемената куповна моќ на населението, во наредниот период (2024 – 2025 година) се очекува солиден раст на депозитите во просек од околу 8%.

Неизвесноста и ризиците за светската и домашната економија на краток и на среден рок и понатаму се надолни и нагласени. Натамошните геополитички тензии од воената инвазија на Русија врз Украина, како и пандемијата на ковид-19 којашто сè уште не е целосно надмината, го влошуваат глобалниот амбиент, неповолно делуваат на економските изгледи и создаваат дополнителни притисоци врз светските цени, пред сè на пазарите на енергија и прехранбени производи. Дополнителен фактор што ќе ја ограничи економската активност ќе биде и посилното затегнување на глобалните услови за финансирање, имајќи го предвид засилениот и подолготраен раст на инфлацијата во светски рамки.

Во фискалната сфера, на среден рок, се очекува постепена буџетска консолидација. Буџетскиот дефицит би се финансирал комбинирано од домашни и од надворешни извори. Поставената фискална политика е проследена со ризици коишто, исто како и кај монетарната политика, произлегуваат од влијанието на геополитичките

случувања врз глобалната економска активност и светските цените, од изгледите за надминувањето на пандемијата, како и од промените во финансиските услови и состојбата на меѓународните финансиски пазари.

Народната банка внимателно ги следи макроекономските податоци и потенцијалните ризици од домашното и надворешното окружување и е подготвена да ги употреби сите неопходни инструменти и да презема мерки со коишто ќе се придонесе за задржување на стабилноста на девизниот курс, стабилизирање на инфлациските очекувања и за ценовна стабилност на среден рок.

V. Монетарни инструменти

Мерка за поттикнување на зелени кредити

Мерки за поддршка на денаризацијата

Флексибилна поставеност на монетарниот инструментариум

Во услови на изразено неповолно влијание на војната во Украина врз домашниот макроекономски амбиент, Народната банка во 2022 година го продолжи циклусот на нормализирање на монетарната политика што го започна на крајот од претходната година, активно управувајќи со ликвидноста во домашна валута преку интервенциите на девизниот пазар, а од април 2022 година го започна и циклусот на затегнување на монетарните услови преку зголемување на каматните стапки. Интервенциите на Народната банка на девизниот пазар, каде што притисоците беа забележани уште на крајот од 2021 година, овозможија одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот. Заради обезбедување среднорочна ценовна стабилност, а во услови на изразени инфлациски притисоци предизвикани од високите цени на енергентите и на храната на светските берзи, коишто ги подгреваа и инфлациските очекувања на домашните економски субјекти, Народната банка, во осум последователни наврати, во текот на 2022 година ја зголеми основната каматна стапка за вкупно 3,50 п.п., до нивото од 4,75%. Истовремено, зголемени беа и каматните стапки на расположливите депозити преку ноќ и на седум дена, коишто на крајот од годината изнесуваа 2,65% и 2,70%, соодветно. Ваквата монетарна поставеност беше поддржана и од неколкуте промени кај инструментот задолжителна резерва, коишто беа насочени кон поттикнување на денарското штедење. Соочени со енергетската криза и потребата за структурно приспособување на домашната економија, Народната банка воведо нова нестандартна мерка кај задолжителната резерва, којашто овозможува целна кредитна поддршка на домашното производство на електрична енергија од обновливи извори.

На почетокот од 2022 година, поради пролонгираната неизвесност како последица на почнувањето на воениот конфликт во Украина и санкциите кон Русија, дополнително се влошија веќе нарушените глобални синџири на снабдување, пазарите на примарни производи и се продлабочи глобалната енергетска криза. Со новонастанатите околности се зголемија ценовните притисоци и се одразија на движењата на домашниот девизен пазар. Промените на девизниот пазарен сегмент коишто се карактеризираа со зголемена побарувачка за девизи беа предводени од компаниите од енергетскиот сектор, како резултат на повисоките цени на енергентите на светските пазари. Поради овие пазарни движења, како и поради нагорната динамика на инфлацијата во меѓународни рамки, којашто се одрази и на домашните цени, се зголеми неизвесноста подгревајќи ги инфлациските очекувања кај населението и притоа зголемувајќи ја нивната склоност за одржување странски парични средства. Следствено, овие околности создадоа привремени притисоци врз девизниот и менувачкиот пазар, коишто беа надминати преку навремена и одлучна реакција на Народната банка. Имено, Народната банка беше присутна на девизниот пазар преку задоволување на нараснатата побарувачка за девизи и имаше зајакната комуникација

со јавноста за стабилизирање на очекувањата, со што се овозможи одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот. Присуството на Народната банка на девизниот пазар, поддржано од солидното ниво на девизните резерви, овозможи одржување на девизната ликвидност на банкарскиот систем на соодветно ниво⁴⁵. Дополнителна поддршка за Народната банка во овие услови беше и продолжувањето на репо-линијата со ЕЦБ за обезбедување девизна ликвидност во евра⁴⁶, од која и во 2022 година не беа користени средства заради задоволителното ниво и соодветна ликвидност на девизните средства. Интервенциите на Народната банка за продажба на девизи во првата половина од годината (403,5 милиони евра), коишто како инструмент беа користени за активно управување со ликвидноста во банкарскиот систем, придонесоа за намалување на слободните денарски средства на банките. За одржување на оптималното ниво на ликвидност, беа користени останатите монетарни инструменти. Банките најпрво повлекоа еден дел од средствата пласирани во расположливите депозити преку ноќ кај Народната банка и ги искористија за купување девизни средства, така што просечна состојба на овој краткорочен инструмент во првите два квартали од годината се намали за околу 9 милијарди денари. Ваквиот начин на управување со ликвидноста произлегува од карактерот на расположливите депозити, коишто овозможуваат флексибилност во управувањето со краткорочните ликвидносни промени и висока достапност на средствата. При управувањето со ликвидносните промени, банките користеа и дел од средствата пласирани во благајничките записи. Така, на аукциите на основниот инструмент, побарувачката во просек беше пониска за околу 25% во однос на понудата, којашто во текот на годината Народната банка ја задржа на нивото од 10 милијарди денари⁴⁷. За надоместување на намалениот ликвидносен потенцијал во денари, банките во вториот квартал од годината, иако во релативно мали износи⁴⁸, обезбедуваа парични средства од Народната банка и преку репо-операциите за креирање ликвидност, коишто се спроведуваат на неделна основа.

Како одговор на зголемената склоност за штедење во странска валута, Народната банка презеде и целни мерки, односно направи измени во системот на задолжителна резерва, наменети за натамошно поттикнување на штедењето во денари, што би се постигнало преку соодветни промени во каматната политика на банките. Така, на почетокот на април и во јуни⁴⁹ ја намали стапката на задолжителна резерва од денарските обврски од 8% на 5% и истовремено ја зголеми стапката на задолжителна резерва од обврските во странска валута од 15% на 18%. Пониската обврска за задолжителна резерва во денари заради примена на пониски стапки доведе до ослободување околу 7 милијарди денари во банкарскиот систем, со што се надомести еден дел од намалената ликвидност на банките. За зајакнување на ефектот од раздвојувањето на стапките од валутен аспект, Народната банка го зголеми и делот од задолжителната резерва во странска валута којшто банките го исполнуваат во евра, од 70% на 75%, а заради пофлексибилно управување со девизната ликвидност го зголеми

⁴⁵ Управувањето со девизната ликвидност на банките вклучуваше и можност да пласираат и безризични пласмани во евра кај Народната банка со рочност од 1 и 3 месеци. Банките имаа умерен интерес за пласирање средства во овој инструмент, којшто Народната банка го активира во август 2020 година.

⁴⁶ Во август 2020 година, ЕЦБ воспостави репо-линија за Народната банка за обезбедување девизна ликвидност во вкупен износ од 400 милиони евра. Во 2022 година, заради глобалните последици од руско-украинската криза ЕЦБ ја продолжи можноста за користење на репо-линијата во два наврати, до јануари 2024 година.

⁴⁷ На аукциите на благајнички записи, коишто се одржуваат на првиот ден од периодите на задолжителната резерва, се применува тендер со износи (ограничен износ на понуда и фиксно утврдена каматна стапка).

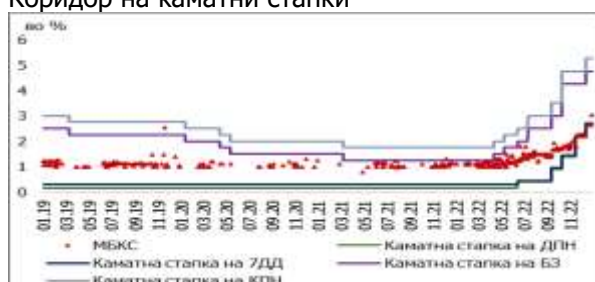
⁴⁸ Просечната побарувачката беше релативно ниска и изнесуваше околу 3,6% од вкупната состојба на монетарните инструменти.

⁴⁹ Во ноември, но со примена од јануари 2023 година стапката на задолжителна резерва на банките за обврските во странска валута беше зголемена од 18% на 19%, а делот од задолжителната резерва во странска валута којшто банките го исполнуваат во евра беше зголемен од 75% на 77%.

и делот од задолжителната резерва во евра којшто се исполнува на просечна основа, од 5% на 10%.

Поради сè повисоките увозни ценовни притисоци, коишто се влезна компонента кај повеќе категории производи и делуваа на инфлациските очекувања, Народната банка од април реагира со затегнување на монетарните услови и преку зголемување на каматните стапки. Така, во осум последователни наврати основната каматна стапка којашто се применува на благајничките записи беше зголемена за вкупно 3,50 п.п., на нивото од 4,75%⁵⁰. Промените во референтната каматна стапка беа надополнети со зголемување на каматната стапка на расположливите депозити на седум дена за вкупно 2,40 п.п. до нивото од 2,70%, а каматната стапка на расположливите депозити преку ноќ беше зголемена за 2,50 п.п. на нивото од 2,65%.

Графикон 58
Коридор на каматни стапки

* 7ДД – седумдневни расположливи депозити; ДПН – депозити преку ноќ; КПН – кредит преку ноќ

Графикон 59
Текови на ликвидност од автономни фактори

* ОАФ – Останати автономни фактори

Графикон 60
Благајнички записи и вишок ликвидни средства на банките⁵¹

Извор: НБРСМ.

Графикон 61
Состојба на монетарните инструменти

Движењата на девизниот пазар значително се подобрија во втората половина од годината. Компаниите од електроенергетската дејност имаа намалена потреба за девизни средства, којашто во голем дел беше надоместена со зголемените девизни приливи од приватни трансфери во летните месеци, коишто го надминаа преткризното ниво. Исто така, намалената склоност на населението за странски парични средства доведе до постојан раст на нето-понудата на девизи од овие субјекти. Во такви

⁵⁰ Следствено, повисоки каматни стапки се применуваа и на репо-аукциите за креирање ликвидност и на расположливите кредити преку ноќ, чијашто каматна стапка е еднаква, односно повисока за 0,5 процентни поени во однос на каматната стапка на благајничките записи, соодветно.

⁵¹ Вишокот ликвидни средства на банките се однесува на првиот ден од периодот на задолжителна резерва кога се одржува аукцијата на благајнички записи и го претставува вкупниот износ на средствата на редовните сметки на банките кај Народната банка, достасаниот износ на благајничките записи и расположливите депозити кај НБРСМ и побарувањата од пазарот на пари, намалени за обврските на пазарот на пари и износот на задолжителната резерва за претстојниот период.

околности, девизната ликвидност на банките значително се подобри, поради што Народната банка од јули до декември интервенира со нето-откуп на вишокот девизни средства од банкарскиот систем (вкупно 245,5 милиони евра), што овозможи креирање денарска ликвидност во соодветен износ. Во истиот период, зголемениот обем на буџетска помош за финансиска поддршка на енергетскиот сектор, особено во последниот квартал од годината доведе до натамошен раст на ликвидните средства на банките во домашна валута. Токму поради високиот износ на слободни средства, банките од август немаа потреба за обезбедување парични средства од Народната банка преку репо-аукциите за креирање ликвидност. Солидната и релативно висока ликвидносна позиција придонесе и за постојан раст на интересот на банките за зголемување на пласманите во благајнички записи, така што побарувачката на крајот од годината беше само умерено пониска од понудениот износ на Народната банка. Банките и натаму го насочуваа најголемиот дел од вишокот средства кон расположливите депозити преку ноќ кај Народната банка, така што просечната состојба на овој инструмент постепено растеше и на крајот од годината достигна 34,5 милијарди денари, што е околу нивото од декември 2021 година⁵².

Прилог 1. Движења на девизниот пазар⁵³ и интервенции на Народната банка

Во 2022 година, на девизниот пазар во трансакциите на банките со клиентите беше забележана зголемена нето-продажба на девизи, што соодветствуваше со надворешното економско окружување на домашната економија, а девизните курсеви на сите сегменти од девизниот пазар се задржаа на стабилно ниво. Имено, растот на цените на енергентите на меѓународните пазари, којшто беше засилен со ескалацијата на геополитичките тензии на почетокот од годината заради воената интервенција врз Украина, доведоа до значителен раст на увозните цени на стоконите производи (особено на енергентите, металите и житните производи), од кои дел достигнаа историски највисоки нивоа. Овие случувања на глобалните пазари имаа значително влијание врз надворешнотрговската размена на домашната економија и силно се одразија врз понудата и побарувачката за девизи од домашните компании.

Графикон 62
Нето-продажба на девизи на банките за нивните клиенти

Графикон 63
Годишна промена во понудата и побарувачката на девизи, по клиенти

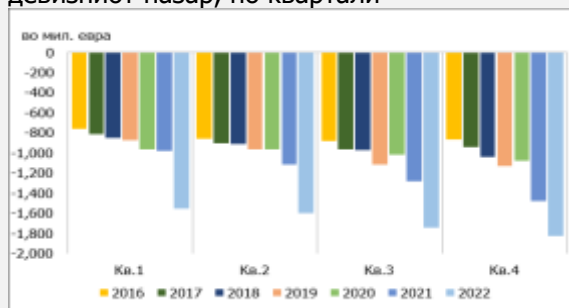

⁵² И пласманите во седумдневните расположливи депозити кај Народната банка постепено и умерено растеа, но нивното учество во вкупната состојба на монетарните инструменти на крајот од годината и натаму беше релативно ниско, околу 5%.

⁵³ Девизниот пазар во рамките на оваа анализа ги опфаќа трансакциите помеѓу банките и нивните клиенти и меѓубанкарското тргување.

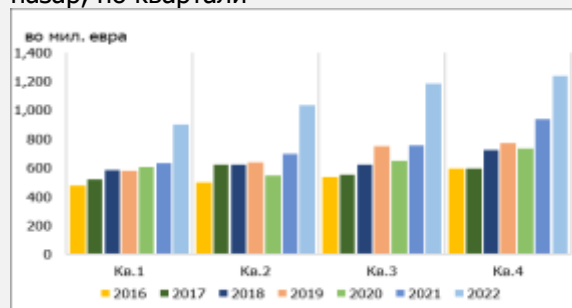
Графикон 64

Побарувачка на девизи од фирмите на девизниот пазар, по квартали

Графикон 65

Понуда на девизи од фирмите на девизниот пазар, по квартали

Имено, потребата за девизна ликвидност од компаниите за производство и трговија со нафта и електрична енергија придонесува за околу 60% од повисоката (за 1,7 милијарди евра) годишна побарувачка за девизи од корпоративниот сектор, за што најголемо влијание има ценовниот ефект. Нагорната динамика на цените на примарните производи и храната на глобално ниво придонесе и за повисока побарувачка за девизи од компаниите за трговија и производство со храна, пијалаци и тутун и трговија на големо. Компаниите за трговија и дистрибуција на електрична енергија имаа најголем придонес (околу 18%) и кон годишниот прираст на понудата на девизи (којшто изнесува 1,3 милијарди евра), по што следуваат компаниите од металната и автомобилската индустрија и компаниите од информатичкиот сектор. При повисок годишен прираст на побарувачката, нето-продажбата на девизи на банките за потребите на корпоративниот сектор беше историски највисока (на годишна основа повисока за 533 милиони евра) и придонесе за продлабочување на трговскиот дефицит во билансот на плаќања.

Еден дел од зголемената побарувачка за девизна ликвидност од корпоративниот сектор беше задоволена од понудата на девизни средства од страна на физичките лица на девизниот и менувачкиот пазар, којашто иако беше повисока на годишна основа, имаше различна динамика во текот на годината. На девизниот пазар, банките во трансакциите со физичките лица имаа врамнотежена позиција, што е значително подобро остварување во споредба со 2021 и 2020 година, кога на нето-основа банките продаваа девизи. Динамички гледано, во првиот квартал од годината физичките лица имаа нето-потреба за девизни средства, што се објаснува со нивната склоност за држење странски парични средства. До крајот на годината, очекувањата на населението во целост се стабилизираа за што потврда е и натпросечната нето-понуда на странски средства за плаќање од овие субјекти. На менувачкиот пазар (и тоа особено во трансакциите со менувачниците) понудата на странски ефективни средства за плаќање од физичките лица во текот на целата година беше значително повисока во однос на претпандемичниот период и придонесе за значително зголемување (за околу 40% или за 423,3 милиони евра, на годишно ниво) на вишокот девизни средства коишто менувачниците им ги нудат на домашните банки.

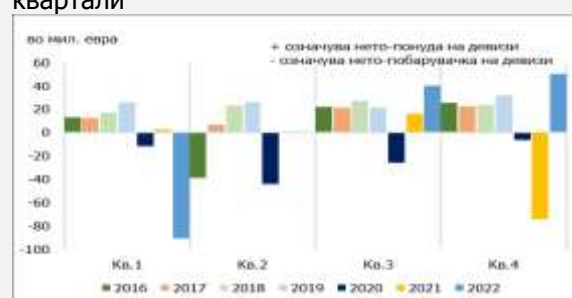
Графикон 66

Откуп на девизи на банките од менувачници, по квартали

Графикон 67

Нето-понуда / побарувачка на девизи од физички лица на девизниот пазар, по квартали

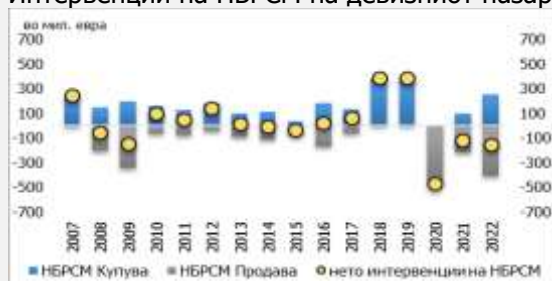

Извор: НБРСМ.

Во 2022 година, банките остварија нето-продажби на девизи за потребите на нивните клиенти во износ од 841 милион евра, што е повеќе за 72 милиона евра на годишна основа. Имајќи предвид дека банките го обезбедуваа најголемиот дел од потребните девизни ликвидни средства од сопствени извори, но и на меѓубанкарскиот девизен пазар (промет од 1.033 милиони евра), интервенциите на Народната банка за нето-продажба на девизи во 2022 година (158 милиони евра) беа само умерено повисоки на годишна основа и четирипати пониски во споредба со 2020 година. Со оглед на тоа дека притисокот врз девизниот пазар од енергетската криза и воените дејствија во Украина беше најизразен во првиот квартал од годината, Народната банка во првите шест месеци интервенира со продажба на 403,5 милиони евра. Покрај интервенциите и преземените монетарни реакции, Народната банка во овој период делуваше и преку зајакната комуникација за нормализација на очекувањата на домашните субјекти и одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото. Поради подобрите пазарни трендови и солидната девизна ликвидност на банките во втората половина од годината, Народната банка во преостанатиот период интервенира со нето-откуп на релативно висок износ од 245,5 милиони евра. Комотниот простор на Народната банка за учество на девизниот пазар беше поддржан од солидното и соодветно ниво на девизни резерви, при што девизниот курс на денарот во однос на еврото се задржа на стабилно ниво.

Графикон 68

Интервенции на НБРСМ на девизниот пазар

Извор: НБРСМ

Графикон 69

Среден курс на денарот во однос на еврото

Покрај измените во системот на задолжителна резерва заради стимулирање на штедењето во денари, Народната банка во октомври воведо и нова нестандартна мерка, со која се овозможува целна поддршка за олеснување на кредитните услови, овојпат за домашното производство на електрична енергија од обновливи извори. Мерката има за цел да го ублажи притисокот од енергетската криза, да поттикне структурни промени во домашната економија и да го поддржи одржливото финансирање. Со мерката се овозможува намалување на основата за обврската на банките за задолжителна резерва во денари, за износот на новоодобрените кредити за финансирање проекти за домашно производство на електрична енергија од обновливи извори. Најголемиот дел од одобрените кредити (околу 96%) од почетокот на примената на мерката се долгорочни и се наменети за изградба на нови објекти, а останатите се за зголемување на инсталираната моќност на постојните објекти. Примената на нестандартната мерка овозможи умерено намалување на обврската на банките за издвојување задолжителна резерва кај Народната банка, за 60 милиони денари.

Народната банка во текот на 2022 година ја применуваше и нестандартната мерка кај задолжителната резерва (активирана во март 2020 година), којашто имаше за цел непречена кредитна поддршка на претпријатијата од дејностите коишто беа најпогодени од здравствената криза⁵⁴. Кредитната активност на банките кон поддржаните дејности (услугните и новите додадени од 2021 година) во 2022 година

⁵⁴ Со мерката се овозможува ослободување на дел од ликвидните средства што банките ги издвојуваат кај Народната банка врз основа на задолжителна резерва, преку намалување на основата од обврските во домашна валута за износот на новоодобрените и реструктурирани кредити одобрени на претпријатијата коишто во согласност со информациите од Владата на Република Северна Македонија се најпогодени од ширењето на ковид-19.

беше слаба, во согласност со закрепнувањето на состојбите во поддржаните сектори, што придонесе за пад на состојбата (за 1.698 милиони денари) на овие кредити на 3.998 милиони денари на крајот од декември. Имајќи ги предвид ваквите движења, нестандартната мерка во 2022 година придонесе за повисока обврска за задолжителна резерва во денари за вкупно 147 милиони денари.

Графикон 70

Промена на задолжителната резерва на банките

Извор: НБРСМ.

Графикон 71

Стапки на задолжителна резерва

Промените на денарските и на девизните обврски на банките, заедно со измените во системот на задолжителна резерва придонесоа за релативно висок годишен раст на обврската на банките за задолжителна резерва, за вкупно 2.799 милиони денари. Притоа, промените кај задолжителната резерва од валутен аспект главно се одраз на раздвојувањето на стапките на задолжителната резерва, а соодветен придонес има и релативно посилниот прираст на девизните во однос на денарските обврски⁵⁵. Така, со примената на пониски стапки на задолжителна резерва за обврските во домашна валута, Народната банка ослободи околу 7.000 милиони денари од ликвидните средства повлечени преку овој инструмент, што беше делумно неутрализирано со умерениот раст на овие обврски, со што задолжителната резерва во денари на годишна основа се намали за 4.328 милиони денари (на нивото од 22.619 милион денари). Од друга страна, задолжителната резерва којашто банките ја исполнуваат во евра забележа релативно висок раст од 9.225 милиони денари (достигнувајќи 30.177 милиони денари на крајот од годината), за што најголем придонес (од околу 70%) има примената на повисоки стапки за обврските во странска валута.

Прилог 2. Движења на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити и секундарниот пазар на хартии од вредност⁵⁶

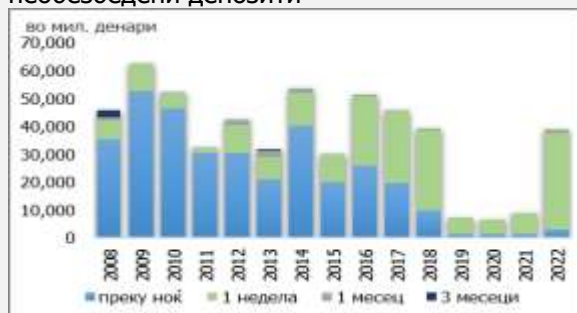
Во 2022 година банките имаа значително повисока активност на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити (39.008 милиони денари) во споредба со изминатите три години, што во најголем дел се објаснува со намалувањето на вишокот ликвидни средства во првата половина од годината.

⁵⁵ Подетално за промените на депозитната основа на банките во делот Монетарни агрегати.

⁵⁶ Анализата на пазарот на пари во Северна Македонија се однесува на следниве сегменти: пазар на необезбедени депозити, секундарен пазар на краткорочни хартии од вредност и долгорочни државни хартии од вредност (со исклучок на структурните обврзници), пазар на обезбедени депозити (репо-пазар).

Графикон 72

Промет на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити

Извор: НБРСМ

Графикон 73

Вишок ликвидност во банкарскиот систем и задолженост на банките

Во однос на рочната структура на тргуваните необезбедени депозити, и во 2022 година банките го обезбедуваа најголемиот дел од краткорочните потреби за денарски средства од необезбедените депозити со рочност до една недела, чијашто застапеност беше историски највисока (89%) и значително над износот на заемите со рочност преку ноќ (коишто се застапени со околу 8% во вкупното тргување). Покрај овие две рочности, по пауза од две години беа извршени и неколку трансакции со необезбедени депозити со рочност до еден месец, чиешто учество во вкупниот обем сепак е релативно ниско (3%). Рочната структура на тргувањето, како и повисоката побарувачка за ликвидни средства на банките, главно концентрирана во периодот април – јуни, се одразија и на просечната дневна задолженост на меѓубанкарскиот пазар (околу 670 милиони денари), којашто беше повисока за речиси петпати на годишна основа.

Остварените каматни стапки на пазарот на необезбедени меѓубанкарски депозити во 2022 година го следеа циклусот на промена на каматните стапки на Народната банка. Имено, просечната меѓубанкарска каматна стапка од сите трансакции (МБКС) на крајот на годината изнесуваше 2,54% и беше повисока за 1,45 п.п. во однос на нивото од декември 2021 година. На повисоко ниво, за 1,46 п.п. на годишна основа, беше и каматната стапка на најтргуваните меѓубанкарски необезбедени заеми со рочност од 1 недела, којашто на крајот на годината достигна 2,55% и се движеше околу каматната стапка на седумдневните расположливи депозити на Народната банка. Поради повремениот потреба за тргување со необезбедени депозити преку ноќ и зголемените склоности за тргување со рочност до 1 недела, во 2022 година се извршија мал број трансакции (само 2% од вкупниот тргуван износ) коишто се користат за пресметка на каматната стапка МКДОНИА, чиешто просечно ниво (1,30%) беше умерено повисоко (за 0,33 п.п.) во однос на 2021 година.

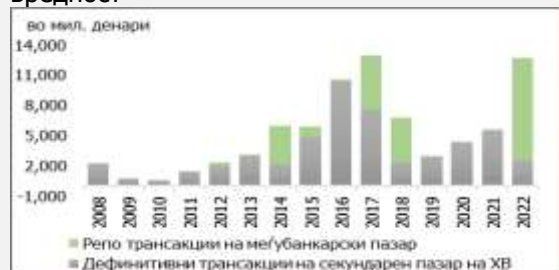
При управувањето со ликвидноста, банките беа активни и на секундарниот пазар, каде што обемот на истргувани хартии од вредност во 2022 година изнесуваше 12.726 милиони денари и беше двојно повисок во споредба со претходната година. Од аспект на типовите трансакции, зголемениот промет во целост се должи на трансакциите на репо-пазарот, каде што прометот достигна историски највисоко ниво од 10.199 милиони денари. Во вкупниот промет, со околу 60% преовладуваат трансакциите за купопродажба на благајнички записи, а застапеноста на трансакциите со државни хартии од вредност е поумерена. Динамички гледано, репо-трансакциите беа присутни само во првите седум месеци од годината, додека во преостанатиот период со оглед на подобрената ликвидносна позиција, овие типови трансакции изостанаа од пазарот на пари. На секундарниот пазар беше остварена и дефинитивна купопродажба на хартии од вредност во износ од 2.527 милиони денари, пониска за 54% на годишна основа, за што придонесе двојно понискиот обем на тргување со државни хартии од вредност помеѓу банките⁵⁷. Обемот на трансакциите со државните хартии од вредност во коишто барем еден учесник е небанкарски субјект втора година по ред се намали и достигна најниско ниво во последните осум години. Тргувањето со државни хартии од вредност на репо-пазарот придонесува за умерен раст на учеството (околу 0,04%) на истргуваните државни хартии од вредност на секундарниот пазар

⁵⁷ Во 2022 година беше склучена само една трансакција за дефинитивна продажба на благајнички записи во износ од 950 милиони денари.

во вкупниот износ на издадени државни хартии од вредност во земјата, но застапеноста и натаму е релативно ниска и упатува на натамошна слаба ликвидност на овие инструменти на домашните финансиски пазари.

Графикон 74

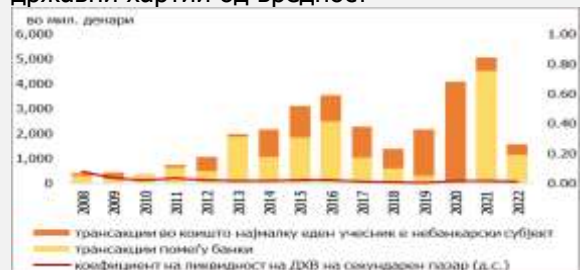
Промет на секундарниот пазар на хартии од вредност

Извор: НБРСМ

Графикон 75

Структура на дефинитивните трансакции со државни хартии од вредност⁵⁸

⁵⁸ Коефициентот на ликвидност на ДХВ претставува сооднос помеѓу остварениот промет од трансакциите со ДХВ на секундарниот пазар во текот на годината и просечната состојба на издадените ДХВ во истиот период.

VI. Управување и инвестирање на девизните резерви

Годишен раст на девизните резерви

Сигурност и ликвидност на девизните резерви

Активно управување со девизните резерви

Во 2022 година, девизните резерви на Република Северна Македонија (во натамошниот текст: девизните резерви) се одржуваа во сигурната зона, што овозможи непречено задоволување на побарувачката на домашниот девизен пазар и одржување на стабилноста на девизниот курс на денарот во однос на еврото. Воениот конфликт во Украина од крајот на февруари 2022 година значително ги промени глобалните економски услови придонесувајќи за раст на цените на храната и енергијата. Глобалните инфлациски притисоци наметнаа потреба за започнување на циклусот на затегнување на монетарната политика на најголемите централни банки, и соодветно приспособување на инвестициската стратегија на Народната банка. Предизвиците поврзани со растечката инфлација и енергетската криза беа присутни и во домашната економија, манифестирајќи се со значајно влијание врз надворешнотрговската размена и следствено, со силен раст на побарувачката на девизи од домашните компании. Во такви околности, одржувањето високо ниво на девизни резерви, согласно со сите меѓународни стандарди, придонесе Народната банка соодветно да одговори на ликвидносните потреби и да обезбеди заштита на девизниот курс на денарот. Како резултат на тоа, управувањето со девизните резерви во 2022 година се одликуваше со исклучителна претпазливост и приспособување на инвестициските одлуки кон променливите случувања на домашниот девизен пазар и на меѓународните финансиски пазари, што овозможи натамошно остварување на основните принципи: сигурност и ликвидност на девизните резерви.

6.1. Состојба и промени на девизните резерви

Во 2022 година, девизните резерви се зголемија за 219,6 милиони евра и на крајот на годината достигнаа 3.863 милиони евра. Кон растот на девизните резерви придонесоа нето-приливите на државата од трансакциите со странство во износ од 99,8 милиони евра⁵⁹, како и повисоката издвоена задолжителна резерва во евра и средствата на домашните банки на сметките во МИПС-ЕУР (99,3 милиони евра). Помал придонес кон промената на девизните резерви имаше растот на вредноста на САД-доларот⁶⁰, во услови на склоност на инвеститорите за вложување во безбедни инструменти при засилена загриженост од рецесија и очекувања за значително затегнување на монетарната политика на ФЕД. Растот на девизните резерви во голема мера произлезе и од приливите од склучените класични репо-трансакции (227,8 милиони евра), коишто се применуваат при активното управување со девизните резерви. Имено, покрај редовното зајмење хартии од вредност преку истовремени класични и обратни репо-

⁵⁹ На крајот од септември и во ноември, државата се задолжи во износ од 246 милиони евра преку регистрирани хартии од вредност (NSV) и 107 милиони евра од кредит од ММФ.

⁶⁰ САД-доларот аперира во однос на еврото за 6%, што придонесе за зголемување на вредноста на златото во девизните резерви за 5,9%, и покрај годишниот пад на цената изразена во САД-долари од 0,4%.

транзакции во ист износ, кон крајот на третиот квартал беа склучени и дополнителни класични репо-транзакции поттикнати од високата побарувачка на висококвалитетни хартии од вредност во состав на девизните резерви, коишто придонесоа за зголемување на паричните средства во девизните резерви. Во спротивна насока делуваше нето-продажбата на Народната банка на девизниот пазар, во услови на зголемена побарувачка на девизи предводена од компаниите од енергетскиот сектор, како резултат на повисоките цени на енергенсите на светските пазари. Имено, неизвесноста која настана како последица на отпочнувањето на воениот конфликт во Украина и санкциите кон Русија дополнително ги влошија веќе нарушените глобални синџири на снабдување и пазарите на примарни производи и ја продлабочија глобалната енергетска криза. Ваквите околности ги зголемија ценовните притисоци и се одразија на движењата на домашниот девизен пазар, што доведе до интервенции во насока на нето-продажба на 158,2 милиони евра.

Графикон 76

Фактори на промена на девизните резерви во милиони евра

Извор: НБРСМ.

Графикон 77

Портфолија на девизните резерви просечно ниво, во милиони евра

И во 2022 година, девизните резерви беа распределени во три портфолија (оперативно, ликвидносно и инвестициско портфолио), чиј обем беше активно приспособуван во согласност со краткорочните потреби за ликвидни девизни средства на домашниот девизен пазар и идните отплати на надворешниот јавен долг. Освен за краткорочни ликвидносни потреби, средствата во состав на оперативното портфолио се одржуваа на релативно повисоко ниво во очекување поповолни услови за инвестирање, при нормализирање на монетарната политика на највлијателните централни банки. Во структурата на девизните резерви, преку посебно портфолио, и натаму се управуваше и со златото, чијашто сигурност и ликвидност е особено изразена во услови на променливи движења на финансиските пазари.

6.2. Услови на меѓународните финансиски пазари и активен пристап на инвестирање на девизните резерви

Растот на цените на храната и енергијата, како резултат на војната во Украина и глобалниот раст на цените во услужниот сектор, придонесоа за највисока инфлација во последните четириесет години во светски рамки, при што нејзиниот раст во 2022 година ги надмина очекувањата кај најголемиот дел од економиите. По првичните согледувања за „привремен“ карактер на растот на цените, најголемите централни банки се соочија со опстојување на нагорен тренд на инфлацијата, што услови зголемување на референтните каматни стапки во повеќе наврати и во релативно голем обем. Притоа, Централната банка на САД, ФЕД, во 2022 година ја зголеми референтната каматна

стапка за вкупно 425 базични поени⁶¹. Во Европа, инфлацијата претставуваше уште поголема закана заради недостигот на енергија и високите цени на енергенсите, пред сè природниот гас, така што и Европската централна банка пристапи кон затегнување на монетарната политика во втората половина од годината. Референтната каматна стапка на операциите за рефинансирање (англ. main refinancing operations, MRO) ја зголеми во четири наврати, од 0% на крајот на 2021 година на 2,5% на крајот на 2022 година, но останувајќи делумно флексибилна во спроведувањето на монетарната политика во услови на голема неизвесност во однос на идната патека на инфлацијата. Ваквото поинтензивно затегнување на монетарната политика ги подгреа очекувањата на инвеститорите за нагорна траекторија на каматните стапки и предизвика дополнителна неизвесност и зголемена променливост на меѓународните финансиски пазари.

Интензивниот раст на каматните стапки и рестриктивните ставови на монетарните власти во однос на определбата за понатамошно значително затегнување на монетарната политика, влијаеја за раст на приносите на инструментите со фиксен принос и следствено, намалување на нивната пазарна вредност. Растот на приносите на најбезбедните обврзници во еврозоната надмина 300 базични поени на годишна основа. Во услови на висока променливост на пазарите и очекуван понатамошен раст на приносите и заради попрепазлив пристап при инвестирањето, во третиот квартал од годината Народната банка го намали приспособеното времетраење на портфолијата за тргување со цел преземање понизок каматен ризик. Преку ваквиот попрепазлив пристап при инвестирањето се обезбедува заштита на портфолијата од евентуален раст на приносите, поголем ликвидносен потенцијал, како и можност за инвестирање по повисоки приноси во иднина.

Предизвиците поврзани со инфлациските притисоци и енергетската криза беа присутни и во домашната економија, што во првата половина од годината предизвика зголемена потреба за девизи на домашниот девизен пазар од страна на корпоративниот сектор. Во такви околности, Народната банка обезбеди стабилност на девизниот курс на денарот преку интервенции за продажба на девизи на домашните банки. Ваквите околности наметнаа потреба од одржување високо ниво на средства на сметките кај централните банки, што пак истовремено овозможи заштита од натамошен раст на приносите. Растот на приносите во 2022 година (коишто за прв пат од 2014 година беа позитивни) предизвика времено намалување на пазарната вредност на хартиите од вредност со фиксен принос, но од друга страна, позитивно се одрази на новите инвестиции во финансиски инструменти и следствено, врз очекуваните финансиски резултати во наредните години. Променливоста на приносите и валутите изминатата година влијаеја врз повисоки пазарни ризици, што ги ограничуваа можностите за подолгорочни инвестиции. Во такви околности, и заради обезбедување предвидливи и релативно високи приходи, во текот на годината новите инвестиции главно беа насочувани кон инвестициското портфолио до достасување⁶². Исто така, умерено беа зголемени и инвестициите во „одржливи“ обврзници, со што беше зголемено и нивното учество во рамки на девизните резерви. Ваквите инвестиции се во согласност со определбата на Народната банка за одговорно вложување во финансиски инструменти коишто поддржуваат проекти со позитивно влијание врз животната средина и за справување со последиците од климатските промени.

⁶¹ Целниот распон на каматни стапки на ФЕД на крајот на 2021 година изнесуваше 0% – 0,25%, а на крајот на 2022 година 4,25 — 4,5%.

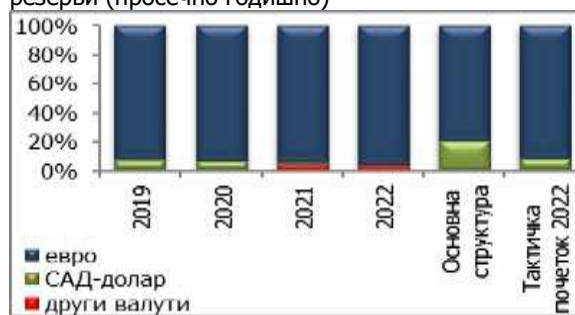
⁶² Хартии од вредност класифицирани во финансиски инструменти коишто се мерат по амортизирана набавна вредност.

Дополнителни приходи беа остварени и преку активното управување со девизните резерви, со краткорочно зајмење обврзници на пазарот на репо-трансакции при истовремено пласирање на добиените средства во повисокоприносни краткорочни инструменти на пазарот на пари, со зајмење хартии од вредност на обезбедена основа и склучување репо и обратни репо-трансакции, термински (своп) трансакции на злато, како и трансакции со фјучерс-договори зависни од промената на цените на хартиите од вредност.

6.3. Структура на девизните резерви

Во 2022 година, во валутната структура на девизните резерви и натаму најзастапени беа средствата инвестирани во финансиски инструменти деноминирани во евра, со просечно учество од околу 96%⁶⁴, што е во согласност со монетарната стратегија на стабилен девизен курс на денарот наспрема еврото. Останатиот дел од девизните резерви се состоеше од јапонски јени од склучените обезбедени трансакции, како и инструментите во САД-долари.

Графикон 78
Валутна структура⁶³ и изложеност на девизните резерви (просечно годишно)

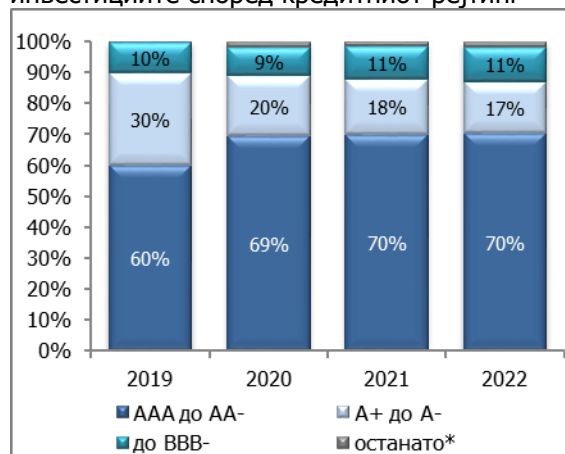
Извор: НБРСМ.

Претпазливост и активен пристап на управување со девизните резерви, кој вклучуваше насоченост кон најбезбедните финансиски инструменти заради исполнување на принципот на сигурност на девизните резерви, придонесе за задржување на просечното учество на инструментите издадени од издавачи/земји со **највисоки оценки за кредитен рејтинг** (од „AAA“ до „AA-“) на околу 70%. Овие инструменти имаат најниска изложеност на кредитен ризик и се сметаат за најсигурни инвестиции. Заради остварување повисок принос од вложувањата и зачувување на вредноста на девизните резерви, дел од инвестициите (или во просек околу 17%) беа инвестирани и во инструменти со оценка за кредитен рејтинг од „A+“ до „A-“. Најголемиот дел од овие инструменти се издадени од земји членки на еврозоната (9,5% од девизните резерви) и хартии од вредност со пократка рочност, издадени од реномирани деловни банки (7,5% од девизните резерви).

⁶³ Основната валутна структура на девизните резерви е во согласност со валутната структура на интервенциите на домашниот девизен пазар, обврските на државата кон странство, надворешнотрговската размена на државата и останата ликвидносни потреби. Тактичката валутна структура се определува врз основа на периодично преиспитување на стратегиската распределба на девизните резерви, во рамките на дозволените отстапувања од основната валутна структура.

⁶⁴ Валутната структура е анализирана во однос на состојбата на девизните резерви намалена за износот на златото.

Графикон 79
Просечна годишна структура на инвестициите според кредитниот рејтинг

*Во категоријата „останати“ се класифицирани ММФ, БИС

Извор: НБРСМ.

Графикон 80
Просечна годишна географска структура на инвестициите

*МФИ и МРБ – меѓународни финансиски институции и мултилатерални развојни банки

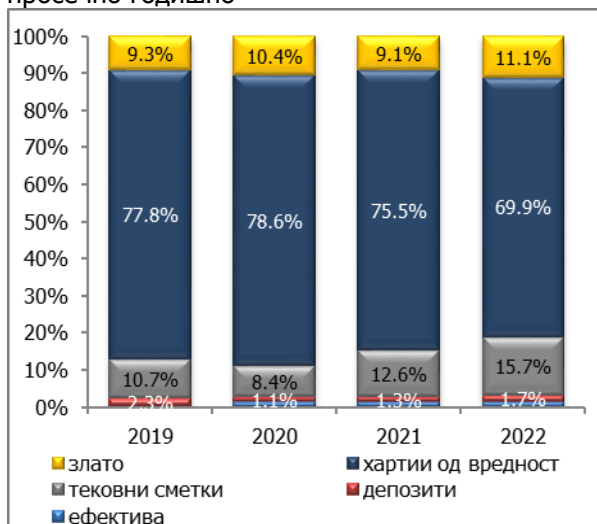
Во 2022 година, Народната банка насочи мал дел од инвестициите во рамките на портфолијата во евра и во инструменти коишто имаат умерено понизок инвестициски кредитен рејтинг, но се издадени или се безусловно гарантирани од земји членки на еврозоната. Ваквата распределба соодветно се одрази и врз **географската структура** на пласманите на девизните резерви. Така, во 2022 година најголемиот дел од инвестициите беа во инструменти издадени од водечките економии од еврозоната (во просек 44%)⁶⁵, но и кон останатите држави од еврозоната и од Европската Унија (23,4%)⁶⁶, коишто ги користат придобивките од поддршката на заедничката економија, а истовремено нудат умерено повисоки приноси.

Од аспект на **типовите инструменти во кои се инвестирани девизните резерви**, и натаму најголемиот дел од средствата беа пласирани во хартии од вредност (69,9%). Помеѓу типовите хартии од вредност преовладуваа државните хартии од вредност и хартиите од вредност издадени со државна гаранција, коишто имаат карактер на најсигурни инвестиции. Позитивните каматни стапки во втората половина на 2022 година ја зголемија привлечноста и на пласманите во депозити кај централните и деловните банки. Имено, краткорочните пласмани кај деловните банки беа застапени во умерено повисок обем од просечниот во 2021 година. Повисоко учество имаа и средствата на тековните сметки кај централните банки (просечно околу 15,7%), заради обезбедување ликвидност на девизните резерви, но и во очекување поповолни услови за инвестирање, во согласност со проекциите за понатамошен раст на приносите.

⁶⁵ Се однесуваат на т.н. „јадро на еврозоната“, коешто ги вклучува: Германија, Австрија, Луксембург, Финска, Холандија, Франција и Белгија.

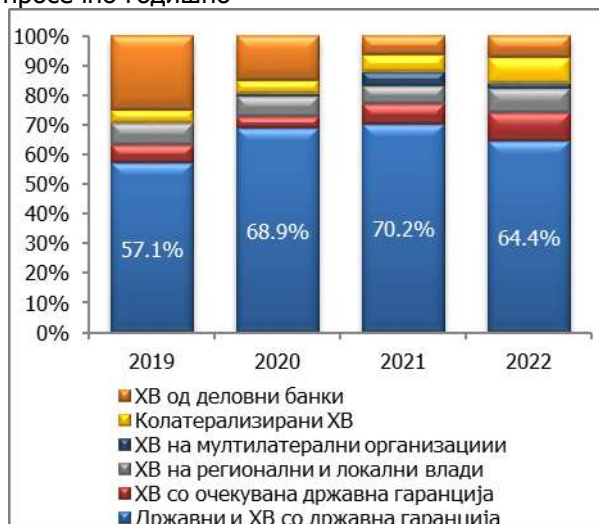
⁶⁶ Во „останати земји од еврозоната и ЕУ“ се опфатени: Ирска, Италија, Португалија, Шпанија, Данска, Латвија, Литванија, Полска, Романија, Словачка, Словенија, Хрватска, Чешка и Шведска.

Графикон 81
Структура на инвестициите по инструменти
просечно годишно

Извор: НБРСМ.

Графикон 82
Структура по типовите хартии од вредност
просечно годишно

Во структурата на девизните резерви, просечното учество на **златото** се зголеми од 9,1% во 2021 година на 11,1% во 2022 година, што при непроменета количина, во целост е резултат на растот на вредноста на САД-доларот⁶⁷, што придонесе за зголемување на вредноста на златото во девизните резерви.

6.4. Резултати од управувањето и инвестирањето на девизните резерви

Заради оптимизирање на управувањето со девизните резерви, притоа земајќи ги предвид различните обврски и намени на девизните резерви во различни временски периоди, средствата распределени во оперативното и ликвидносното портфолио служат за навремено обезбедување расположливи ликвидни девизни средства, додека инвестициското портфолио има за цел зголемување на повратот на девизните резерви и задоволување на непредвидените обврски на подолг рок.

Следствено, покрај средствата чувани на тековни сметки кај централните банки, девизните резерви се инвестираат и во инструменти со фиксен принос, со кои може да се тргува и при поволни пазарни услови овозможуваат остварување добивка од промените во пазарната вредност на инструментите. Финансиските резултати во 2022 година во најголем дел беа определени токму од значителниот раст на приносите на инструментите со фиксен принос, што придонесе за времено намалување на нивната пазарна вредност. Сепак, се очекува неповолниот ефект од растот на приносите, кој се одрази врз резултатот за 2022 година, целосно да се надомести преку подобрите

Графикон 83
Стапки на поврат по портфолија во 2022 година

⁶⁷ Вредноста на САД-доларот забележа раст во текот на 2022 година во услови на склоност на инвеститорите кон вложување во безбедни инструменти при зголемена загриженост од рецесија и очекувања за значително затегнување на политиката на ФЕД.

остварувања врз основа на вложувањата коишто достасуваат во наредниот период. Воедно, ефектот од приносите беше делумно надоместен со поволните остварувања од активното управување со портфолијата на девизни резерви, при што **вкупна стапка на поврат од инвестирање и управување со девизните резерви⁶⁸ изнесуваше - 0,21%.**

Активното управување со девизните резерви, односно инвестирањето во повисокоприносни инструменти, изборот на соодветен момент за влез во инвестицијата и начинот на структурирање на портфолијата придонесоа за подобри остварувања и за натфрлање на резултатите во однос на соодветните референтни портфолија⁶⁹.

Анализирано по портфолија, оперативното портфолио во евра има позитивен придонес кон приходите од инвестирање на девизните резерви, со оглед на позитивните каматни стапки⁷⁰ коишто од третиот квартал на 2022 година се применуваат за средствата во евра на тековни сметки кај централните банки. Инвестициското портфолио во евра, коешто опфаќа најголем дел од девизните резерви и вклучува инструменти со подолга рочност (и покрај најбезбедните инструменти содржи и инвестиции во инструменти коишто нудат премија за кредитниот ризик) и ликвидносното портфолио во евра⁷¹, коешто е со пократко времетраење, под влијание на растот на приносите во еврозоната, односно временото намалување на нивната пазарна вредност, имаа негативни стапки на поврат. Ликвидносното портфолио во САД-долари имаше позитивен поврат, заради позитивните приноси во САД на најбезбедните инструменти со кратка рочност.

Дел од инвестициите на девизните резерви во рамките на инвестициското портфолио се насочени и кон хартии од вредност коишто се чуваат до достасување. Овие хартии од вредност, коишто се само заради наплата на договорни парични текови, сочинуваат посебно портфолио во рамки на инвестициското портфолио и вреднувањето на резултатите од нивното управување се прикажува во апсолутен износ, односно не се превреднуваат по пазарни цени. Следствено, овие хартии од вредност имаат предвидлив, позитивен и стабилен поврат на ниво на приносот при нивното стекнување и истовремено ја намалуваат изложеноста на каматниот ризик. Во услови на променливи движења на финансиските пазари и со цел обезбедување предвидливи и релативно

⁶⁸ Стапката на поврат на девизните резерви го опфаќа повратот од инвестирање и управување со девизните резерви, вклучувајќи пресметани ценовни промени на хартиите од вредност, остварени курсни промени од арбитражи со девизи и операции со злато и деривативни инструменти.

⁶⁹ Инвестициското портфолио во евра се управува во однос на референтно портфолио, претставено преку комбинација од следниве референтни индекси коишто ги објавува „Интерконтинентал ексчејџ“ (Intercontinental Exchange® (ICE)): EG6BB (EG6 W) составено од државни хартии од вредност издадени од земји членки на еврозоната со оценки за кредитен рејтинг од најмалку „AA“ и со преостанат рок до достасување од нула до една година; EG61 (EG61) составено од државни хартии од вредност издадени од земји членки на еврозоната со оценки за кредитен рејтинг од најмалку „AA“ и со преостанат рок до достасување од една до три години; и EG62 (EG62) составено од државни хартии од вредност издадени од земји членки на еврозоната со оценки за кредитен рејтинг од најмалку „AA“ и со преостанат рок до достасување од три до пет години. Основното приспособено времетраење на референтното портфолио соодветствува со приспособеното времетраење на инвестициското портфолио.

Ликвидносното портфолио во евра се управува во однос на референтно портфолио, претставено преку комбинација од следниве референтни индекси коишто ги објавува „Интерконтинентал ексчејџ“ (Intercontinental Exchange® (ICE)): EG6BB (EG6W) составен од државни хартии од вредност издадени од земји членки на еврозоната, со оценки за кредитен рејтинг од најмалку „AA“ со преостанат рок до достасување од нула до една година; EG61 (EG61) составен од државни хартии од вредност издадени од земји членки на еврозоната со оценки за кредитен рејтинг од најмалку „AA“ со преостанат рок до достасување од една до три години; и EG62 (EG62) составен од државни хартии од вредност издадени од земји членки на еврозоната со оценки за кредитен рејтинг од најмалку „AA“ и со преостанат рок до достасување од три до пет години. Основното приспособено времетраење на референтното портфолио соодветствува со приспособеното времетраење на ликвидносното портфолио.

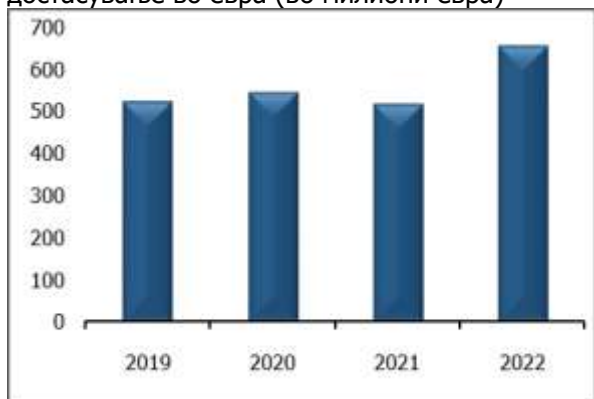
⁷⁰ За првпат од 2014 година наваму, каматните стапки во еврозоната станаа позитивни во третиот квартал од 2022 година, кога ЕЦБ ја зголеми референтната каматна стапка на операциите за рефинансирање.

⁷¹ Наменети за задоволување на сите договорни и потенцијални одливи во текот на една година.

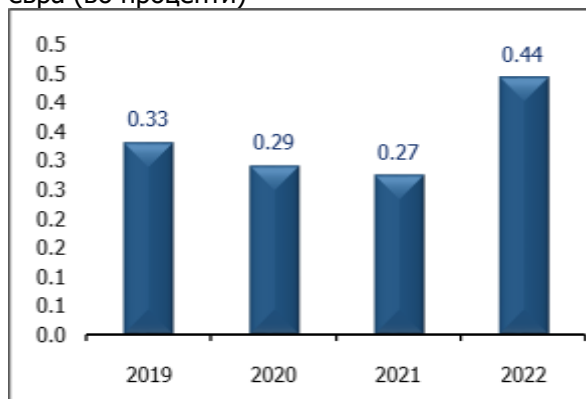
високи приходи на подолг рок, нивото на портфолиото до достасување во евра во текот на 2022 година се зголеми. Ова портфолио оствари позитивни стапки на поврат од 0,44%, со оглед на тоа дека е составено од државни обврзници издадени од земји членки од еврозоната коишто имаат позитивен принос до достасување.

Графикон 84

Просечна вредност на портфолиото до достасување во евра (во милиони евра)

Поврат на портфолиото до достасување во евра (во проценти)

Извор: НБРСМ.

VII. Платежни услуги и платни системи

Нов Закон за
платежни услуги и
платни системи

26 подзаконски
акти

Раст на
дигиталните
плаќања

Непреченото функционирање на платниот систем во земјата, којшто го сочинуваат давателите на платежни услуги, платежната инфраструктура, корисниците на платежни услуги и правната рамка за нивно извршување, е една од основните законски задачи на Народната банка. Притоа, Народната банка има клучна оперативна, регулаторна и надзорна улога во воспоставувањето и работата на платните системи, со што овозможува сигурно и ефикасно извршување на плаќањата⁷². Исто така, Народната банка е катализатор на промените во платните системи и ги поттикнува процесите за интеграција на иновациите во постоечкиот платен систем и за создавање услови за развој на нови иновативни решенија за извршување на плаќањата, водејќи се од светското искуство, посебно од искуството и практиките во земјите од ЕУ. Во овој процес, од особен интерес е хармонизацијата на националната со европската регулатива и практики, што покрај придобивките за зголемување на сигурноста и ефикасноста на плаќањата во земјата, обезбедува услови за полесно приклучување на државата на поширокиот европски пазар, односно во Единствената европска платежна област (СЕПА).

Најзначајната активност во платежната сфера којашто ја обележа 2022 година е донесувањето нов Закон за платежни услуги и платни системи (ЗПУПС)⁷³, со примена од 1 јануари 2023 година. За практично спроведување на ЗПУПС, Советот на Народната банка на Република Северна Македонија кон крајот на 2022 година донесе 26 подзаконски акти, со кои подетално се разработуваат одредбите од Законот. Новата регулативна рамка, којашто е значително усогласена со европското законодавство во платежната сфера, овозможува навлегување на конкуренција и иновации на пазарот, обезбедува поголема заштита на потрошувачите и услови за поголема финансиска вклученост на населението.

Една од позначајните придобивки од донесувањето на ЗПУПС претставува отворањето на пазарот за нови даватели на платежни услуги и проширувањето на сетот платежни услуги коишто ќе се нудат на пазарот. Па така, покрај банките, платежни услуги ќе може да даваат и штедилниците, а како нови даватели на платежни услуги ќе се јават и специјализираните институции за давање платежни услуги и/или за издавање електронски пари преку кои, исто така, би се извршувале плаќања. Новото конкурентно окружување би ги мотивирало постоечките и новите даватели на платежни услуги и оператори на платни системи да им понудат на клиентите иновативни решенија за извршување побрзи, поудобни и поевтини плаќања. Во тој контекст, е предвидено

⁷² Народната банка е сопственик и оператор на Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС) како единствен систем во земјата за големи и итни плаќања во денари помеѓу неговите учесници, преку којшто се врши и порамнување на платните трансакции поврзани со спроведувањето на монетарната политика, се врши конечното порамнување на другите платни системи и системи за порамнување хартии од вредност, како и на платежните трансакции за државата и државните органи и другите учесници во системот.

⁷³ Закон за платежни услуги и платни системи („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 90/22).

најдоцна до првиот квартал од 2024 година, да се воведи концептот на „отворено банкарство“, со кој пред сè се уредува начинот на кој банките, ќе бидат должни да ги отворат своите информациски системи за останатите даватели на платежни услуги, но и нивните обврски и одговорности да ја обезбедат сигурноста на плаќањата преку овозможување засилена автентикација (потврда на идентитетот на плаќачот, односно валидното користење на платниот инструмент од негова страна) при иницирање електронски платежни трансакции. Се очекува дека „отвореното банкарство“ ќе ги поттикне конкуренцијата, иновациите и појавата на нови бизнис-модел. Оттука, се очекува дека ќе се отворат можности за употреба на иновативни апликативни решенија во платежната сфера со чие користење граѓаните и компаниите ќе може да пристапат до сопствените платежни сметки кај банките за да иницираат електронски плаќања на олеснет начин или да добијат податоци за извршените трансакции.

Новата регулативна рамка сосема јасно ги уредува обврските на давателите на платежни услуги во сегментот на заштитата на правата на потрошувачите коишто произлегуваат од користењето на платежните услуги. Така, за првпат се воведува обврска за давателот на платежни услуги да ги уреди правата и обврските на потрошувачите со рамковен договор во стандардизирана форма, којшто треба да содржи задолжителен сет информации, како и можностите и условите под кои може да биде изменет или раскинат. Со овие одредби се постигнува поголема транспарентност на давателите на услугите и се обезбедува подобра информираност, правна сигурност и еднаков третман на потрошувачите кај давателите на платежните услуги.

Особено значајна новина за потрошувачите ќе биде олеснетото споредување на надоместоците на давателите на платежни услуги за услугите поврзани со платежната сметка коишто ги наплатуваат од нив. За оваа цел, Народната банка со подзаконски акт пропиша листа на 11 најрепрезентативни услуги поврзани со платежна сметка коишто потрошувачите најчесто ги користат, а за кои давателите на платежни услуги ќе доставуваат податоци до Народната банка. Надоместоците за овие услуги ќе бидат објавени на веб-страницата на Народната банка. Притоа, потрошувачите ќе може на лесен начин да ги споредат надоместоците за услугите што ги нудат различните даватели на платежни услуги. На овој начин, се очекува дека ќе се зголеми информираноста на потрошувачите и ќе се олесни донесувањето одлуки од нивна страна за користење на платежните услуги од конкретен давател на платежни услуги.

7.1. Платежни трансакции остварени со безготовински платни инструменти

Вкупниот број на плаќањата⁷⁴ во земјата во 2022 година изнесуваше 195 милиони трансакции и забележа годишен раст од 6,8%, при пад од 3,1% кај вредноста на плаќањата којашто изнесуваше 5.808 милијарди денари.

Промените на навиките на граѓаните и компаниите, поточно сè почестото ползување на придобивките од дигитализацијата на пазарот на платежни услуги, дополнително засилени по појавата на корона-кризата, и натаму се видливи преку зголеменото користење на платежните картички и дигиталните канали за извршување

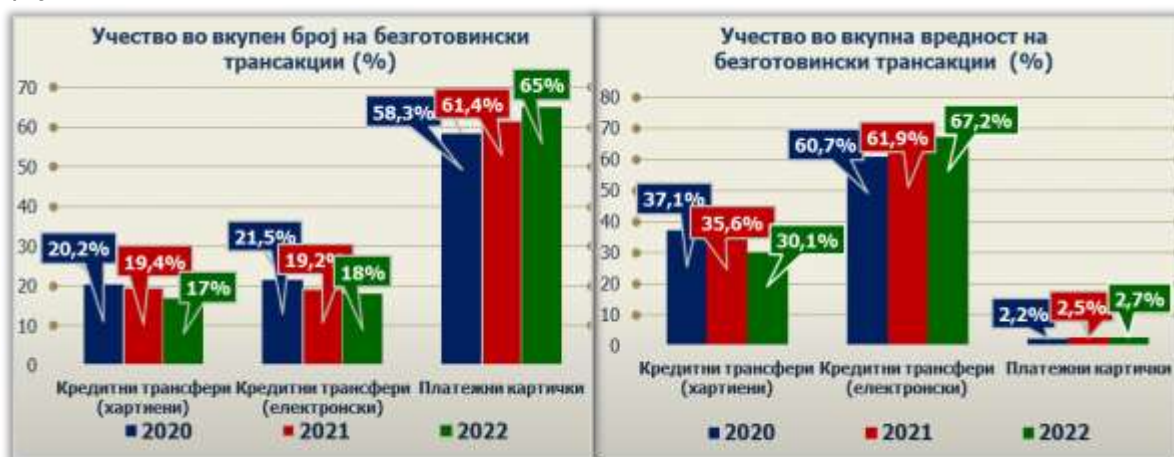
⁷⁴ Плаќањата се однесуваат на трансакциите на правните и физичките лица (без секторот монетарни финансиски институции - МФИ). Немонетарни финансиски институции (неМФИ) се секое физичко и правно лице коешто не му припаѓа на секторот на МФИ. За целите на платежната статистика, давателите на платежни услуги не се вклучуваат во секторот на неМФИ. Платните инструменти што се користат за извршување на плаќањата во Република Северна Македонија се кредитните трансфери и платежните картички, додека чековите беа во употреба до 2007 година, а директните задолжувања сè уште не се користат како платен инструмент.

на плаќањата. Така, во 2022 година е евидентиран годишен раст од 13,1% на бројот на трансакции со платежни картички издадени во земјата коишто се извршени на физичките и виртуелните (интернет) места на продажба во земјата, што придонесе за зголемување на нивното учество од 3,6 п.п. во вкупниот број плаќања и достигна 65%. Истовремено, забележан е пад на вкупниот број на кредитни трансфери од 2,9%, при што кредитните трансфери иницирани електронски забележаа умерен годишен раст од 0,6%, но се забележува намалување на нивното учество за 1,2 п.п. во вкупниот број плаќања (18%), додека, пак, кај кредитните трансфери иницирани на хартија е остварен годишен пад од 6,4%, што придонесе за намалување од 2,4 п.п. на нивното учество во вкупниот број плаќања (17%).

Во вкупната вредност на плаќањата и натаму преовладуваат кредитните трансфери со 97,3%, при зголемено структурно учество за 5,3 п.п. (учество од 67,2%) на кредитните трансфери иницирани електронски за сметка на намалувањето на кредитните трансфери иницирани на хартија за 5,5 п.п. (или учество од 30,1%), а е зголемено и структурното учество на вредноста на плаќањата со платежни картички за 0,2 п.п. (2,7%), во вкупната вредност остварена со безготовински платни инструменти.

Графикон 85

Структурно учество на безготовинските платни инструменти во вкупната вредност и вкупниот број на плаќањата

Извор: НБРСМ.

7.1.1. Кредитни трансфери иницирани од физичките и правните лица

Вкупниот број плаќања извршени со кредитни трансфери иницирани од страна на физичките и правните лица во земјата во 2022 година изнесуваше 65,4 милиони трансакции и забележа годишен пад од 2,9%.

Табела 4

Кредитни трансфери како безготовински платен инструмент за физички и правни лица

2022		
Број на Кредитни трансфери иницирани од не-МФИ (структурално учество)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
Според начинот на иницирање		
хартиени	73,5	35,5
електронски	26,5	64,5
Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери		
персонален сметач	45,0	97,8
мобилен телефон	54,2	2,2
банкомат	0,6	/
други уреди	0,2	/

Извор: НБРСМ

придобивките на електронското банкарство (учество од 64,5% во вкупниот број кредитни трансфери иницирани од правните лица), додека кај физичките лица сè уште преовладува иницирањето на плаќањата на шалтерите на банките (73,5%).

За првпат во текот на 2022 година, се забележува поголема употреба на мобилните апликации, што го потврдува фактот дека граѓаните значително ги користат привилегиите и удобноста од употребата на овој уред за вршење на плаќањата. Имено, граѓаните ги користеле мобилните апликации за иницирање електронски кредитни трансфери со учество од 54,2% или зголемување за 4,7 п.п., во споредба со 2021 година, за сметка на намалувањето од 4,7 п.п. или учество од 45% на персоналните сметачи и намалување од 0,2 п.п. на учеството на банкоматот.

Кај правните лица преовладува употребата на персоналниот сметач (97,8%), но се забележува благ раст на структурното учество на употребата на мобилните банкарски апликации за 0,4 п.п. во споредба со 2021 година, коешто достигна 2,2% во вкупниот број кредитни трансфери иницирани по електронски пат од правните лица.

7.1.2. Платежни картички

Трендот на пораст на вкупниот број трансакции со платежни картички⁷⁵ издадени од домашни издавачи на уредите лоцирани во земјата продолжи и во 2022 година и тие достигнаа 149,6 милиони. Притоа, користењето на платежните картички на физичките и виртуелните (интернет) места на продажба забележа висок годишен раст од 13,1%. Исто така, картичките беа користени за повлекување и депонирање готовина на банкоматите, при што бројот на овие трансакции забележа годишен раст од 1,1%. Продолжува и растот на структурното учество на бројот на трансакции на физичките места на продажба за 1,7 п.п. достигнувајќи 72,7% во 2022 година, под влијание на годишниот раст од 13,3%, за сметка на намаленото учество на трансакциите за повлекување готовина од банкоматите (18,3%), при незначителен раст од 0,5%. Како резултат на промената на навиките и културата на плаќањата на граѓаните и компаниите, употребата на платежните картички на домашните виртуелни (интернет) места на продажба забележа годишен раст од 11,6%, иако нивното учество и натаму е стабилно и сè уште е на релативно ниско ниво (учество од 8,3%). Бројот на трансакции

⁷⁵ Трансакциите со платежни картички издадени во земјата ги вклучуваат трансакциите на физичките места на продажба, виртуелните (интернет) места на продажба и повлекувањето и депонирањето готовина на банкоматите во земјата.

Во структурата на кредитните трансфери од аспект на корисникот и натаму преовладуваат правните лица со 65,8% додека, пак, остатокот од 34,2% се иницирани од физичките лица (67,4% и 32,6%, соодветно во 2021 година). Притоа, забележливо е дека правните лица сè почесто ги користеле

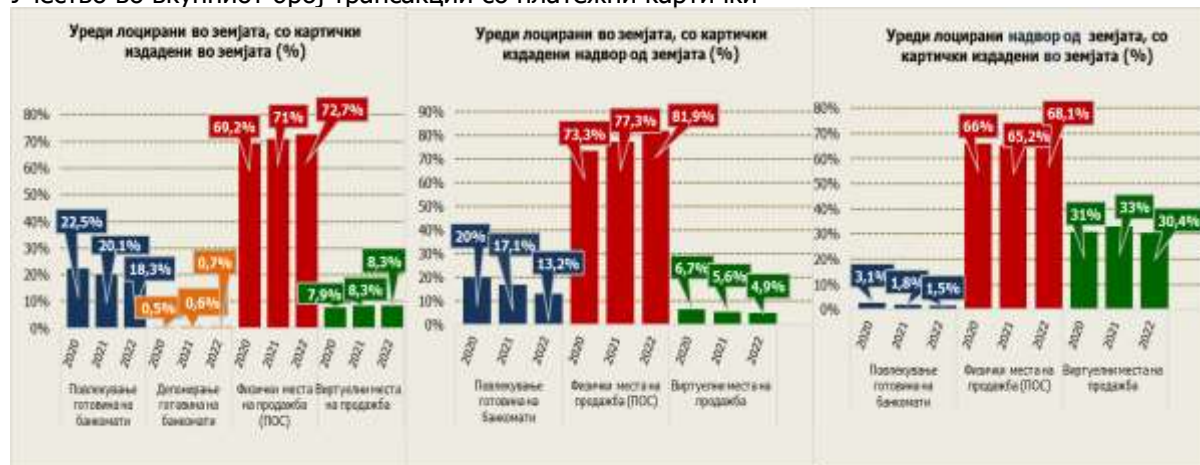
за депонирање готовина на банкоматите забележа висок годишен раст од 22%, но нивното учество во вкупниот број трансакции со платежни картички е сè уште ниско (0,7%).

И во 2022 година се бележи раст на бројот на трансакциите во земјата со платежни картички од странски издавачи. Така, на уредите лоцирани во земјата се извршени 12,5 милиони трансакции со платежни картички издадени од странски издавачи, при што е остварен значителен годишен раст од 48,5%. Анализирани од аспект на нивната употреба, и во текот на 2022 година сè повеќе се користени за плаќање на физичките места на продажба, коешто при годишен раст од 57,3%, доведе до зголемување на нивното учество од 4,6 п.п. коешто достигна 81,9%. При помал годишен раст од 14,6%, учеството на картичките за повлекување готовина од банкоматите се намали за 3,9 п.п. и се сведе на 13,2%, додека учеството на употребата на платежните картички на виртуелните места на продажба се намали за 0,7 п.п. и достигна 4,9%, при годишен раст од 31,2%.

Значителен годишен раст од 31,8% во 2022 година е забележан во употребата на платежните картички издадени од домашни издавачи на уредите лоцирани надвор од земјата, при што се извршени 12,1 милион трансакции. Притоа, забележана е зголемена употреба на платежните картички на уредите на физичките места на продажба со годишен раст од 37,8%, што доведе до зголемување на нивното структурно учество за 2,9 п.п. коешто достигна 68,1% и зголемена употреба на платежните картички на виртуелните (интернет) места на продажба на странски субјекти од 21,1% годишно, при пад на нивното структурно учество на 30,4%, односно за 2,6 п.п. Повлекувањето готовина со домашни картички на банкоматите во странство и натаму е ниско и стабилно (структурно учество од 1,5%, со незначителен годишен пад од 0,3 п.п.).

Графикон 86

Учество во вкупниот број трансакции со платежни картички

Извор: НБРСМ.

7.2. Платежна инфраструктура

Инфраструктурата за електронски плаќања во земјата се проширува и во 2022 година, како резултат на постојаниот развој на бесконтактната технологија, којашто зема сè поголем замав во доменот на плаќањата со платежните картички. Имено, на крајот на 2022 година, од 2,1 милион картички издадени во Република Северна Македонија, 69,7% од картичките се засновани и на бесконтактна технологија (1,4

милиони картички), а 86,3%, односно 27.771 од вкупно 30.011 уреди на физичките места на продажба поддржуваат и бесконтактни плаќања, при едновременно зголемување на нивниот број за 1,2% и 3,1% соодветно, во споредба со крајот на 2021 година. Зголемена понуда и употреба на современи дигитални уреди за вршење на плаќањата во 2022 година се забележува и преку годишниот раст од 16,3% на бројот на банкоматите со дополнителна функција за депонирање готовина, додека, пак, состојбата на бројот на банкоматите со дополнителна функција за иницирање кредитен трансфер е речиси непроменета (298 банкомат, наспроти 297 на крајот на 2021 година).

Покрај солидната инфраструктура којашто поддржува прифаќање електронски плаќања во земјата, развојот на дигитализацијата се согледува и преку употребата на дигитализираните платежни картички. На крајот од 2022 година, бројот на дигитализираните платежни картички за вршење плаќања преку мобилни телефони и преку други паметни уреди за вршење бесконтактни плаќања, изнесуваше 40.664, од кои најголемиот дел (68,6%) се дигитализирани платежни картички со дебитна функција, а остатокот им припаѓа на дигитализираните платежни картички со кредитна функција.

Вкупниот број трансакциски сметки на клиентите кај банките за извршување на плаќањата во земјата на крајот на 2022 година изнесува 3,75 милиона и бележи мал незначителен годишен пад од 0,8%, што се должи на падот на сметките на физичките лица. Од аспект на структурата, и натаму најголемиот број, или 95% од трансакциските сметки се на физички лица и 5% се на правните лица. Секое трето физичко лице депонент поседува сметки за вршење плаќања со користење персонални сметачи и/или мобилни апликации за електронско иницирање на кредитните трансфери, додека, пак, кај правните лица, 44,1% од вкупниот број трансакциски сметки овозможуваат електронски плаќања, што претставува зголемување за 0,8 п.п. во однос на крајот на 2021 година.

На крајот на 2022 година, забележан е годишен раст од 16,1% кај вкупниот број трговци во земјата коишто прифаќаат плаќања со платежни картички (14.962), предизвикан пред сè од годишниот раст на бројот на трговците на виртуелните места на продажба за 19% (1.603), како и од годишниот раст на бројот на трговците коишто прифаќаат плаќања со картички на физичките места на продажба за 15,8% (13.359).

7.3. Платни системи во земјата

Во 2022 година вкупната вредност на трансакциите во земјата остварена преку платните системи – МИПС⁷⁶, КИБС⁷⁷ и КАСИС⁷⁸ достигна 16.714 милијарди денари, при остварени 32,1 милион трансакции, забележувајќи годишен пад кај вредноста од 14,2%, и годишен раст од 1,4% кај бројот на остварените трансакции. Од аспект на вредноста на трансакциите, најголемиот дел се извршени преку платниот систем МИПС, и тоа 97%, додека останатиот дел од 3% од вкупните плаќања се извршени преку платниот систем

⁷⁶ Народната банка е сопственик и оператор на Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС) како единствен систем во земјата за големи и итни плаќања во денари помеѓу неговите учесници, преку којшто се врши и порамнување на платните трансакции поврзани со спроведувањето на монетарната политика, се врши конечното порамнување на другите платни системи и системи за порамнување хартии од вредност, како и на платежните трансакции за државата и државните органи и другите учесници во системот.

⁷⁷ Клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје е оператор на платниот систем за мултилатерално одложено нето-порамнување за обработка на мали плаќања, чиј износ не надминува 1.000.000 денари.

⁷⁸ Интернационалниот картичен систем АД Скопје (КАСИС) претставува систем за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата со домашни брендови на платежни картички.

КИБС. Во структурата на бројот на трансакции во истиот период, најголемо учество забележа платниот систем КИБС (76%), по што следува платниот систем МИПС со 23%, додека КАСИС има мало учество (0,03%).

Графикон 87

Плаќања остварени преку платните системи во 2022 година

Извор: НБРСМ

Нето-порамнувањата на плаќањата преку платниот систем КИБС и платниот систем КАСИС се вршат на редовна основа преку системот за порамнување МИПС, којшто во 2022 година работеше 247 дена, со целосна достапност за учесниците во системот од 100%.

7.4. Надзор на платните системи во согласност со меѓународно прифатените стандарди

Надзорните активности на Народната банка се извршуваа на редовна основа, во согласност со националната правна рамка којашто важеше до крајот на 2022 година⁷⁹, а во која се преточени меѓународно прифатените стандарди за надзор⁸⁰. Надзорот на платните системи којшто го врши Народната банка е насочен кон намалување на ризикот поврзан со можни нарушувања во работењето на платните системи преку утврдување на потенцијалните ризици во нивното работење, а се спроведува преку теренски надзор, со увид кај операторот којшто управува и раководи со платниот систем и со редовно вонтеренско следење на работењето на платниот систем преку извештаите коишто се доставуваат до Народната банка. На овој начин, со надзорните активности Народната банка придонесува кон зголемување на сигурноста и ефикасноста во извршувањето на платежните трансакции.

Во текот на 2022 година, Народната банка го заврши теренскиот делумен надзор на операторот на платниот систем КИБС за процена на усогласеноста на работата на овој платен систем со барањата од шест принципи применливи за значајните платни

⁷⁹ Закон за платниот промет („Службен весник на Република Македонија“ бр.113/07, 22/08, 159/08, 133/09, 145/10, 35/11, 11/12, 59/12, 166/12, 170/13, 153/15, 199/15, 193/17, 7/19 и 31/20), Одлука за начинот и методологијата на надзор на платните системи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/16 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.177/21) и Одлука за критериумите и стандардите за работењето на платните системи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 17/16).

⁸⁰ „Принципи за инфраструктурата на финансиските пазари“ (ПИФМ) на Комитетот за системи за плаќање и порамнување и Технички комитет на Меѓународната организација на комисии за хартии од вредност.

системи⁸¹ и утврди дека КИБС ги почитува принципите коишто беа цел на надзорот, при што се дадени и некои препораки за натамошно унапредување на работењето на платниот систем. Со овој надзор, започна вториот циклус на надзор над платниот систем КИБС со примена на меѓународно прифатените стандарди.

Исто така, Народната банка е во завршна фаза на вториот теренски делумен надзор на платниот систем МИПС за оценка на усогласеноста со преостанатите девет принципи⁸² на работењето на овој системски значаен платен систем од првиот циклус на надзор со примена на меѓународно прифатените стандарди.

Воедно, извршувањето на дадените препораки од завршените теренски надзори на платните системи се следат од страна на Народната банка и се согледува дека тие се исполнуваат во дадените рокови, со што се намалува ризикот за падови и нарушување на системите.

Истовремено, на редовна основа се спроведуваше вонтеренски надзор на платните системи, врз основа на кој беше утврдено дека во текот на 2022 година платните системи во земјата работеа со највисоко ниво на оперативност, достапност и ефикасност, без забележани падови на системите.

⁸¹ Надзорот на КИБС за проценка на усогласеноста на работата на овој платен систем класифициран како значаен платен систем се врши со 13 принципи во еден циклус.

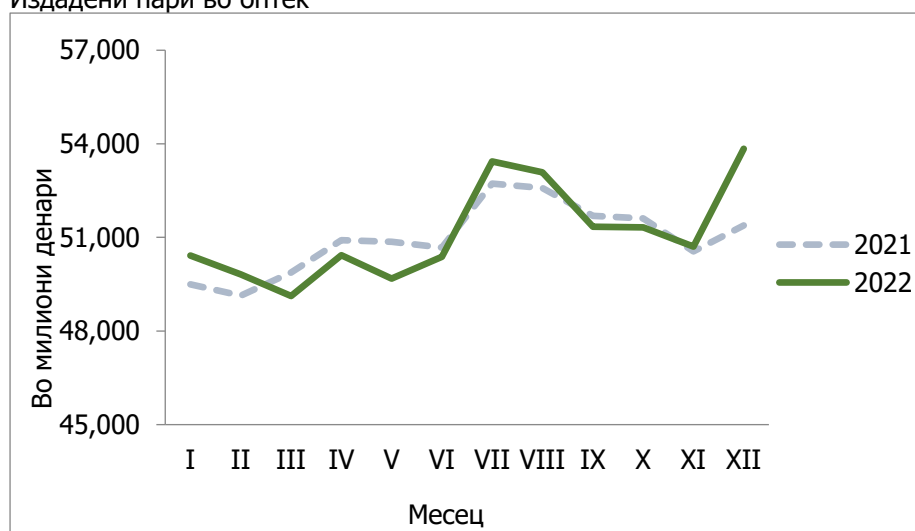
⁸² Надзорот на МИПС за проценка на усогласеноста на работата на овој платен систем класифициран како системски значаен платен систем се врши со 18 принципи во еден циклус.

VIII. Издавање и управување со книжните и кованите пари на Република Северна Македонија – трезорско работење

8.1. Издадени пари во оптик

Со состојба на 31.12.2022 година, вкупниот износ на издадените пари во оптик е 53.841 милион денари и во однос на крајот од 2021 година, тие бележат зголемување од 2.460 милиони денари, или 4,8%⁸³. Структурата на парите во оптик укажува дека на крајот на годината, книжните пари учествуваат со 97,8%, а кованите пари со 2,2% од вкупната вредност. Од аспект на бројот на издадени пари во оптик, учеството на книжните пари изнесува 27,7% (118 милиони парчиња), а на кованите пари 72,3% (308,2 милиона парчиња).

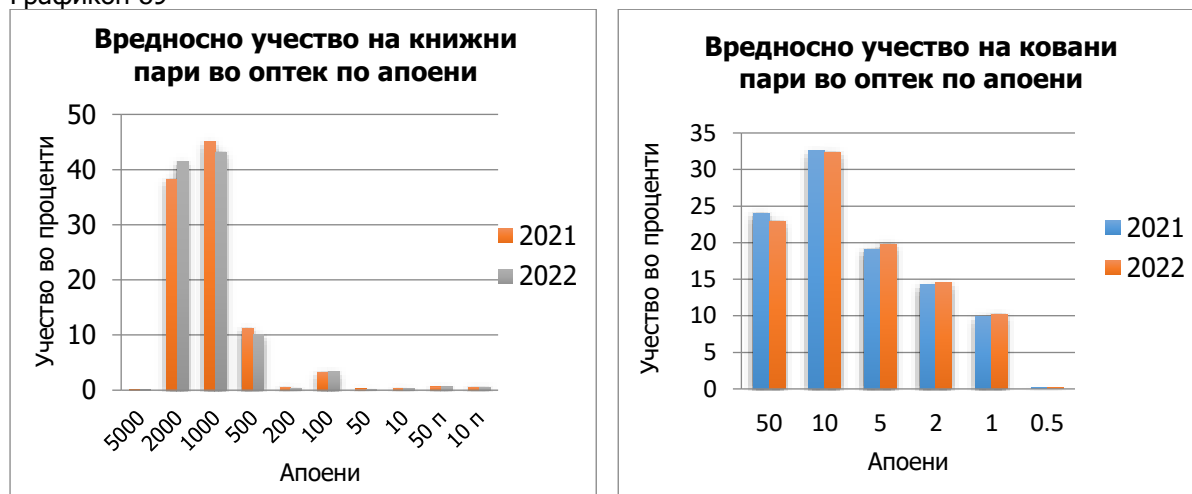
Графикон 88
Издадени пари во оптик

Извор: НБРСМ.

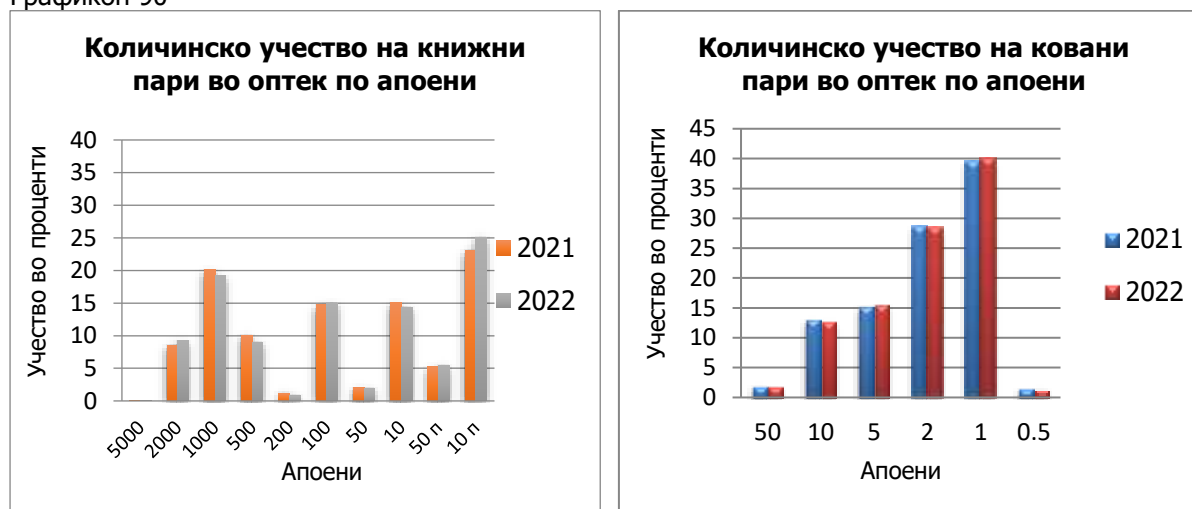
Најголемо учество во вкупната вредност на емитираните книжни пари имаат книжните пари во апоен од 1000 денари (43,1%), 2000 денари (41,4%) и 500 денари (10%). Останатите книжни пари учествуваат со 5,5% во вкупната вредност. Во 2022 година, најголемо учество во вредноста на кованите пари имаат апоените од 10 денари (32,4%), 50 денари (22,9%) и 5 денари (19,8%).

⁸³ Во прикажаните податоци за издадените пари во оптик, не се вклучени количините и вредноста на кованите пари за колекционерски цели, коишто Народната банка од уметнички, културни и промотивни причини ги изработи и ги пушти во оптик. Кованите пари за колекционерски цели се достапни првенствено во странство, но и во Република Северна Македонија. Вредноста на кованите пари за колекционерски цели во оптик, со состојба на 31 декември 2022 година, изнесува 11,7 милиони денари, со што вкупната вредност на парите во оптик во 2022 година изнесува 53.852 милиони денари.

Графикон 89⁸⁴

Извор: НБРСМ.

Графикон 90

Извор: НБРСМ.

Во структурата на парите во оптек според бројот на парчиња, најголемо учество имаат книжните пари во апоен од 10 денари – полимер (25,1%), 1000 денари (19,2%), 100 денари (15%) и 10 денари (14,4%). Останатите книжни пари учествуваат со 26,3% во вкупната количина на книжните пари во оптек. Најголемо учество на кованите пари во оптек има апоенот од 1 денар (40,1%) и 2 денари (28,5%).

Полимерните пари во структурата на издадените пари во оптек имаат занемарливо вредносно учество (1,2%) во однос на останатите книжни пари, при што треба да се има предвид нивната ниска номинална вредност. Според количината, учеството на полимерните пари во вкупниот број книжни пари во оптек е забележително и изнесува 30,5%, имајќи ја предвид нивната значајна улога во малопродажбата.

⁸⁴ Со буквата „п“ во графиконите се обележани полимерните пари.

8.2. Снабдување на банките и центрите за готовина со книжни и ковани пари

Народната банка, во текот на 2022 година, изврши издавање готовина на банките и центрите за готовина⁸⁵ во износ од 18.851 милион денари (зголемување од 7,4% во однос на 2021 година). Истовремено, е примена готовина од банките и центрите за готовина во износ од 16.394 милиони денари (зголемување од 1,2% во однос на 2021 година). Анализата на апоенската структура на книжните и кованите пари укажува дека кај книжните пари најголемо учество во вкупниот промет се забележува кај апоенот од 1000 денари од 27,3% во 2022 година (односно 24% во 2021 година), а кај кованите пари преовладува апоенот од 1 денар со учество од 34,7% во 2022 година (наспроти 22,4% во 2021 година).

Графикон 91

Извор: НБРСМ.

8.3. Обработка и поништување книжни и ковани пари

Во текот на 2022 година, во процесот на контрола на квалитетот на книжните пари коишто биле во оптек се обработени вкупно 31,6 милиони парчиња, од кои заради несоодветност за оптек се уништени 11 милиони парчиња (8 милиони книжни пари во 2021 година). Најголемо учество во уништените книжни пари имаат апоените од 1000 денари (42,1%) и 100 денари (33,1%). Во 2022 година се обработени и 3,5 милиони парчиња ковани пари во апоени од 1, 2, 5, 10 и 50 денари, од кои 14 илјади парчиња се повлечени како несоодветни за оптек.

8.4. Експертиза на сомнителни / фалсификувани пари

Во рамките на своите надлежности, како единствена овластена институција за утврдување на автентичноста на книжните и кованите пари деноминирани во денари и

⁸⁵ Во текот на 2022 година во активностите поврзани со процесот на снабдување со готовина и натаму активно функционираат двата центри за готовина каде што се пренесоа дел од готовинските операции од деловните банки.

во странски валути, Народната банка и во текот на 2022 година успешно ја извршува функцијата на експертиза на доставените сомнителни пари.⁸⁶

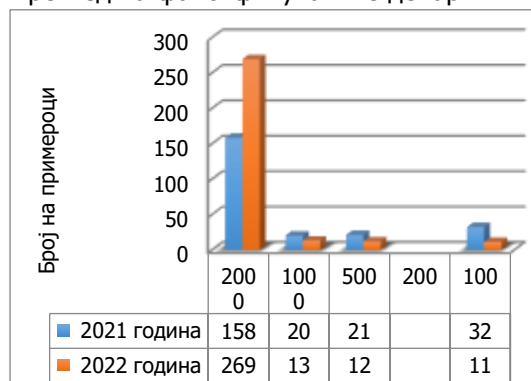
При експертизите на доставените сомнителни книжни пари деноминирани во денари, коишто се извршени во текот на 2022 година, се утврдени 305 фалсификувани примероци, што претставува зголемување за 32% во однос на утврдените фалсификувани книжни пари откриени во текот на 2021 година. Во вкупниот број откриени фалсификувани книжни пари во 2022 година, најзастапен е апоенот од 2000 денари – 269 парчиња, или 88,2% од вкупниот број фалсификати, потоа следат апоенот од 1000 денари – 13 парчиња, или 4,3% од вкупниот број фалсификати и апоенот од 500 денари – 12 парчиња, или 3,9% од вкупниот број фалсификати. Вкупната вредност на фалсификуваните денари во 2022 година изнесува 558.100,00 денари и има незначително учество во однос на вкупната вредност на парите во оптек.

Во рамките на своите овластувања, а заради утврдување на можноста за замена врз основа на пропишаните критериуми, Народната банка во овој временски период изврши и стручно вештачење на 457 примероци оштетени книжни пари доставени од банките и центрите за готовина.

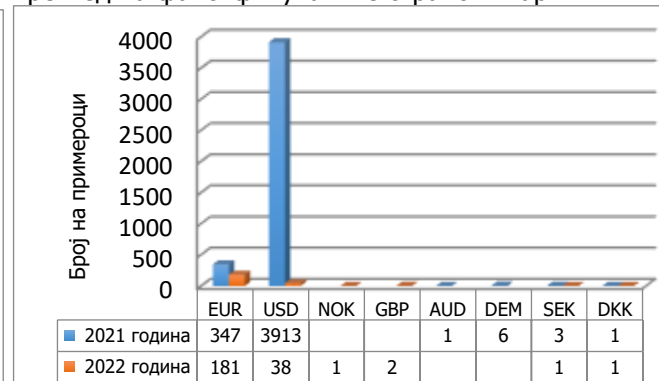
Исто така, Народната банка во текот на 2022 година вршеше замена на оштетените книжни и ковани пари коишто ги доставуваа физичките лица, како и замена на парите коишто се повлечени од оптек, а за кои не постои временско ограничување за нивна замена. Вкупно е извршена замена на 11.101 парче на оштетени книжни / ковани пари и 9.033 парчиња книжни пари коишто се повлечени од оптек.

Графикон 92

Преглед на фалсификуваните денари

Преглед на фалсификуваните странски пари

Извор: НБРСМ.

Во однос на извршените експертизи на доставените сомнителни книжни и ковани пари деноминирани во странски валути во 2022 година, од вкупно 506 направени анализи се утврдени 224 фалсификувани пари и 282 оригинални пари. Во вкупниот број фалсификувани книжни пари, најзастапени се книжните пари во евра (181 парче) и американски долари (38 парчиња). Општата оцена е дека фалсификуваните книжни пари имаат релативно лош квалитет на изработка, што овозможува едноставно и лесно откривање и утврдување на нивните карактеристики⁸⁷.

⁸⁶ Заради мерките за превенција од ширење на вирусот ковид-19, Народната банка и во текот на 2022 година ги одложи специјализираните обуки на вработените во банките и центрите за готовина, како и обуките планирани согласно националниот план за обуки, во чии рамки експертите на Народната банка требаше да обезбедат обуки за полициските службеници и вработените во останатите институции вклучени во борбата против фалсификување на парите.

⁸⁷ При експертизата на техниката на изработка на фалсификуваните книжни пари, утврдено е дека тие се изработени главно на обична хартија, без доволно заштитни елементи, со користење компјутерска техника (скенирање и печатење) или, пак, со користење фотокопир во боја.

Во текот на 2022 година, забележана е појава на големи количини на фалсификувани ковани монети на евра. Откриени се вкупно 13.983 парчиња фалсификувани монети на евра, и тоа 13.583 парчиња во апоен од 2 евра, 321 парче во апоен од 1 евро и 79 парчиња во апоен од 50 центи.

8.5. Контрола на примената на стандардите и критериумите за готовинско работење кај банките и центрите за готовина

Почитувајќи ги мерките за заштита од ширење на вирусот ковид-19, Народната банка во текот на 2022 година им се посвети на посредните контроли на податоците за видот и бројот на машините за обработка на пари, локациите каде што се сместени тие и количината на парите обработени преку машините за обработка и парите обработени рачно, коишто банките и центрите за готовина ги доставуваат до Народната банка квартално. Кон крајот на 2022 година, со намалувањето на мерките и создавањето целосни безбедносни услови за одвивање на предвидените активности, Народната банка продолжи со непосредна теренска контрола.

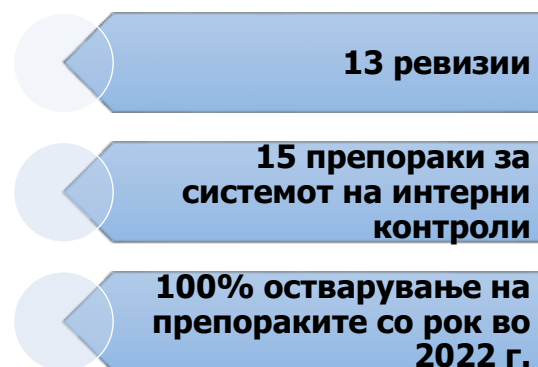
Во референтниот период се спроведени вкупно 35 редовни тестирања на машините за обработка на книжни и ковани пари, заради изминување на временската рамка на важноста на потврдите со кои се докажува способноста на машините за вршење соодветна обработка на парите.

8.6. Продажба на ковани пари за колекционерски цели

Кованите пари за колекционерски цели се уникатни, репрезентативни пари, со извонредна уметничка вредност којашто придонесува за промоција на Република Северна Македонија во странство. Иако, првенствено продажбата на кованите пари за колекционерски цели е наменета и се одвива во странство, се бележи интерес за нив и во земјава⁸⁸. Во 2022 година, се продадени вкупно 125 примерока од кованите пари за колекционерски цели.

⁸⁸ Заради нивна поголема достапност за набавка, во попладневните часови и во неработните денови, Народната банка овозможи нивна комисиона продажба преку Националната установа „Спомен куќа на Мајка Тереза“, Скопје.

IX. Внатрешна ревизија

Внатрешната ревизија е независна функција којашто ѝ помага на Народната банка да ги оствари своите цели со применување систематски, објективен пристап за оценување и подобрување на ефективностa на управувањето со ризиците, контролите и процесите на управување.

Дирекцијата за внатрешна ревизија (ДВР) работи во согласност со Стандардите за професионална практика на внатрешната ревизија (Стандардите), како и во согласност со Кодексот за професионална етика на внатрешните ревизори (Кодексот) на Институтот за внатрешни ревизори во Флорида, САД, коишто се прифатени како национални стандарди за работење на внатрешната ревизија.

Работењето на ДВР е „генерално усогласено“ со Стандардите и со Кодексот⁸⁹, според надворешната процена на работењето на ДВР направена од страна на експерти од Централната банка на Холандија.

ДВР применува двојна линија на известување, од административен аспект до гувернерот на Народната банка и од функционален аспект до Комитетот за ревизија и Советот на Народната банка, со што се обезбедува независноста на функцијата внатрешна ревизија.

Во текот на 2022 година, ДВР целосно ја спроведе Годишната програма за работа, преку остварување на редовните ревизорски активности, како и активностите за потврдување на квалитетот и унапредување на своето работење.

Во 2022 година, беа извршени вкупно 13 ревизии (12 редовни ревизии и 1 вонредна ревизија), при што беа дадени вкупно 15 препораки за подобрување на системот на интерни контроли. На редовна квартална основа се следеше спроведувањето на дадените препораки, при што сознанијата од извршените следења укажуваат на тоа дека препораките се почитуваат и се остваруваат во зададените рокови. Нивото на остварување на вкупно 14 дадени препораки, од минатите години (3) и од 2022 година (11), со рок на остварување во 2022 година, изнесува 100,0%, односно сите препораки се остварени во дадените рокови.

Покрај редовните, внатрешната ревизија оствари активности за примена на Програмата за потврдување на квалитетот и унапредување на работењето на ДВР. Според Програмата, во текот на 2022 година се изврши ревидирање и ажурирање на интерните процедури за работа и се изработија извештаи од извршените периодични самопроцени на соодветноста на интерните акти на ДВР, како и на придонесот на ДВР

⁸⁹ Има три нивоа на усогласеност: генерална усогласеност, делумна усогласеност и неусогласеност.

за подобрување на работењето на Народната банка од аспект на нејзината ефективност и ефикасност.

Работењето на ДВР беше поблиску надгледувано од Комитетот за ревизија на неговите редовни седници во текот на 2022 година.

9.1. Работење на Комитетот за ревизија

Комитетот за ревизија (Комитетот) е постојано работно тело на Советот на Народната банка (Советот), формирано заради натамошно унапредување на корпоративното управување во Народната банка, зајакнување на контролните процеси при извршувањето на нејзините активности и законски задачи.

Работењето на Комитетот е регулирано со Одлуката за работа на Комитетот за ревизија и утврдување на неговиот делокруг на работа, со којашто се дефинираат неговиот состав, целите, делокругот на работа, овластувањата, одговорностите и начинот на известување.

Целта на Комитетот за ревизија е да му помага на Советот во исполнувањето на неговите надзорни одговорности на работењето на Народната банка, преку спроведување на следниве активности во неговиот делокруг на работа:

- Надгледување на сметководствените политики и финансиското известување;
- Надгледување на ефикасноста и ефективноста на внатрешната ревизија;
- Следење на процесот на избор на независно друштво за ревизија, надгледување на процесот на ревизија и работата на избраното друштво за ревизија;
- Процена на севкупната ефективност на системот на интерни контроли и рамката за управување со ризиците, со кои се штитат средствата на Народната банка;
- Надгледување на соодветноста на рамката за усогласеност на работењето со прописите и ефективноста на процесот на следење на усогласеноста на ниво на Народната банка.

Комитетот за ревизија е составен од три неизвршни членови на Советот.

Во текот на 2022 година, Комитетот за ревизија одржа осум седници. Членовите на Комитетот учествуваа во дискусии и анализи за темите коишто беа разгледувани и ги предлагаа за усвојување од страна на Советот. Исто така, за одредени прашања подетално ги информираа членовите на Советот.

Имено, на одржаните седници, Комитетот го разгледуваше Извештајот на надворешниот ревизор за извршената ревизија на финансиските извештаи за 2021 година и даде мислење до Советот за предлогот за избор на надворешно друштво за ревизија. Исто така, се следеше остварувањето на дадените препораки од страна на внатрешната ревизија, со што се придонесува за намалување на оперативните ризици.

Х. Управување со човечките ресурси

298 стручни оспособувања

Грижа за вработените

Мотивација и постојано усовршување

Управувањето со човечките ресурси е еден од клучните фактори за успешно функционирање на секоја организациска целина. Народната банка на Република Северна Македонија е институција којашто постојано се грижи и инвестира во своите вработени, заради јакнење на нивните вештини и компетенции и зголемување на стручните знаења, со цел да се создаде високостручен кадар којшто соодветно ќе им одговори на предизвиците за успешно остварување на целите на работењето.

На крајот на 2022 година, бројот на работници⁹⁰ во Народната банка изнесува 442 и се бележи негово зголемување во однос на крајот на 2021 година (426 вработени). Истовремено, се забележува промена во половата структура на работниците во Народната банка во однос на претходната година. Имено, женската популација во 2022 година изнесува 55,9%, а машката популација 44,1% од вкупните вработени, наспроти 57,3% од женската популација, односно 42,7% од машката популација во 2021 година.

Графикон 93

Квалификациска структура на работниците во Народната банка според Националната рамка на квалификации на РСМ (во проценти, со состојба на 31.12.2022 година)

Извор: НБРСМ.

Од аспект на квалификациската структура, највисоко учество од 44,5% бележат работниците со високо образование (четиригодишни студии), а потоа следат работниците со магистерски студии со 22,7%. Во однос на старосната структура, просечната старост на работниците во 2022 година изнесува 43,8 години, наспроти просечната старост од 44,4 години, во 2021 година.

Народната банка и во текот на 2022 година продолжи со грижата за вработените, преку непречено спроведување на клучните процеси коишто се однесуваат на усовршување и развој на вработените заради одржување високо ниво на мотивација,

зголемување на ангажираноста и задржување на кадрите.

Клучните процеси коишто се однесуваат на постојано усовршување и развој на вработените, коишто несомнено претставуваат значајна алатка за мотивација, задржување на вработените, како и за намалување на одливот на кадри, постојано се

⁹⁰ Заедно со бројот на работниците ангажирани од Агенцијата за привремени вработувања, вкупниот број вработени изнесува 454. Графиконите во овој дел се изработени според вкупниот број вработени.

спроведуваа и во текот на 2022 година. За таа цел, на редовна основа се спроведуваа процесите на стручно усовршување, оценувањето на успешноста во работењето и наградувањето. И оваа година беа спроведени советувања на ниво на организациски единици, поврзани со спроведувањето на процесот на оценување на успешноста во работењето, а дополнително беше одржана и презентација за новоназначените оценувачи заради приближување и запознавање со овој процес, при што беа разгледани можните предизвици со кои би можеле да се соочат оценувачите, како и начините за нивно надминување.

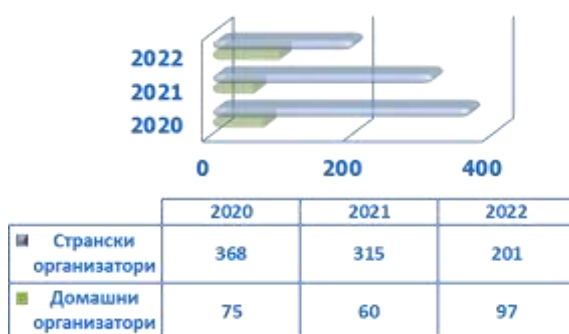
Врз основа на претходна анализа, за зајакнување и унапредување на вештините на вработените беа спроведени специјализирани обуки за напредно ниво на „Мајкрософт ексел“, со интерни предавачи, со што истовремено се користи потенцијалот на интерните човечки ресурси.

Процесот на менторство претставува уште еден од најзначајните процеси коишто постојано се спроведуваат во Народната банка, заради поддршка на развојот на работникот и на неговото управување со индивидуалната кариера, стекнување или унапредување на знаењата, вештините и способностите за одреден работен процес и постојано учење и напредување на работното место. Во мај 2022 година, беше спроведена обука од страна на надворешен предавач при што беа обучени вкупно 73 работници ментори.

Како резултат на потребата од постојано јакнење на менаџерските и лидерските вештини за управување со човечките ресурси, како и на вештините за мотивирање и обука на новоназначените и постојните тактички раководители, беше спроведена „Обука за лидерство со примена на алатките за невролингвистичко програмирање (НЛП)“, којашто беше изведена во ноември 2022 година, за вкупно 31 тактички раководител.

Графикон 94

Број на остварени стручни оспособувања во земјата и во странство

Вкупниот број остварени стручни оспособувања во 2022 година изнесува 298, при што во нив се вбројуваат различни категории стручно оспособување како е-курсеви, семинари, работилници, обуки и вебинари. Во однос на претходната 2021 година, вкупните стручни оспособувања бележат значително намалување од 20,5%, но всушност нивниот број бележи нормализација имајќи предвид дека за време на пандемијата голем број настани беа организирани виртуелно. Следејќи го намалувањето на мерките коишто се однесуваат на заштита од

вирусот ковид-19, организаторите во текот на 2022 година започнаа да организираат дел од обуките со физичко присуство, иако значителен дел беа спроведени и во виртуелен формат. Во текот на 2022 година, стручните оспособувања организирани од странски организатори забележаа поголемо намалување од 36,2% во однос на претходната година, додека, пак, стручните оспособувања кај домашните организатори забележаа значително зголемување од 61,2%. Бројот на работници коишто посетиле стручно оспособување, во 2022 година, изнесува 159 што, во споредба со претходната година бележи намалување за 20,9%. Сепак, посетеноста на стручните оспособувања е

на одржливо ниво и се должи на тоа што дел од организаторите и понатаму овозможуваа учество на повеќе учесници на ист настан, како и на фактот што стручните оспособувања во виртуелна форма кај странските организатори не повлекуваат трошоци за Народната банка.

Главните надворешни организатори на стручните оспособувања се европските централни банки, Меѓународниот монетарен фонд во соработка со Здружениот институт на Виена, Централната банка на Германија и Централната банка на Франција со кои Народната банка засилено соработува преку програмите за меѓусебна соработка. Истовремено, како главни организатори на стручните оспособувања во земјата се јавуваат домашните центри за едукација, коишто ги обработуваат темите од областа на промените во законските регулативи, како и теми коишто се однесуваат на работењето на Народната банка.

XI. Извршување на Програмата за работа за 2022 година

Вовед

Во текот на 2022 година, Народната банка ги остваруваше програмските активности во услови на продолжена неизвесност, предизвикана од пост-пандемичните околности и случувањата во Украина. Овие фактори доведоа до енергетска криза и зголемени инфлациски притисоци, во глобални рамки и во домашната економија. Народната банка и натаму е цврсто фокусирана на стратегиските определби за одржување на ценовната стабилност, стабилноста на девизниот курс, како и на финансиската стабилност, преземајќи ги потребните мерки.

Програмата за работа на Народната банка на Република Северна Македонија за 2022 година содржи 183 програмски активности за остварување на деветте стратегиски цели утврдени со Стратегискиот план на Народната банка на Република Северна Македонија за периодот 2022 – 2024 година.

Програмата се извршува преку оптимално насочување на расположливите ресурси кон приоритетните области, јакнење на капацитетите во сите сегменти на работењето, понатамошно подобрување на квалитетот на работењето, притоа овозможувајќи следење и оцена на резултатите и ефективноста на преземените мерки и активности.

Програмските активности опфаќаат спроведување на редовните работни процеси и активности поврзани со проектите коишто се непосредно поврзани со стратегиските цели и институционалните капацитети на Народната банка. Целта на програмските активности е да се оствари предвидената визија на Народната банка, а тоа е да биде препознаена како независна, одговорна, професионална, иновативна и транспарентна институција којашто ужива висока доверба и кредибилитет во јавноста.

Стратегиски цели

1. Унапредување на инфраструктурата за водење на монетарната политика
2. Задржување и натамошно јакнење на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем
3. Поддршка на населението и корпоративниот сектор преку развој на сигурни, иновативни и ефикасни платни системи
4. Унапредување на инвестициската политика и обезбедување оптимален поврат на девизните резерви согласно со принципите на сигурност и ликвидност
5. Приспособување кон стандардите на Европскиот систем на централни банки
6. Зголемена транспарентност и отчетност
7. Финансиска едукација и инклузија
8. Зголемена свесност за климатските промени и придонес за зелена одржлива економија
9. Зајакнување на управувањето со ризиците на ниво на Народната банка

Институционални капацитети

1. Интегритет и доверба во националната парична единица
2. Човечки ресурси
3. Информатички систем
4. Статистички податоци
5. Истражувачка дејност

„Централна банка којашто со флексибилни, соодветно осмислени и навремени одлуки, во време на брзи промени и дигитална трансформација, придонесува за повисок животен стандард на граѓаните преку создавање амбиент на одржлив и инклузивен економски развој“

Визијата на Народната банка е да биде препознатлива како:
независна | одговорна | професионална | иновативна | транспарентна
институција којашто има висока доверба и кредибилитет

Задржување на стабилноста на девизниот курс на денарот при неповолно глобално и домашно окружување

Високото ниво на девизни резерви придонесе за ублажување на ефектите од пазарните ризици

Унапредување на истражувачката и статистичката функција на Народната банка

Зајакнување на банкарската регулатива и супервизија во согласност со стандардите на ЕУ во функција на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем

Придонес на Народната банка кон евроинтегративните процеси

Со новите законски решенија за платежни услуги и платни системи до повисока заштита на плаќањата на населението и корпоративниот сектор

Зголемување на фокусот кон „зелен раст“ и негово финансирање

Зајакнување на заштитата на потрошувачите и натамошен развој на финансиската едукација

Зголемување на транспарентноста и отчетноста, засилена комуникација со јавноста

Зајакнување на управувањето со ризиците со фокус кон киберотпорноста и оперативната отпорност

Стратегиска цел 1 – Унапредување на инфраструктурата за водење на монетарната политика

Народната банка успешно ги спроведуваше активностите за водење на монетарната политика во специфични услови коишто наметнуваа внимателно следење на глобалните и домашните состојби и детално осмислување и извршување на соодветните одлуки. Во рамките на оперативното спроведување на монетарната политика, Народната банка на редовна основа ја информира јавноста за донесените монетарни мерки и одлуки.

Во однос на монетарните услови во 2022 година, Народната банка преземаше активности за натамошно задржување на стабилноста на девизниот курс на денарот, коишто вклучуваа интервенции на девизниот пазар, активно следење и анализирање на случувањата и трендовите на домашниот девизен пазар и зачестена комуникација со банките за подобро осознавање на движењата на девизниот и менувачкиот пазар. Исто така, Народната банка го продолжи циклусот на нормализирање на монетарната политика, преку зголемување на каматните стапки на монетарните инструменти, и во неколку наврати активно го приспособуваше системот на задолжителна резерва, заради поттикнување зголемена понуда на привлечни денарски депозитни производи од страна на банките. Во последниот квартал од 2022 година, Народната банка ја ревидира рамката на институции коишто имаат пристап до монетарните инструменти за повлекување ликвидност од банкарскиот систем, овозможувајќи им на штедилниците еднакви можности за пласирање средства во благајнички записи и расположливи депозити, како и на домашните деловни банки.

Во текот на 2022 година, се оствари двонеделна техничка помош од Меѓународниот монетарен фонд на тема „**Модернизација на рамката за монетарни операции и ликвидносно планирање**“, во чии рамки се разговараше околу тековната поставеност на монетарната рамка, функционирањето на домашните финансиски пазари и можностите за измени за унапредување на ефикасноста на монетарната рамка.

Програмските активности за натамошно развивање на аналитичката инфраструктура на макроекономските проекции редовно се остваруваа. Се работеше на натамошно **развивање на аналитичката инфраструктура на макроекономските проекции и унапредување на процесот на прогнозирање и моделирање**, преку одржување и проширување на портфолиото на расположливи модели за проектирање и симулации на политики.

Беа унапредени карактеристиките на моделот МАКПАМ и од априлскиот циклус проекции целосно се премина кон новиот унапреден и збогатен модел, при што редовно се проверуваа резултатите на моделот и по потреба беа направени мали корекции во структурата. Во контекст на активностите за постојано унапредување и осовременување на инфраструктурата за макроекономско проектирање, анализи и симулации, во текот на 2022 година беше остварен проектот меѓу [Народната банка на Република Северна Македонија \(НБРСМ\)](#) и [СЕКО \(Swiss State Secretariat for Economic Affairs - SECO\)](#). Проектот е за унапредување на процесот на монетарната проекција, односно негово осовременување преку изградба на економетриски модели за проектирање и прогнозирање на позначајни монетарни варијабли во македонската економија.

Беа изработени **анализи за одржливоста на јавниот и надворешниот долг**, рамнотежниот реален девизен курс и монетарната трансмисија коишто се употребуваат

при носењето одлуки на монетарната политика. На редовна квартална основа беа спроведувани **Анкетата за кредитната активност и Анкетата за инфлациските очекувања и очекувањата за движењето на реалниот БДП**, чии што извештаи, презентации и резултати беа објавени на веб-страницата на Народната банка. Исто така, во април и во октомври беше спроведена и Анкетата за деловните планови на најголемите извозници и увозници.

Со цел да се согледаат најновите движења во македонската економија во целина и во одделните сектори на домашната економија, како и оценување на нивните влијанија врз монетарната политика, беа изготвени **редовните месечни и квартални извештаи, како и [Годишниот извештај](#) за работењето на Народната банка**. Исто така, се подготвија повеќе аналитички материјали на актуелни теми од областа на макроекономијата, а воедно беа објавени неколку макроекономски анализи, во вид на [аналитички прилози](#) и белешки во рамките на редовните квартални извештаи.

Стратегиска цел 2 – Задржување и натамошно јакнење на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем

Во изминатата 2022 година Народната банка беше насочена кон следење на движењата и процената на ефектите од надворешното окружување врз банкарскиот и финансискиот систем. Соодветно, во текот на 2022 година, Народната банка заради **задржување и натамошно јакнење на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем за поддршка на реалната економија** презеде бројни активности за спроведување на супервизорските контроли, измени на подзаконските акти и активно се приспособуваше кон новите состојби.

Во текот на годината, се изведоа активности за неколку законски и подзаконски решенија: Законот за банките, Законот за решавање банки, Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик, Одлуката за објавување извештаи и податоци од страна на банките⁹¹, како и учество во изработка на подзаконски акти според Законот за платежни услуги и платежни институции и други нацрт-законски акти. Во овие процеси беа вклучени голем број работни групи, со претставници од Народната банка и други институции, коишто подготвија повеќебројни подзаконски акти. Во средината на 2022 година, беше донесен [Законот за финансиска стабилност](#) со кој правно се врами постоечкиот Комитет за финансиска стабилност, како меѓуинституционално тело за координирање на активностите на финансиските регулатори при следењето на системските ризици и предлагањето и преземањето макропрудентни мерки за целите на одржувањето на финансиската стабилност.

[Новата Одлука за методологија за управување со кредитниот ризик](#) којашто беше донесена од Советот на Народната банка во февруари 2023 година, се заснова на стандардите воведени во ЕУ за идентификување и управување со нефункционалните и реструктурираните кредитни изложености. Со Одлуката се воведува нов начин на утврдување на нефункционалните кредитни изложености којшто е целосно усогласен со барањата предвидени во соодветните европски регулативи и насоките на Европскиот банкарски орган. Исто така, со Одлуката се унапредуваат правилата за следење и контрола на нефункционалните и реструктурираните кредитни изложености, а една од позначајните новини се однесува на активностите коишто треба да ги преземат банките

⁹¹ Одлуката е донесена од Советот на Народната банка во февруари 2023 година.

со зголемен износ на нефункционални кредитни изложености. Со [новата Одлука за објавување извештаи и податоци од страна на банките](#) којашто беше донесена од Советот на Народната банка во февруари 2023 година, се врши натамошно усогласување со одредбите на Регулативата на Европската Унија за капиталните барања на кредитните институции бр. 575/2013, како и со подзаконските акти на Народната банка со кои се пропишува изготвувањето на некои од извештаите коишто банката е должна да ги објавува.

Во рамките на анализите за следење и оцена на ризиците за финансиската стабилност, во текот на 2022 година се направи анализа на можните ефекти од енергетската криза врз домашниот банкарски сектор преку анализа на енергетски најчувствителните клиенти од корпоративниот сектор. Анализите покажаа дека домашниот банкарски сектор, во основа, има капацитет да издржи шокови поврзани со остварувањето на кредитниот ризик кај енергетски најчувствителните клиенти. Со спроведувањето на вакви дополнителни анализи што опфаќаат актуелни ризици од окружувањето се придонесува за посеопфатно следење на ризиците во банкарскиот сектор, навремено идентификување на можните ранливости и преземање соодветни макропрудентни мерки доколку се оцени дека е потребно за да се одржи стабилноста на банкарскиот сектор, како и севкупната финансиска стабилност.

Во однос на **вонтеренските супервизорски активности**, во текот на 2022 година редовно се извршуваше оцена на севкупните профили на ризик на банките што опфаќаше и оцена на процесот на утврдување интерна ликвидност од страна на банките, процесот на утврдување интересен капитал, оцена на плановите за закрепнување на системски значајните банки, подготовка и следење на корективните мерки врз основа на утврдени неусогласености и неуредности во работењето на банките и штедилниците, одржување годишни редовни состаноци со друштвата за надворешна ревизија и со членовите на управниот и надзорниот одбор на банките. Редовно се спроведуваа и активностите за лиценцирање членови на органи на банките и штедилниците, како и издавање дозволи за вршење менувачко работење и услуги на брз трансфер на пари. Заради дигитализација на работните процеси, во завршна фаза е проектот за воведување електронски извештај за физичките лица од Кредитниот регистар, со кој ќе се зголеми ефикасноста на овој процес и ќе се олесни пристапот на граѓаните до овие извештаи.

Во текот на 2022 година редовно се извршуваа **теренски контроли** и во согласност со планот за теренски контроли се спроведоа 12 контроли, од кои 9 кај деловни банки и 3 кај даватели на услуги на брз трансфер на пари. Во делот на надзор над менувачкото работење дополнително беа спроведени 213 контроли кај овластени менувачи, а беше извршена и хоризонтална контрола за оцена на ризиците од финансирање тероризам и пролиферација (недозволена трговија со оружје), како и начинот на спроведување на финансиските рестриктивни мерки.

Табела 5

Извршени теренски контроли во текот на 2022 година

1.1.2022-31.12.2022 година				
Вид на субјект	Вкупен број субјекти	Вкупен број на теренски контроли	Број на тематски контроли во сферата на спречување перење пари и финансирање тероризам	Број на контроли во сферата на спречување перење пари и финансирање тероризам комбинирани со контроли на останатите ризици
ФИНАНСИСКИ СЕКТОР				
Банки и штедилници	13 банки и 2 штедилници	9 банки	1	3 банки
Даватели на услуги брз трансфер на пари и овластени менувачи	4 даватели на услуги брз трансфер на пари (со банките 9), 232 овластени менувачи (со банките 245)	3 даватели на услуги брз трансфер на пари и 213 овластени менувачи	/	3 даватели на услуги брз трансфер на пари и 213 овластени менувачи

Поврзано со **ИТ-ризиците и ризикот од дигиталниот простор**, Народната банка вршеше анализи на најчестите напади и инциденти во текот на 2022 година кај банките, како и регионалните и глобални закани во делот на дигиталниот простор. Исто така, беше направена анализа на регулативата во ЕУ во делот на управување со ИТ ризиците и потребата од натамошно усогласување со најдобрите супервизорски стандарди на ЕЦБ. Дефиниран е сет активности коишто ќе се вклопат во новата Предлог-одлука за методологија за сигурност на информативниот систем коишто ќе бидат извршени во текот на 2023 година.

Во текот на 2022 година се комплетираа активностите за изработка на **првата Национална стратегија за финтек-секторот** во која се содржани препораките за поддршка на финтек-секторот, а чиешто спроведување е во надлежност на финансиските регулатори. Воспоставена е управувачка структура (Комитет за финтек-секторот и Поткомитет), коишто оперативно се во функција. Во наредниот период се предвидува одобрување и усвојување на Националната финтек-стратегија, по што ќе следат активности поврзани со спроведување на препораките.

Стратегиска цел 3 – Поддршка на населението и корпоративниот сектор преку развој на сигурни, иновативни и ефикасни платни системи

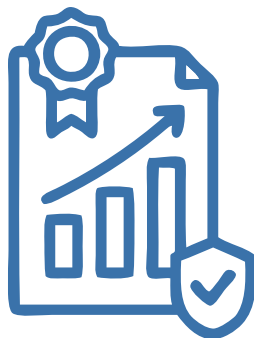
Во 2022 година се донесе подзаконска рамка, потребна за ефикасна примена на [Законот за платежни услуги и платни системи](#) со што се унапреди поддршката на населението и корпоративниот сектор. Така, особено внимание се посвети на регулаторната, развојната и катализаторската улога на Народната банка во доменот на платните системи и платежните услуги. Народната банка во соработка со Министерството за финансии беше активно вклучена во оформувањето на конечните решенија на Законот за платежни услуги и платни системи којшто беше усвоен од Собранието во април 2022 година. За навремена примена на Законот (1 јануари 2023 година) и негово ефикасно спроведување, со особено внимание се засилија активностите за изработка на подзаконската регулатива во надлежност на

Народната банка, преку подетална разработка на законските одредби и барања. Во процесот на изготвување на актите беа користени искуства од централните банки на земји од Европската Унија и беше побарано мислење од широк круг на засегнати страни коишто придонесоа со конструктивни дискусии и забелешки за изготвување применливи решенија во платежната сфера. Во текот на последниот квартал на 2022 година, Советот на Народната банка го усвои сетот од 26 подзаконски акти со што се заокружи процесот на донесување на потребните подзаконски акти за ефикасна примена на новините во платежната сфера од почетокот на 2023 година.

Народната банка ја организира сигурно и непречено работата на критичните операции поврзани со: работењето на платните системи во земјата, спроведувањето на монетарната политика и управување со девизните резерви и извршување на платниот промет со странство за државните органи, со што успешно ја извршуваше оперативната улога во овој домен. Од аспект на надзорната улога во платните системи, Народната банка ги продолжи активностите од непосредните надзори на платните системи за кои надзорот беше започнат изминатите години, а извршуваше и нов надзор во оваа година, од кои произлегуваат извештаи, препораки и известување за примена на препораките. Од овие надзори се согледува дека операторите на платните системи ги извршуваат своите операции непречено почитувајќи ги стандардите за нивно работење пропишани од страна на Народната банка.

Стратегиска цел 4 – Унапредување на инвестициската политика и обезбедување оптимален поврат на девизните резерви согласно принципите на сигурност и ликвидност

Променливоста на движењата на меѓународните финансиски пазари условени од војната во Украина, енергетската криза во ЕУ и нагорниот тренд на инфлацијата на глобално ниво, наметна потреба за претпазливост при **управувањето со портфолијата на девизните резерви и навремено приспособување на инвестициската стратегија на Народната банка.** Имено, управувањето со девизните резерви во 2022 година се одликуваше со приспособување на инвестициските одлуки кон променливите случувања на домашниот девизен пазар и на меѓународните финансиски пазари, што овозможи натамошно остварување на основните принципи: сигурност и ликвидност на девизните резерви. Со тоа, флексибилниот пристап на управување со девизните резерви овозможи и навремен и соодветен одговор на Народната банка на ликвидносните потреби и заштита на девизниот курс на денарот. Во 2022 година, со измените во подзаконската регулатива за управување и инвестирање на девизните резерви, Народната банка ги вклучи и т.н. „одржливи“ обврзници во листата на дозволени инструменти во рамките на девизните резерви.

Стратегиска цел 5 – Приспособување кон стандардите на Европскиот систем на централни банки

Ориентацијата на македонската економија кон Европската Унија наметнува ангажирање на сите институции, вклучително и на Народната банка, во разни реформски активности и проекти коишто на среден и долг рок ја подобруваат усогласеноста на работењето на институциите со регулативата и стандардите на Европската Унија. Во текот на годината, претставници од НБРСМ учествуваа во редовните активности во рамките на евроинтеграцискиот процес (редовните состаноци на Поткомитетот за економско-финансиски прашања и статистика и Поткомитетот за внатрешен пазар и конкуренција, учество во подготовката на Програмата за економски реформи, како и учество во подготовката на придонесот на Република Северна Македонија кон Годишниот извештај на Европската комисија). Беше подготвен редовниот Извештај за учеството, препораките и активностите на Народната банка во процесите на интеграција во ЕУ во периодот октомври 2021 – октомври 2022 година, којшто се доставува до Советот на Народната банка.

Во контекст на отпочнувањето на скринингот од страна на институциите на ЕУ, во Народната банка беа остварени подготвителни организациски активности со сите организациски единици вклучени во процесот, заради обезбедување соодветна координација како во рамките на институцијата, така и во комуникацијата со останатите институции вклучени во процесот. Во рамките на отпочнатиот скрининг, во втората половина на 2022 година, претставници од НБРСМ учествуваа на објаснувачкиот скрининг на состаноците посветени на економските критериуми, Поглавјето 18 – Статистика, Поглавјето 32 – Финансиска контрола (во делот за заштитата на еврото од фалсификување), Поглавјето 4 – Слободно движење на капиталот и Поглавјето 9 – Финансиски услуги. Воедно, претставници од НБРСМ учествуваа на билатералниот скрининг на состаноците посветени на Поглавјето 24 – Правда, слобода и безбедност во делот за фалсификување на еврото, Поглавјето 18 – Статистика и Поглавјето 32 – Финансиска контрола, во делот за заштита на еврото од фалсификување и областа Економски критериуми.

Во доменот на натамошно јакнење на капацитетот, по завршувањето на твининг-проектот „Јакнење на институционалниот капацитет на НБРСМ на патот кон нејзиното членство во ЕСЦБ“ којшто формално заврши во март 2021 година, на 24 март 2022 година се одржа состанок на којшто се разгледуваше напредокот и остварените активности по компоненти (платежни услуги и платни системи, банкарска регулатива и супервизија, статистика на финансиските сметки и знаења и вештини во анализата на политиките), постигнат во периодот од една година по завршувањето на проектот, следејќи ги препораките дадени во финалниот извештај на проектот.

Во септември 2022 година, започна втората фаза од Регионалната програма за централните банки на земјите од Западен Балкан II⁹². Целта на Програмата е понатамошно јакнење на институционалните капацитети на земјите - крајни кориснички, особено преку унапредување на нивните аналитички алатки и политики и

⁹² Програмата е финансирана од ЕУ, а корисници се Банката на Албанија, Централната банка на Босна и Херцеговина, Агенцијата за банкарство на Федерацијата на Босна и Херцеговина, Агенцијата за банкарство на Република Српска, Централната банка на Република Косово, Централната банка на Црна Гора, Народната банка на Република Северна Македонија и Народната банка на Србија.

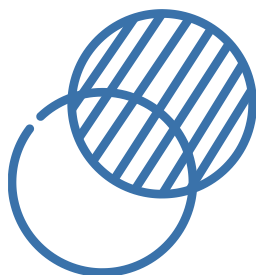
преку пренесување на најдобрите меѓународни и европски стандарди во националните практики. Програмата ја спроведува Бундесбанката како нејзин координатор, во партнерство со 19 национални централни банки на Европскиот систем на централни банки (ЕСЦБ) и Европската централна банка (ЕЦБ). Спроведувањето на Регионалната програма II ќе се одвива преку две компоненти во чии рамки се планирани обуки, работилници на високо ниво, билатерални мерки и стажирања во клучните области од централнобанкарското работење и банкарската супервизија. Обуката ќе биде посветена пред сè на областите спречување перење пари, банкарска супервизија, финансиска стабилност, заштита на потрошувачите во областа на финансиите и финансиска вклученост, решавање банки, комуникација, финансиски пазари, информатичка технологија, истражувања во областа на монетарната политика, платежни системи, статистика, интеграција кон ЕУ, политики на управување, сметководство и внатрешна ревизија. На крајот на 2022 година се изведе една обука во областа на комуникацијата од аспект на централната банка.

Во текот на 2022 година продолжи билатералната техничка соработка на НБРСМ со централните банки од ЕУ, за зајакнување на институционалниот капацитет на Народна банка и нејзина подготовка за влез во ЕСЦБ. Народната банка оствари билатерална техничка соработка и со централните банки од регионот, при што беа разменети искуства во однос на улогата и обврските на централните банки во евроинтеграциските процеси.

Во текот на годината, продолжи усогласувањето на статистиката со европските и меѓународните стандарди. Во областа на статистиката на финансиските сметки, покрај производството на годишните податоци за состојби, во текот на годината се работеше на изработка на експериментални податоци за квартални финансиски сметки, по сектори / потсектори и финансиски инструменти. Развојните активности се одвиваа во новиот систем за продукција на финансиски сметки. Воедно, во октомври 2022 година се заокружија активностите за изработка на [показателот за должничките хартии од вредност во рамките на највисокиот статистички стандард за дисеминација на податоци СДДС плус на Меѓународниот монетарен фонд](#). Со изработката и објавувањето на овие податоци се збогати сетот расположливи статистички податоци усогласени со меѓународните и европските статистички стандарди, коишто се објавуваат на интернет-страницата на Народната банка и коишто на редовна основа се доставуваат до ММФ.

Во областа на монетарната статистика, продолжија активностите во рамките на долгорочниот проект за воспоставување интегриран систем на известување за потребите на статистиката и супервизијата (ИСИДОРА). За унапредување на процесот на автоматизација на статистичката продукција беше и одлуката донесена од страна на Европската Комисија за финансирање на проектот за изградба на единствено статистичко складиште на податоци за екстерните статистики во рамки на ИПА 2022 година. Исто така, Народната банка учествуваше во проектот ИПА на ДЗС за статистика на надворешната трговија со услуги, чија основна цел е замена на постојниот извор на податоци за извозот и увозот на услуги и воведување директно известување.

Стратегиска цел 6 – Зголемена транспарентност и отчетност

Народната банка цели кон отвореност и [транспарентност](#) во своето работење и постојано презема активности со коишто настојува сите заинтересирани страни да бидат навремено информирани за нејзините одлуки, активности, согледувања, ставови и оценки, коишто се од значење за економските субјекти и граѓаните. Во текот на 2022 година, Народната банка изведе бројни активности, проекти и настани заради остварување на оваа стратегиска цел.

[Комуникацијата со јавноста](#) беше еден од приоритетите на Народната банка и во 2022 година, преку обезбедување поголем број информации и содржини од предметот на своето работење. Централната банка постојано проактивно споделуваше извештаи, програми, анализи, документи. Започна со објавување нови статистички податоци, со кои централната банка ја збогати понудата на информации достапни за јавноста. Едновременно, преку објави, соопштенија, интервјуа и директни средби, централната банка остваруваше непосредна соработка и комуникација со новинарите.

Покрај медиумите, централната банка преку остварените комуникации ја вклучи стручната јавност, институциите, бизнис-заедницата, здруженијата и асоцијациите, високо образовните институции, како и училиштата за средно и основно образование.

Интензитет на комуникација со јавноста

Народната банка продолжи со соработката и комуникацијата со новинарите, заради продлабочување на соработката, преземање на објавите на Народната банка на дневна основа, како и поттикнување на истражувачкото и аналитичко новинарство. За таа цел, централната банка одржа две работилници за новинарите. Првата, одржана во март 2022 година, ги запозна новинарите со „[Кибер безбедност за финансискиот систем](#)“. Во декември 2022 година, е одржана трибина за новинарите на тема „[Економско новинарство од осамостојувањето до денеска – новинарите и Народната банка во насока на информирање и финансиска едукација на јавноста](#)“. Исто така, Народната банка навремено и исцрпно им одговараше на сите поставени новинарски прашања, со цел да обезбеди квалитетни информации за новинарите за информирање на јавноста, при што беа одговорени околу стотина поставени новинарски прашања, на различни теми. Зголемено е и директното учество на раководството преку давање интервјуа, изјави за медиумите.

Покрај информирање за монетарната политика и за актуелните состојби во економијата, преку изјави од вработени се обезбедуваа едукативни содржини за јавноста, наменети за запознавање со теми од поопшт интерес, како што е безбедноста

на онлајн плаќањето, препознавањето на фалсификувани банкноти, постапката за замена на искинати банкноти, одбележување на деновите на штедење и слично.

За зајакнување на транспарентноста и поголема препознатливост на Народната банка и приближување на нејзиното работење до јавноста, се направија измени и дополнувања на веб-страницата на Народната банка со додавање на делот за [Корпоративно управување](#)⁹³, во кој се дава опис на работата на **Канцеларијата за стратегија и превенција и улогите на трите функции, како втора линија на одбрана**. [Функцијата за стратегија и превенција](#) е надлежна за организација и спроведување на процесот на стратеско планирање. Остварувањето на [стратеските цели](#) и на поставената [мисија и визија](#) на Народната банка се одвиваше преку [програмските активности и проекти](#). Редовно се известуваше за постигнатите резултати, преку [извештаите за извршувањето на Програмата за работа](#)⁹⁴ што овозможи следење и оцена на резултатите и ефективноста на преземените мерки и активности, како и понатамошно зајакнување на транспарентноста и отчетноста. Се донесе [Програмата за работа за 2023 година](#)⁹⁵ со која преку оптимално насочување на расположливите ресурси кон приоритетните области, јакнење на капацитетите во сите сегменти на работењето, понатамошно унапредување на квалитетот на работењето има за цел да обезбеди остварување на стратеските цели на Народната банка. Така, покрај на традиционалните цели поврзани со спроведувањето на монетарната политика, стабилноста на банкарскиот систем, непреченото функционирање на платните системи, управувањето со девизните резерви, ќе се посвети посебно внимание на новите стратески цели (транспарентност, финансиска едукација и инклузија, климатските промени и создавање „зелена“ и одржлива економија, зајакнување на управувањето со ризиците) предвидени со последниот [Стратески план 2022 – 2024 година](#).

Во текот на 2022 година, **годишните финансиски извештаи** на Народната банка за 2021 година (подготвени во согласност со МСФИ и одобрени од Советот на Народната банка) заедно со мислењето од независниот надворешен ревизор, беа доставени до четирите институции предвидени во Законот за Народната банка⁹⁶. Исто така, беа [објавени на интернет страницата на Народната банка](#) и во „Службен весник на Република Северна Македонија“. Народната банка во рок од десет работни дена по завршувањето на секој календарски месец, изготвуваше и на интернет-страницата објавуваше биланс на состојба за тековниот месец и го доставуваше и до министерот за финансии, во согласност со Законот за Народната банка.

⁹³ Исто така, јавни и достапни за јавноста станаа и [Политиката за управување со оперативни ризици](#), [Политиката за сигурност на информацискиот систем](#) и [Политиката за непрекинато во работењето на Народната банка на Република Северна Македонија](#), а изработена е нова глава за управувањето со ризиците во [Годишниот извештај на Народната банка](#). Овие преземени активности се согласно со препораките дадени со мисијата на ММФ во 2021 година со Кодексот на транспарентноста.

⁹⁴ Се известува на полугодишна основа, при што Полугодишниот извештај за остварувањето на програмските активности се доставува до стратеските раководители, додека Годишниот извештај за извршувањето на Програмата за работа којшто од 2020 година, е составен дел од Годишниот извештај за Народната банка, се усвојува на Совет и се доставува до Собранието на РСМ.

⁹⁵ Програмата за работа за 2023 година, покрај во текстуален формат беше изработена и во форма на презентација која се постави на интернет-страницата на НБ заради зголемување на транспарентноста и запознавање на јавноста со активностите на Народната банка за 2023 година.

⁹⁶ Претседателот на Република Северна Македонија, Собранието на Република Северна Македонија, претседателот на Владата на Република Северна Македонија и министерот за финансии.

Во текот на 2022 година, [Музејот на Народната банка](#) ги извршуваше своите тековни активности поврзани со работните процеси коишто се однесуваат на стручната музејска работа, но едновременно беа интензивно подготвувани и беа спроведени низа [музејски едукативни активности](#). Имено, беше препечатено ревидираното издание на брошурата за деца од 6 до 14 години со работен наслов [„Убавините на Македонија во твојот паричник“](#). Исто така, се подготвуваа две куси едукативни видео-презентации за ученици во основното училиште и нивна презентација во основните училишта, како Недела на историјата на македонските пари. Изложбата „В/редности и вредности“ во Музејот на Народната банка во чест на прославувањето на јубилејот 30 години монетарно осамостојување беше осмислена, организирана и изведена според планираното⁹⁷.

[Библиотеката](#) на Народната банка како **специјализирана библиотека во државата** постојано го збогатува фондот со нови и актуелни публикации објавени од еминентните странски и домашни издавачи и со публикации од автори кои се истакнати имиња во областа на економската наука. Така, и во текот на 2022 година, се збогати библиотечниот фонд со стручна литература од периодични и монографски наслови од странски и домашни автори и со најновите изданија на централните банки од други држави и меѓународни институции и организации. Редовната каталогизација и евиденција во библиотечната апликација и во COBISS, придонесе за поголема достапност на стручната литература како за вработените во Народната банка, така и за надворешните корисници. Исто така, беше остварена соработката со НУБ „Св.Климент Охридски“ за каталогизација на сериски изданија. [Архивскиот фонд](#) беше збогатен со дигитализиран архивски материјал од работењето на Народната банка и со материјали коишто ги дополнуваат збирките со конвенционален архивски материјал. Во текот на 2022 година имаше зголемена фреквентност на користење на архивскиот материјал и промовирање на материјалите поврзани со јубилејот 30 години монетарна самостојност.

Стратегиска цел 7 – Финансиска едукација и инклузија

Народната банка засилено ги извршуваше активностите за [финансиска едукација и инклузија](#) за најмладите, но и за повозрасното население. Со остварувањето на активностите предвидени со оваа стратегиска цел, Народната банка се стреми кон финансиски поедуцирано и заштитено население коешто ќе има повеќе сознанија за предностите од користењето различни финансиски услуги, како и зголемена свесност за ризиците.

Во согласност со определбата на Народната банка за [зајакнување на заштитата на потрошувачите](#), засилен надзор на банките во овој домен, како и натамошен развој на финансиската едукација, по извршените организациски промени, од првиот квартал на 2022 година во Народната банка започна со работа новата организациска единица - Дирекцијата за заштита на потрошувачите и финансиска едукација. Дирекцијата е составена од два отсека: Отсек за супервизија и Отсек за финансиска едукација.

⁹⁷ Таа беше отворена на 7.7.2022 година и за јавноста беше достапна сè до 7.1.2023 година.

Дирекцијата во текот на 2022 година работеше на разгледување и дополнување на постојната регулатива од доменот на заштитата на потрошувачите и анализа на поставеноста на банките во доменот на заштитата на потрошувачите. Воедно, се воспостави централизиран систем за евиденција, проверка на наодите од поплаките на потрошувачите кон банките и нивно одговарање. Во септември, се одржа работна средба со претставници на банките и штедилниците, на којашто беше презентирана анализата од анкетата спроведена кај банките и штедилниците за заштитата на потрошувачите, со која беа опфатени аспекти поврзани со одговорното кредитирање, надоместоците за банкарските услуги, како и ракувањето со поплаките кај банките и штедилниците. Наодите од анализата посочија дека вкупниот број на поплаките во банкарскиот систем во 2021 година е намален и сведен под нивото во 2018 година, а банките ги доставуваат одговорите на поплаките до клиентите вообичаено во рок до 15 дена, што е споредливо со практиката во други земји. Сепак, пристапот кон заштитата на потрошувачите е различен во обем и квалитет и зависи од воведените поединечни политики на банките.

Кон крајот на 2022 година, се заврши циркуларот за банките којшто ги содржи најдобрите практики и препораки во доменот на заштитата на потрошувачите од меѓународни и европски институции. Циркуларот треба да овозможи натамошно унапредување на транспарентноста и пристапот на банките и штедилниците кон нивните клиенти, вклучително и пристапот кон поплаките примени од потрошувачите (донесен во март 2023 година). Од крајот на 2022 година, Народната банка заедно со другите финансиски регулатори, работи на Предлог-закон за финансиски омбудсман, со што се опфаќа решавањето евентуални спорови помеѓу физичките лица како корисници на финансиски услуги и давателите на финансиски услуги.

Поплаки примени во Народната банка од страна на потрошувачите физички лица, корисници на финансиски услуги во банкарскиот сектор. Во текот на 2022 година во Народната банка се примени вкупно 166 дописи / поплаки од физички лица, коишто во однос на минатата година се зголемени за 32,8% годишно.

Од аспект на субјектите кон кои се однесуваат овие дописи / поплаки, и понатаму најголемиот дел од нив, односно 121 или 73% од вкупниот број примени поплаки и дописи се однесуваат на работењето на конкретни банки и 3 поплаки се однесуваат на штедилниците. Останатите 42 дописа се всушност барања податоци, односно информации за банките и штедилниците на кои им е одземена дозволата за работа, барања коишто се однесуваат на работата на Кредитниот регистар што го води Народната банка и останати барања.

Во 2022 година, 74,2% од вкупниот број поплаки доставени до Народната банка се однесуваат на групата големи банки, 16,9% се однесуваат на групата средни банки и 6,5% е учеството на поплаките за групата мали банки. Во корист на подносителите се решени 21 поплака или 17% од вкупните поднесени поплаки кон банките и штедилниците. Анализата на поплаките за одделни банкарски производи и услуги покажува дека во 2022 година преовладуваат поплаките за трансакциските сметки (34%), за потрошувачките кредити (19%) и дебитните и кредитните картички (13%).

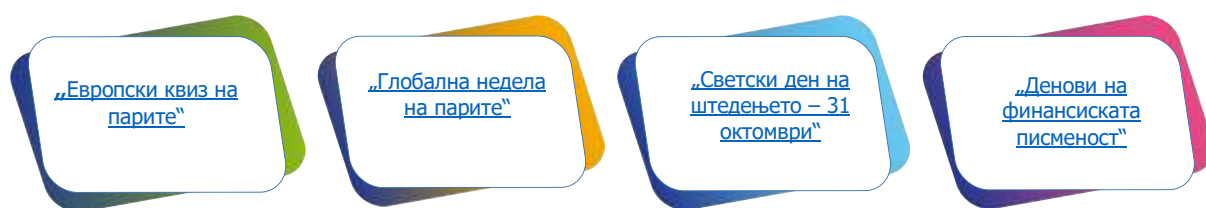
Во текот на 2022 година од страна на Дирекцијата за заштита на потрошувачите се спроведени неколку хоризонтални вонтеренски контроли од повеќе области, како што се: проверка на договорите за потрошувачки кредити за енергетска ефикасност и користење обновливи извори на енергија, проверка на одредбите за предвремена отплата во договорите за станбените и хипотекарните кредити, проверка на одредбите

од новиот Закон за заштита на потрошувачите, проверка на одредени видови надоместоци и слично.

Во 2022 година, Народната банка продолжи со засилени активности во доменот на **финансиската едукација**, при што повеќето од нив беа во знакот на одбележувањето на 30-годишниот јубилеј од монетарната самостојност и воведувањето на денарот. Со редовните активности за финансиска едукација, како што се: едукативни презентации, натпревари, квизови и објави, Народната банка придонесува за зголемување на финансиската писменост и финансиската инклузија на населението во нашата земја.

Активности поврзани со Стратегијата за финансиска едукација и финансиска инклузија 2021 – 2025 година. Во 2022 година се продолжи со активностите за спроведување на националната [Стратегија за финансиска едукација и финансиска инклузија](#), којашто беше усвоена во 2021 година од страна на финансиските регулатори. Во согласност со активностите предвидени во Стратегијата, Народната банка заедно со другите финансиски регулатори, во август 2022 година ги усвои Основните компетенции на финансиска едукација, коишто ги опфаќаат основните знаења, вештини, ставови, мотивации и однесувања во однос на финансиите коишто би требало да ги поседуваат лицата во различни фази од животот. Во текот на 2022 година, беа остварени две работни средби на Работната група за следење на спроведувањето на Стратегијата со претставници од финансиските регулатори, приватниот и граѓанскиот сектор, заради преземање координирани активности за зголемување на финансиската едукација и финансиската инклузија, како и зголемување на заштитата на потрошувачите на финансиски услуги. Меѓудругото, во согласност со Стратегијата е изработен и Регистарот на субјекти коишто имаат активности во доменот на финансиската едукација, објавен на интернет-страниците на финансиските регулатори. Во согласност со предвиденото во Стратегијата, беа засилени и активностите во доменот на заштитата на потрошувачите.

Организација на настани во доменот на финансиската

Едукативни презентации, материјали и објави во медиуми. Во текот на 2022 година беа одржани вкупно 116 едукативни предавања за учениците од основното и средното образование, за факултетите и за децата од предучилишна возраст, што претставува [рекордно најголем број одржани предавања](#) во периодот 2013-2022 година. Притоа, беа опфатени 4.386 ученици од основното и средното образование, студенти и деца од предучилишна возраст, професори и наставници. Во 2022 година Народната банка изработи едукативна брошура со наслов: „Безбедност при користење дигитални финансиски производи и услуги“ на македонски и албански јазик, којашто во одделни сегменти беше објавена на профилите на Народната банка на социјалните мрежи. Во 2022 година беа објавени двојно поголем број едукативни содржини од областа на финансиската едукација и инклузија на профилите на Народната банка на социјалните мрежи „Фејсбук“, „Инстаграм“ и „Твитер“, а беа остварени и гостувања во медиумите по повод Светскиот ден на штедењето. Народната банка изработи и објави една едукативна

инфографика на тема: „Финансиска едукација на младите – Анкета“ на македонски и албански јазик на интернет-страницата и на социјалните мрежи. Притоа, резултатите од оваа анкета упатуваат на заклучок дека класичните предавања, во комбинација со едукативни материјали на интернет и видеоматеријали се значајни за финансиската едукација на младите во современото дигитално време.

Соработка во доменот на финансиската едукација. За унапредување на соработката, Народната банка во 2022 година склучи Меморандум за соработка во доменот на едукацијата со Универзитетот на Југоисточна Европа (ЈИЕ) и Сојузот на математичари на Македонија. Регулаторите на финансискиот систем, членки на Координациското тело за финансиска едукација и финансиска инклузија, одржаа четири редовни состаноци на кои се разгледуваа заедничките активности во овој домен. Во текот на годината, во рамките на регионалниот проект за техничка помош за финансиска едукација од ИНФЕ – ОЕЦД и Министерството за финансии на Холандија, беше изведена он-лајн презентација од страна на ИНФЕ-ОЕЦД за евалуација на националните стратегии и едукативните програми, во рамките на работната средба на финансиските регулатори и субјектите од приватниот и граѓанскиот сектор. Овој регионален проект заврши на крајот на 2022 година.

Стратегиска цел 8 – Зголемена свесност за климатските промени и придонес за зелена одржлива економија

Народната банка презеде активности за заштита на околината и поголема посветеност на „зелениот раст“ и неговото финансирање препознавајќи ги **климатските промени**, како една од најголемите глобални закани коишто добиваат сè поголемо значење кај централните банки. За таа цел, заради зајакнување на аналитичката рамка и управувањето со ризиците од климатските промени, Народната банка на почетокот на 2022 година спроведе Анкета во која учествуваа банките и штедилниците во земјата. Целта на Анкетата беше да се согледа свесноста на банките и штедилниците за ризиците поврзани со климатските промени и да се воочат практиките и политиките коишто ги применуваат тие за следење и управување со ризиците поврзани со промена на климата. Анализата на [резултатите од Анкетата](#) послужи како основа за идните активности на Народната банка поврзани со следењето на ризиците од климатските промени и нивно интегрирање во процената на ризикот за финансиската стабилност.

Имајќи ги предвид специфичните карактеристики на овие ризици, во текот на 2022 година активностите на Народната банка беа насочени кон подигнување на интерните капацитети, главно преку посета на обуки за новите алатки коишто се користат за оцена на ефектите од ризиците поврзани со климатските промени врз банкарскиот систем. Во текот на годината се воспостави и систем за редовно известување за „зелените“ кредити и изворите на финансирање. Податоците од банките на збирна основа и по групи банки се достапни преку [интернет-страницата](#) на Народната банка.

Заради ублажување на несаканите последици од климатските промени врз банкарскиот систем, Народната банка, во текот на годината иницира проект со Финсак, Светската банка за воспоставување Стратегија за активностите на Народната банка во

доменот на ризиците од климатските промени за периодот 2023-2025 година. Стратегијата е насочена кон активностите за управување со ризиците поврзани со климатските промени од страна на банките, како и за следење на системските ризици од климатските промени. Подготовката на Стратегијата, со јасно дефиниран акциски план, ќе се финализира во текот на 2023 година, по што ќе следи период на спроведување на предвидените активности. Народната банка, преку своите претставници, активно учествува и во активностите на работните групи на [Мрежата за зелен финансиски систем](#) коишто посветено работат на следењето и управувањето со ризиците од промени на климата.

Покрај овие активности, при изготвувањето на Одлуката за објавување на извештаи и податоци од страна на банките и на Одлуката за методологијата за управување со кредитниот ризик, во текот на 2022 година е направена детална анализа на меѓународните стандарди и препораки во однос на податоците и информациите коишто банките се должни да ги објавуваат во однос на изложеноста на ризиците поврзани со климатските промени, како и во однос на начинот на кој банките треба да го вклучат управувањето со ризиците коишто произлегуваат од климатските промени во целокупниот систем на управување со ризиците, а особено при управувањето со кредитниот, ликвидносниот и оперативниот ризик. По примерот на голем број меѓународни институции и супервизорски органи (Базелскиот комитет, ЕБА, ЕЦБ, ФСБ, НГФС), Народната банка е во фаза на изработка на Насоки за управување со ризиците коишто произлегуваат од климатските промени за банките и штедилниците⁹⁸.

Со оглед на енергетската криза и глобалниот раст на цените на електричната енергија, Народната банка вовела нова нестандартна мерка во системот на задолжителна резерва, којашто е насочена кон поттикнување на кредитирањето проекти поврзани со домашно производство на електрична енергија од обновливи извори. Воедно, со вклучувањето на т.н. „**одржливи**“ **обврзници во листата на дозволени инструменти во рамките на девизните резерви, Народната банка ја наведе намерата да ја покаже својата социјална и еколошка одговорност.**

Стратегиска цел 9 – Зајакнување на управувањето со ризиците на ниво на Народната банка

Управувањето со ризиците е неопходен елемент на доброто [корпоративно управување](#) коешто придонесува за ефикасно и ефективно остварување на поставените стратегиски цели, мандат и визија.

Финансиските ризици⁹⁹ на коишто е изложена Народната банка во најголем дел се во доменот на инвестициите на девизните резерви на Република Северна Македонија, а можат да произлезат и од спроведувањето на монетарните операции¹⁰⁰. Засиленото затегнување на монетарните услови од страна на развиените економии, како и ставот на монетарните власти во однос на определбата за понатамошно значително затегнување на монетарната политика заради справување со глобалниот инфлациски тренд, придонесоа

⁹⁸ Во изработката на овие насоки се искористи искуството на експертите од Светската банка (ФинСАК) во рамките на техничката помош организирана од оваа институција.

⁹⁹ Финансиските ризици претставуваат ризик од потенцијални финансиски загуби.

¹⁰⁰ Изложеноста на поединечните типови финансиски ризици коишто произлегуваат од управувањето со девизните резерви е опишана во глава VI од овој извештај и стратегиската цел 4.

за раст на приносите на инструментите со фиксен принос. Во такви околности, Народната банка пристапи кон одржување високо ниво на најликвидни средства што, заедно со претпазливост при пристап на управување со девизните резерви, доведе до постепено, умерено намалување на просечното времетраење на портфолијата. На овој начин, **се овозможи попозитивен пристап при инвестирањето којшто овозможува преземање понизок каматен ризик**, односно заштита на портфолијата од евентуален раст на приносите, поголем ликвидносен потенцијал, како и можност за инвестирање по повисоки приноси во иднина. Исто така, со оглед на високата променливост на приносите, што ги ограничуваа можностите за подолгорочни инвестиции, и заради обезбедување предвидливи и релативно високи приходи, во текот на годината новите инвестиции главно беа насочувани кон инвестициското портфолио до достасување.

Во текот на 2022 година, **редовно се следеше и се известуваше за изложеноста на Народната банка на оперативните ризици и активно се спроведуваа утврдените мерки, коишто имаат за цел да обезбедат намалување на потенцијалните оперативни ризици**. Со годишната длабинска процена на оперативните ризици се следи профилот на ризик на Народната банка во однос на оперативните ризици, како и стратегиите и мерките за справување со оперативните ризици заради заштита од настаните коишто можат да влијаат врз остварувањето на целите, финансискиот резултат и репутацијата на Народната банка. Комитетот за управување со оперативните ризици редовно полугодишно и годишно¹⁰¹ го известуваше Советот на Народната банка за изложеноста кон оперативни ризици. Народната банка постојано работи на унапредување на капацитетот за управување со оперативните ризици преку одржување редовни контакти со други централни банки, следење на новините во областа на оперативните ризици коишто се одвиваат преку меѓународното здружение МРГОР¹⁰² и примена на предлозите стекнати во соработката со ММФ и ЕЦБ.

За зајакнување на капацитетите за **киберотпорноста**, како подредена цел на целта за зајакнување на управувањето со ризиците на ниво на Народната банка, покрај веќе поставените системи и безбедносни мерки, Народната банка усвои стратегија за зајакнување на Центарот за безбедносни операции (SOC), која се планира да се спроведува во три фази.

Во текот на 2022 година беа спроведени планираните тестирања на **плановите за непрекинато на критичните работни процеси**, редовното годишно ажурирање на плановите за непрекинато на работните процеси, врз основа на што беше изготвен Годишниот извештај за спроведување на политиката за непрекинато на Народната банка и новиот ажуриран План за обезбедување непрекинато на Народната банка коишто беа разгледани и усвоени од страна на Кризниот штаб. Исто така, за зајакнување на својата оперативна отпорност, Народната банка започна проект за подготовка на Стратегија за воведување обработка во облак (англ. cloud computing).

¹⁰¹ Годишниот и полугодишниот Извештај за управување со оперативните ризици на НБРСМ, по усвојување од Комитетот за управување со оперативните ризици се доставува до Комитетот за ревизија и Советот на НБРСМ за разгледување и усвојување.

¹⁰² Меѓународната работна група за оперативен ризик (IORWG - International Operational Risk Working Group) е посветена на унапредување на управувањето со оперативниот ризик во централнобанкарската дејност.

Заради подигнување на свеста на вработените за **сигурноста на информацискиот систем, заштитата на личните податоци и безбедноста на класифицираните информации**, во текот на 2022 година беа спроведени обуки на 194 вработени во Народната банка. Се спроведе редовна годишна процена на усогласеноста на Народната банка со задолжителните безбедносни контроли кај клиентите на СВИФТ, а податоците за усогласеноста на Народната банка со сите задолжителни контроли утврдени во Рамката за безбедносните контроли кај клиентите на СВИФТ¹⁰³ беа навремено објавени во соодветниот регистар¹⁰⁴. Исто така, ефикасно се управуваше со пријавените инциденти, а Годишниот извештај беше разгледан и усвоен на седница на Надзорниот одбор за информацискиот систем на Народната банка.

Во текот на 2022 година беа дадени вкупно 114 писмени мислења за спроведување на прописите за заштита на личните податоци. Извршено беше следење на статусот на спроведувањето на препораките од контролите на усогласеноста во работењето со прописите за заштита на личните податоци и интерната регулатива за сигурност на информацискиот систем од претходните години, беше изработен годишен Извештај за усогласеноста на Народната банка со прописите за заштита на личните податоци, којшто по претходно усвојување од страна на Комитетот за ревизија, беше усвоен од Советот на Народната банка.

И во текот на 2022 година, Народната банка ја потврди својата посветеност и залагање за **развој и зајакнување на усогласеноста на вработените и членовите на Советот**. Почетокот на годината се одбележи со носењето на новите основни акти за работа на функцијата усогласеност, **Политиката и Упатството за начинот на работење на функцијата усогласеност**¹⁰⁵, со кои се унапреди правната рамка за усогласеност и се овозможи нејзино натамошно приближување кон меѓународните стандарди и најдобрите европски практики. Воедно, со тоа се овозможува и натамошно унапредување на работењето на функцијата усогласеност, зајакнување на нејзините надлежности од аспект на превенција, детекција и реакција и поефективни механизми за постапување.

Усвојувањето **нов ревидиран Етички кодекс за членовите на Советот и вработените во Народната банка**¹⁰⁶, во септември, со кој дополнително се зголемија принципите / правилата за усогласеност и се обезбеди јакнење на институционалниот и професионалниот интегритет, законитоста, одговорноста, транспарентноста при исполнувањето на јавните функции на членовите на Советот и вршењето на работните задачи / активности на вработените во Народната банка. Се утврдија интерни постапки од областа на спречување судир на интереси и поткуп, присуство на друштвени настани, комуникација со јавноста, присуство и учество на настани и комуникација со јавноста. **Зајакнувањето на соработката со Државната комисија за спречување корупција преку склучување меморандум, спроведувањето процени**¹⁰⁷ **на ризиците од корупција врз основа на годишниот План за процена на ризиците од корупција**, се дел од позначајните превентивни активности коишто беа преземени од аспект на спречувањето појава на корупција / ризици од корупција во рамките на работењето.

¹⁰³ SWIFT Customer Security Controls Framework v2022

¹⁰⁴ KYC Registry Security Attestation

¹⁰⁵ По. бр. 02-15/I-1/2022 од 3 февруари 2022 година; У бр. 02-5458/1 од 17 февруари 2022 година.

¹⁰⁶ Е. К. бр. 02-15/XIV-1/2022 2 септември 2022 година.

¹⁰⁷ Се спроведоа 3 (три) процени на ризиците од корупција, односно процена на ризиците од судир на интереси кај сите членови на Советот на Народната банка и Дирекцијата за банкарска регулатива и решавање банки и процена на ризиците од примане недоzwолени подароци, или каква било корист, награди, надоместоци кај Дирекцијата за теренска супервизија.

Воедно, оваа година, на полето едукација, **функцијата усогласеност спроведе едукативни активности и организира обуки поврзани со регулативата за усогласеност, вклучувајќи и за првпат тематски презентации од интерес за поединечни дирекции.** Функцијата усогласеност и натаму е посветена на унапредувањето и постојаниот развој на усогласеноста во Народната банка, особено во својство на дополнителен механизам за поддршка и зајакнување на усогласеноста на вработените и членовите на Советот на Народната банка.

Внатрешната ревизија, како **третата линија на одбрана**, и натаму спроведува активности на ревизија на работењето на првата и втората линија на одбрана, од аспект на усогласеноста на работењето со законската, подзаконската и интерната регулатива, веродостојноста на финансиските и на другите информации, како и на ефективната и ефикасната употреба на средствата и ресурсите. Во 2022 година, беа спроведени сите планирани ревизорски активности во врска со извршувањето на редовните ревизии и процесот на следење на дадените препораки, со рок на остварување во 2022 година. Во рамките на Програмата за осигурување на квалитетот и унапредување на работењето на Дирекцијата за внатрешна ревизија (ДВР) се направи ревидирање на интерните процедури за работа на ДВР. Исто така, ДВР изготви извештај за извршената периодична само процена на соодветноста на интерните акти на ДВР, како и извештај за процена на придонесот на внатрешната ревизија за подобрување и додавање вредност на работењето на Народната банка, во согласност со барањата на Меѓународните стандарди за професионална практика на внатрешната ревизија¹⁰⁸.

Народната банка и натаму ги развива и ги унапредува **финансиското евидентирање и известување** заради поефикасно управување со финансиите, динамично планирање и следење на билансот на Народната банка. Во текот на годината беа подобрени некои од апликативните решенија во областа од финансиско сметководствено работење, при што се постигна поголема ефикасност во извршувањето на процесите и се намалија оперативните ризици.

Во рамките на активностите за зголемување на институционалниот капацитет за **управување со правниот ризик** и разрешување на имотно-правните прашања, на редовна основа се даваше правна поддршка во работата на Народната банка преку правни мислења, изготвување и проверка на правни акти и документи.

Институционален капацитет

11.1. Институционален капацитет: Интегритет и доверба во националната парична единица

И во текот на 2022 година, Народната банка на редовна основа ги снабдуваше банките и центрите за готовина со **книжни и ковани пари** заради одржување на ефикасноста на воспоставениот систем на снабдување и навремено преземање соодветни мерки за обезбедување на неговата стабилност и континуитет. Во согласност со законските надлежности и овластувања, Народната банка го спроведуваше и надзорот на снабдувањето со книжни и ковани пари

¹⁰⁸ ДВР изработува детален извештај за работењето на полугодишна основа, којшто се разгледува и се одобрува од Комитетот за ревизија, а се усвојува од Советот на Народната банка. Подетално за работењето на ДВР во делот IX од Годишниот извештај на НБ.

кај банките и центрите за готовина преку непосредните теренски и вонтеренски контроли. Кон крајот на годината се преземени неопходните подготвителни активности за спроведување на стандардизираната платформа за обука на вработените на банките и центрите за готовина за проверка на автентичноста и соодветноста на парите за оптек, како и остварувањето на националниот план за обука, во согласност со препораките од спроведениот твининг-проект „Јакнење на капацитетите на системот за борба против фалсификување на евра“.

Во рамките на редовните активности, Народната банка ја следеше побарувачката на ефективни странски пари за потребите на Народната банка, државните институции и органите на управа и навремено интервенира за соодветно задоволување на потребите. На редовна основа се вршеа и останатите активности како што се: обработката на готовината којашто ја враќаат банките и центрите за готовина, продажбата на нумизматичкиот материјал, продажбата на пригодни ковани пари и ковани пари за колекционерски цели, експертизите на сите доставени сомнителни книжни и ковани пари и замената на книжните и кованите пари коишто по своите карактеристики се несоодветни за оптек или не се повеќе законско средство за плаќање.

За потребите на Министерството за финансии, на редовна основа се издаваа и се продаваа менични бланкети, а за потребите на Царинската управа се вршеше приемот, чувањето и издавањето на контролните марки за обележување на тутунските добра и алкохолните пијалаци.

11.2. Институционален капацитет: Човечки ресурси¹⁰⁹

Народната банка постојано се стреми кон развивање на [современ и компетентен човечки потенцијал](#), којшто ќе биде флексибилен на брзите промени на окружувањето. За таа цел Народната банка во текот на 2022 година работеше на измени и унапредување на интерните акти со кои се регулираат работните задачи, правата и обврските на вработените во Народната банка. Исто така, постојано се работеше на обезбедување и прием на работници, на соодветната организациска поставеност и ангажираност на вработените. Редовните активности во врска со стручното усовршување на вработените се спроведуваа без прекини и беше изведена интерна обука за менторство, наменета за идните ментори, како и обука за лидерство наменета за зајакнување на менаџерската структура.

11.3. Институционален капацитет: Информатички систем

Народната банка презеде бројни активности за да го одржува сопствениот информатички систем на сигурно и стабилно ниво, со што овозможи висок степен на достапност на информатичките системи и непречено функционирање и редовно спроведување на задачите во рамките на сопствените работни процеси. Народната банка го има препознаено придонесот на информатичкиот систем за сопственото секојдневно работење, а воедно и неговата важност за професионалноста и репутацијата на Народната банка и нејзините вработени. Имајќи го сето ова предвид, Народната банка постојано вложува во

¹⁰⁹ Подетално во делот X. Управување со човечките ресурси.

одржувањето стабилен информатички систем и негова постојана надградба во услови на брза промена на информатичката технологија.

Во текот на 2022 година, Народната банка активно работеше на намалување на ризиците од кибернапади, како и исправно функционирање на серверите и работните станици и нивно редовно надградување. Во однос на следењето на сигурносните настани и инциденти, во текот на 2022 година се работеше на Стратегијата за подобрување на следењето на сигурносните инциденти којашто беше усвоена и се очекува нејзинотоспроведување во текот на 2023 година. Во текот на 2022 година, за да ја потврди сопствената информатичка безбедност, Народната банка изврши пенетрациско тестирање на сопствените информатички системи од страна на надворешна фирма, при што не беа пронајдени закани од високо ниво.

11.4. Институционален капацитет: Статистички податоци

Статистичките податоци се основа за носење соодветни и навремени мерки и одлуки во доменот на монетарната и финансиската сфера. Заради ова, во текот на 2022 година, постојано се прибираа, се изготвуваа и се објавуваа статистички податоци од доменот на екстерните и монетарните статистики, во согласност со Календарот за објавување на податоци. Исто така, Народната банка продолжи со активностите за унапредување на квалитетот на статистичките податоци и на соработката со националните и меѓународните институции.

Во областа на монетарните статистики се извршуваа редовните активности на изготвување и објавување податоци, извештаи, информации, презентации и соопштенија за монетарните статистики со предвидената динамика. Во однос на областа на екстерните статистики, во текот на 2022 година се продолжи со прибирање податоци, изготвување и објавување извештаи, како и соопштенија за печатот од доменот на екстерните статистики. Исто така, се преземаа активности за унапредување на билансот на плаќања и меѓународната инвестициска позиција преку утврдување нова предлог-методологија за приватните трансфери и девизната готовина надвор од банкарскиот систем.

Во рамки на проектот „Миграциски дискурс, политика и планирање базирано на докази“ на ОН, особено значајни за Народната банка беа активностите за спроведување анкетно истражување на домаќинства што примаат лични парични приливи (дознаки) од странство. Анкетата беше спроведена во текот на 2022 година, а беше изготвен и извештај за Анкетното истражување за личните приливи на домаќинствата во Република Северна Македонија од странство.

11.5. Институционален капацитет: Истражувачка дејност

Во текот на 2022 година Народната банка организира [Свечена академија](#) по повод јубилејот [30 години монетарна самостојност](#), на која беше претставена работата на Народната банка и уделот којшто таа го има во одржувањето на макроекономската стабилност, унапредувањето на централно-банкарското работење и подобрувањето на економската состојба. Значајна е улогата на Народната банка во зачувувањето на стабилноста на денарот и целокупната финансиска стабилност коишто беа ставени на тест во налетот на најострата економска криза, предизвикана од пандемијата на вирусот ковид-19. Народната банка е еден од столбовите коишто ја задржаа стабилноста на целиот економски систем, остварувајќи ги своите цели и давајќи ѝ поддршка на економијата преку соодветни политики и мерки. Истовремено, во текот на 2022 година, Народната банка ја организира и меѓународната истражувачка конференција каде што бројни истакнати експерти од областа на економијата и финансиите ги презентираа своите гледишта и разговараа за моменталните и идните предизвици.

Народната банка ѝ посвети големо внимание на [истражувачката дејност](#) во областите коишто се од клучно значење за остварување на своите цели и задачи. Во рамките на овие истражувачки активности, Народната банка се стремеше кон поголема употреба на детални бази со микроподатоци, како и на бази на обемни податоци (англ. Big data). Во иднина, Народната банка активно и посветено ќе продолжи со изработката на истражувачки материјали коишто ќе придонесуваат во сопствениот домен на работа.

Народната банка во 2022 година продолжи со квартално организирање на [Клубот на истражувачите](#), каде што се презентираат и се разгледуваат работни материјали и истражувачки трудови на релевантни теми. Народната банка и оваа година ја додели Годишната награда за млади истражувачи, а наградениот труд беше презентиран на [43 сесија на Клубот на истражувачите](#). Во 2023 година, Народната банка ќе продолжи со промовирањето на истражувачката активност и организирањето на Клубот на истражувачите.

